

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 10 (403)
octombrie 2000

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Eltz este modelul tipic de castel fortificat german, probabil cel mai cunoscut din Germania: figurează pe hârtia de 500 mărci

2 „Este ascunsă într-un colț de munte, unde vântul aspru n-are voie să pătrundă, așa de ocrotitoare sunt înălțimile ce străjuiesc de jur împrejur”, scria Nicolae Iorga despre Văratec. Mănăstirea a fost întemeiată în 1785, iar biserica actuală s-a ridicat între 1808 și 1812. O oază de liniște și reculegere într-un veac, al XVIII-lea, care a însemnat pentru Principatele Române un șir nesfârșit de războaie

3 La Saint-Denis, locul de încoronare și necropola regilor Franței, și-a găsit refugiu Abélard, urmărit de unchiul Heloîsei. Acolo se păstrează și această splendidă piesă, ce datează din 1140

4 Templul Cerului, cu cele 273 hectare, este considerat cel mai mare complex de temple și altare conservate din China și cea mai întinsă incintă sacră din lume, dedicată aducerii de ofrande cerului

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA
Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:
Dorin Matei

Secretar general de redacție:
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Corectura:

Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram,
Mădălina Geambașu

Secretariat:
Floarea Dragne,
Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăncăanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu; director
comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

octombrie

2000

**VORBEȘTE,
ISTORIE!**

4 Peste patimi
de moment

G.G. TOCILESCU

5 Matematica
documentării,
rigoarea arhitecturii

Istoricul Constantin Giurescu
C.C. GIURESCU

8 Pohta
ce cu adevărat
a pohtit

Mihai Viteazul – „Restituitor Daciae?”

C. REZACHEVICI

13 Fanarioti
fără poliță de asigurare
*Ambițiile lui Grigore
Callimăchi*

A. CARAGEA

**SPECTACOLUL
DICTATURILOR**

15 În numele regelui,
P.N.L. se rupe!

*1938. Gh. Tătărescu
părăsește partidul*

P. ȚURLEA

19 Busola
cu două capete

*Atitudinea regimului
Antonescu față de soarta
cetățenilor români evrei
aflați în străinătate*

I. CALAFETEANU

23 Mai lungă-mi
pare calea
acum la-ntors acasă

*Peregrinările diploma-
ților români aflați la
Budapesta în august
1944*

T. OROIAN

27 Război moșierilor
*Decretul 83 din martie
1949*

N. IONESCU-GURĂ

32 Istorie mică,
istorie mare

1001-2000

33 Invazia mașinilor
*Secolul XVIII, al științei
și tehnologiei*

C. CRĂCIUNOIU,
D. CRĂCIUNOIU

41 Transilvania
ca stimulent

V. ȘANDRU

46 Maiestatea Sa,
pacientul Ferdinand
*A greșit doctorul
Romalo?*

D. ROMALO,
M. ȘTEFAN

48 Confirm
diagnosticul

D. SETLAȚEC

51 De la Capșa pe Coasta de Azur

A. DAVIER

57 Clădiri care s-au dus

Palatul Sturdza

AL. TÉLÉMAQUE,
D. PREDA

60 Hrușciiov părăște lui Tito România

L.D. GRIGORESCU

63 Istorie, cu un fost și un actual președinte

D. MATEI

67 Mireasma bețișoarelor de santal Altarele Beijingului

A.E. BUDURA

72 Negru, roșu, galben

Aventura drapelului german

75 Spioni în uniformă Amințirile lui Radu Dinulescu

C. TRONCOTĂ

79 Pe cerul Tiraspolului, în vara lui 1941

V. AVRAM

IUBIRI CELEBRE

81 Heloise și Abélard

F. DOLGHIN

86 Pierdut documente secrete. Aștept provincia

Arhiva Mitrohin

D. MATEI

REVERBERAȚII

37 În lagăr, nu executat

M. RUSNAC

EVENIMENT

40 Carte românească la Aachen

V. ILIESCU

RUBRICI

39 Pentru biblioteca dumneavoastră

50 Două secole în câteva rânduri

N. WERTH,
B. VALOTA
CAVALLOTTI,
C. COQUERY-
VIDROVITCH,
J. HARAHAM

90 În București, acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

7; 89; 94

Blitz... concurs; Rebus;
Dialog

NEVOIA DE ISTORIE ÎN ȘCOALĂ

Progresele ce știința istorică a realizat în timpii noștri fac ca învățământul istoriei să ocupe locul de căpetenie în educațiunea tinerimii școlare.

Obiectul acestui învățământ fiind domeniul vieții întregi spirituale, el trebuie să lucreze asupra copilului în chip îndoit: pe de o parte să deștepte într-însul interesul istoric, să-i ascuțe memoria și să-i hrănească judecata cu legătura logică a faptelor; pe de alta, să-i cultive inima, să-i nobleze pasiunile, entuziasmându-l pentru tot ceea ce este bine, frumos și adevăr și să-i formeze caracterul.

Dacă pentru primul scop istoria trebuie să se adreseze la mintea copilului, pentru al doilea ea trebuie să știe a vorbi inimii lui; numai astfel se dobândesc acele roade intelectuale și etice, care alcătuiesc scopul suprem al oricărui sistem de educațiune.

Scopul special al istoriei române fiind de a face pe școlar să priceapă starea de astăzi politică și culturală a regatului României, reiese de la sine că cu cât ne apropiem de Epoca modernă, cu atât trebuie să stăruim mai mult în expunere, fiindcă studiul trecutului într-atât numai folosește, cât poate să ne lumineze prezentul.

Cu aceasta nu voim a zice că istoria trebuie să introducă patimile momentului în sanctuarul ei; menirea sa este de a urmări cu privire liniștită succesiunea eveni-

GRIGORE G. TOCILESCU

mentelor și de a găsi taina legilor lor.

Această lucrare însă nu poate fi decât subiectivă, dacă istoria voiește a se ridica mai presus de o înșirare seacă a întâmplărilor; obiective sunt numai faptele încă nerânduite, numai viața reală a prezentului, niciodată însă conspectul trecutului.

In acest conspect trebuie să se oglindască timpul în care trăiește istoricul, cum și ideile sale. De aceea istoria nu se poate concepe, nici

nu poate fi de vreun folos, dacă nu are totdeauna în privire legătura cu prezentul. Trecutul este numai o treaptă pentru priceperea stării și împrejurărilor de astăzi: istoria nu e decât expunerea și aprecierea trecutului prin lumina prezentului.

Mai cu seamă în împrejurări grele un popor se simte înclinat a-și întoarce ochii înapoi, ca să vadă ce au făcut generațiunile trecute pentru apărarea patriei, a libertăților ei; ca să se insufle de amintirile mari ale trecutului și să se cunoască îndatorat de a păstra cu sfințenie și de a face să crească depozitul ce i-a lăsat: libertatea, onoarea națională, patria și jertfa pentru mântuirea ei.

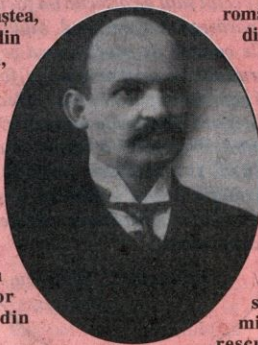
(Prefață la *Manual de istoria românilor pentru școlile secundare de ambe-sexe*, București, 1899; fragmente)

CONSTANTIN GIURESCU MODEL DE PROZĂ ISTORICĂ

La 20 august 1875 se naștea, într-o familie de moșneni din comuna buzoiană Chiojdu, cel ce avea să fie unul dintre reprezentativii istoriei românești de la începuturile veacului nostru: Constantin Giurescu (Magazin istoric, nr. 7/1975).

După studii liceale la Ploiești și universitare la București și Viena, și-a susținut doctoratul în 1909, fiind primul doctor al Facultății de Litere din București.

Într-o viață de om scurtă (a murit la 43 de ani, la 20 octombrie 1918) a îmbogățit istoriografia românească cu opere de o valoare deosebită, cu viziuni noi în ceea ce privește instituțiile feudale, relațiile și clasele sociale în Evul Mediu

românesc, a publicat ediții critice din cronici ș.a.

A fost membru corespondent (1909) și titular (1914) al Academiei Române.

La 25 de ani de la trecerea sa în neființă, prietenii, colaboratorii și cei care i-au continuat cercetările au alcătuit și publicat (în 1944) un volum comemorativ, cu evocări, studii, comunicări etc.

Între acestea, și textul semnat de fiul său, academicianul Constantin C. Giurescu (1907-1977), intitulat

Cum lucra Constantin Giurescu, din care reproducem câteva fragmente.

Pentru cursivitatea lecturii, nu am mai marcat întreruperile din text. Titlul și intervențiile din parantezele drepte aparțin redacției. (I.L.)

CONSTANTIN C. GIURESCU

Am socotit că este folositor a înfățișa felul de lucru al lui Constantin Giurescu pe care un învățat străin [Marcel Emerit, membru al Institutului Francez din România, profesor de istorie la Universitatea din Alger] l-a comparat cu Fustel de Coulanges și ale cărui opere istorice pot servi ca exemple. În acest scop m-am folosit de amintirile mele – trecusem în clasa VIII-a de liceu când tatăl meu a închis ochii – și mai ales de cărțile și însem-

nările lui. Ele îngăduie o reconstituire fidelă a procesului de elaborare a lucrărilor, de la investigația bibliografică până la pregătirea unei noi ediții.

Citirea cărților era însoțită întotdeauna de *sublinierea* ideilor principale și de *adnotații marginale*. Acestea din urmă aveau adesea un caracter *critic*, cuprinzând obiecțiuni și argumente împotriva părerilor formulate în text; uneori erau *rezumative*, redând, printr-un cuvânt sau o propoziție, cuprinsul unui

pasaj întreg; alteori, în sfârșit, cuprindeau *trimiteri* la pasaje similare, în scop de confruntare, sau indicația – prin cuvântul *vide!* – că afirmarea trebuie controlată.

Constantin Giurescu dădea o deosebită atenție *ineditului*. Și în cercetările sale asupra cronicelor, ca și în acelea asupra vechii noastre organizări sociale și financiare, el făcea apel în primul rând la manuscrisele și documentele de la

Academia Română și de la Arhivele Statului. Ani de zile, în fiecare după-masă, pe la două și un sfert, două și jumătate, l-am văzut plecând la Arhive unde copia, timp de câteva ceasuri, documentele care îl interesau. Acest material inedit l-a ajutat mult să ajungă la concluzii noi, adesea senzaționale, în problemele pe care le trata.

E suficient să citească cineva notele care însoțesc textul celor trei lucrări privind clasele noastre sociale (*Vechimea rumâniei în Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul. Despre rumâni, Despre boieri*), pentru ca să-și dea de îndată seama de locul preponderent pe care-l ocupă materialul documentar inedit. Aceasta explică, în parte, și caracterul de noutate pe care-l aveau întotdeauna studiile lui precum explică, iarăși, în parte, și durabilitatea lor.

O preocupare de competență a lui Constantin Giurescu a fost întotdeauna arhitectura lucrării. Căuta să-i dea o formă cât mai logică și armonioasă, așa încât îmbinarea diferitelor părți să se facă nesilit, organic, iar argumentarea să aibă

S-a înscris la matematică... Se gândea, eventual, și la medicină, dar aspectul sălii de disecție l-a făcut să părăsească acest gând. Audia și unele cursuri de istorie; ceea ce l-a determinat să se fixeze aci a fost – după cum mi-a spus în 1918 – o lecție a lui Grigore Tocilescu despre Dacia Romană. Profesorul a vorbit cu atâta căldură și cu atâta bogăție de informații despre strămoșii noștri, încât a făcut asupra tatei o impresie extraordinară.

(Constantin C. Giurescu, Amintiri)

un caracter, așa zice, matematic.

Părintele meu era, de altfel, un spirit logic, geometric; când a isprăvit liceul, se gândea la un momentdat să urmeze

matematicile; a audiat chiar, în anul întâi, în primele luni, cursuri de matematică, la Facultatea de Științe.

(Mi-a povestit aceasta când, isprăvind clasa a patra de liceu, în 1916, trebuia să aleg secția modernă sau reală, pe care s-o urmez.)

Caracterul de riguroasă demonstrație, de încatenare [îmbinare] logică a lucrărilor lui, a impresionat pe toți cei care le-au citit; se poate spune fără exagerare că ele constituie, în istoriografia română, un „sumum” în această privință.

Redactarea o făcea cu deosebită grijă; căuta să găsească expresia sau forma cea mai potrivită ideii pe care vroia s-o formuleze. Nu arareori se întâlnesc, în manuscrisele sale, câte trei-patru redacțiuni succesive pentru o frază sau chiar un pasagiu întreg. Revenea asupra unui text scris, adăogând sau ștergând, până când ajungea exact la forma dorită.

După ce isprăvea redactarea, transcria pe curat. N-a trimis niciodată la tipografie un manuscris care să nu fi fost copiat din nou, de mâna lui. Cu

Un grup de frunți din Chiojdul Mic; în mijloc, Costache Giurescu, tatăl istoricului

ultima lucrare, *Despre boieri* [apărută postum în 1929], n-a mai apucat să facă această operațiune; am făcut-o eu, respectând, bineînțeles, în totul, redacția lui, deși aveam indicii că intenționa să-i aducă, în câteva locuri, modificări.

Nu făcea paradă de erudiție, nu căuta să impresioneze prin citate străine sau printr-o bibliografie uriașă. Nu căuta efecte literare; ceea ce urmărea era să *convină*, să demonstreze adevărul afirmațiilor sale. De aceea, *documentarea*, mai ales pentru părțile noi, în care expunea păreri originale, era foarte bogată. Un exemplu îl constituie cele trei studii de istorie socială, amintite mai sus, impresiionante prin masa materialului documentar, în mare parte inedit, pe care se sprijină.

Dar, fără s-o fi urmărit, Constantin Giurescu a

reștit să dea lucrărilor sale istorice și o valoare literară: aceea care rezultă din întrebuințarea unor mijloace perfect adecvate scopului urmărit. Aceste mijloace sunt: proprietatea termenilor întrebuințați, puterea și finețea demonstrației, masivitatea documentării, arhitectura sau perfecta încatenare și proporționalizare a diferitelor părți componente. Nu e de mirare așadar că un fragment dintr-o operă a lui (*Documente și Regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*), și anume acela în care se face portretul voevodului, a fost reprodus în manualele de limbă română din liceu ca *model de proză istorică*.

Corecturile le făcea cu grijă; ele erau în număr de trei: una la șpalturi, două în pagini. Căuta să nu-i scape greșeli de tipar și, în genere, izbutea. Lucrările sale, în

special acelea din ultimul timp, se remarcă și sub acest raport, printr-o deosebită acuratețe. În anii, mai grei, ai începutului, tipărea toate exemplarele unei lucrări, pe aceeași hârtie; apoi a tipărit și exemplare pe hârtie specială, pentru prietenii și cunoșcuții săi. Un asemenea exemplar, legat cu câte o foaie albă între foile tipărite, îi servea pentru a ține la curent lucrarea cu noile descoperiri documentare sau cu noile observații și cercetări; pe aceste foi albe, uneori însă și pe marginea textului tipărit, însemna tot ce îi putea servi: astfel, el pregătea și o eventuală nouă ediție.

Alcătuie în acest chip, nu e de mirare că studiile lui Constantin Giurescu au o remarcabilă valoare, că ele se citesc mereu cu același interes, că rezultatele lor n-au fost infirmate, după trecere de decenii. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți până la data de 1 noiembrie a.c. răspunsul la această întrebare (cu mențiunea *Pentru concurs*) și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*.

Concursul nu are talon.

Ce Minister se afla în Palatul Sturza?

- a) al Agriculturii
- b) de Interne
- c) al Afacerilor Străine

Răspunsul corect la *Blitz... concursul* din luna august 2000 este:

Otto I

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul Székely Andrei, din Deva.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2001.

Legenda și substratul ei istoric

„Mihai Viteazul restaurator al Daciei“ sau „Restaurarea Daciei“ de către Mihai Viteazul – două formule, ambele circulând astăzi mai mult în variantă latină, care pare mai impresionantă. Dar despre ce Dacie este vorba? Cum și când a încercat Mihai Viteazul să o restaureze?

Răspunsul nu e ușor de dat. Nici unul din miile de documente rămase de la Mihai Viteazul nu pomeneste despre o astfel de inițiativă a sa. E vorba de o metaforă, utilizată de autori mai vechi sau mai noi, pentru a desemna acțiunea acestuia de unire politică a Țărilor Române. Sintagma „Restitutio Daciae“, privitoare la diferite epoci istorice, dar mai ales la cea a lui Mihai Viteazul, îmbracă de fapt legăturile dintre Țările Române. Autorii respectivi au făcut și pasul de a-i atribui lui Mihai Viteazul un „plan dacic“. N. Iorga atrăgea atenția că era vorba despre o „Dacie“ românească opusă unor planuri de refacere a unui regat maghiar arpadian.

Numai că, trecând de la un autor la altul, metafora a fost dată uitării, istorici sau cititori obișnuiți atribuindu-i lui Mihai Viteazul la propriu intenția de „restaurare a Daciei“, fără să se mai întrebe ce izvoare ale vremii stau la baza acestei afirmații și mai ales ce semnificație politică avea „Dacia“ la 1595, atunci când de fapt principele ardelean Sigismund Báthory a încercat să-și impună stăpânirea în Moldova și Țara Românească.

MIHAI VITEAZUL „RESTITUTOR DACIAE“?

Dr. CONSTANTIN REZACHEVICI

Dacia străinilor

Până în veacul XVI, noțiunea *Dacia* a avut multe sensuri și înțelesuri geografice, politice și în parte literare, pornind de la statul dac și apoi provincia romană cu același nume. În 297 apare chiar sintagma *Dacia restituta*, exprimând, atunci, intenția Imperiului roman de „restituție“ a vechii provincii părăsite doar de nici un sfert de secol. Dar până la

sfârșitul sec. XVI primează referirea la *Dacia traiană*, identificată însă, de obicei, începând cu relatarea istoricului Iordanes din 551, cu teritoriul Transilvaniei.

În vremea Renașterii, umaniști erudiți vorbesc din nou de *Dacia (traiană)* în deplină cunoștință de cauză, dar cum ei îi socoteau pe români urmașii daco-romanilor, numindu-i însă uneori, după moda arhaizantă a vremii, daci, au

extins în veacul XV denumirea *Dacia* și la Țara Românească și chiar Moldova, unde locuiau aceștia.

Această tendință se amplifică în sec. XVI, când *Dacia* este adesea identificată cu întreg spațiul celor trei Țări Române, iar când se referă doar la una dintre acestea, privește în primul rând Transilvania, deoarece aici a fost centrul regatului dac al lui Decebal, dar și al provinciei

romane Dacia. Urmează în ordinea frecvenței identificării Țara Românească și Moldova (în cazul acesteia de către scriitorii poloni până la sfârșitul veacului XVII).

Până târziu în secl. XVII, când încep să revină de la studii croniciarii moldoveni, școliți la colegiile înființate de iezuiți în Polonia, sau cei munteni din Italia, în Țările Române extracarpatiche noțiunea de Dacia nu era, de regulă, prezentă în conștiința românească. În sec. XVI ea apare la umaniști ardeleni, de felul lui Nicolaus Olahus.

În paralel devine o noțiune politică preluată de străini, de obicei conducători militari sau politici din Transilvania, Ungaria sau Imperiul romano-german. Aceștia, pornind de la semnificația mult răspândită în sec. XVI a noțiunii de Dacia, ca acoperind întreg spațiul românesc, s-au grăbit să o adopte ca pretext pentru impunerea stăpânirii lor în toate cele trei țări române.

Un soldat spaniol în slujba Habsburgilor, șiret și lipsit de scrupule, Ioan Baptista Castaldo, marchiz de Cassano, comandantul trupelor imperiale ce ocupaseră Transilvania în 1551, s-a implicat în anul următor în înlăturarea lui Ștefan Rareș din Moldova și a lui Mircea Ciobanul din Țara Românească, pentru a aduce cele trei Țări Române sub stăpânirea directă sau măcar influența imperială. El s-a proclamat fără ezitare „*restitutor Daciae*”. În acest sens, pe aversul medaliei bătute de el (numită, de obicei, greșit mo-

Sigismund Báthory – principe al Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești

nedă) apare chipul său cu inscripția: „*Ioan Bapt(ista) Castaldvs dyx belli max(imus)*” (Ioan Baptista Castaldus comandant suprem), iar pe revers imaginea sa în costum antic roman, întinzând mâna unei femei așezate, simbolizând Dacia. Compoziție semnificativă, înconjurată de inscripția la fel de grăitoare, care o continuă pe cea din avers: „*Svbactae Daciae restitvtori optimo*” (Restauratorul cel mai bun al Daciei zdrobite).

După acest mercenar spaniol, a fost rândul unui aventurier grec, Iacob, care și-a zis Heraclid Despot, iar ca domn al Moldovei Ioan voievod, mai pe scurt Despod vodă, să-i fie atribuit un proiect de restaurare a regatului Daciei. Autorul acestei afirmații, polonul Stanislav Sarnicki, a stat de vorbă cu Despot, de la care, desigur, a aflat despre așa-zisul plan, care se potrivește

oarecum cu proiectele ambițioase ale voievodului, Numai că acest „regat al dacilor” trebuia să fie pus – după Sarnicki – sub autoritatea regelui Poloniei, ca stăpân suprem al Daciei, iar capitala lui ar fi urmat să fie la Liov, metropola Rusiei Roșii (Halici).

În celebra proclamație a lui Despot vodă către moldoveni în vederea ridicării la luptă antiotomană, acesta declara doar că vrea să redobândească pământurile moldovene ocupate de turci, Țara Românească (în virtutea falsei sale descendențe din neamul domnesc al Moldovei, care atunci, prin Alexandru Lăpușeanu, coborând din Maria Voichița, fiica munteanului Radu cel Frumos, ridica pretenții la scaunul de la Târgoviște) și Țara Grecească! Ce plan „dacic” ar rezulta de aici?

Abuzurile lui Sigismund Báthory în Moldova...

Deși numirea de Dacia nu apare decât rar în documentele politice din vremea principelui Sigismund Báthory (1581-1597, 1598-1599, 1601), noțiunea era bine cunoscută. Încercarea acestuia de a-și impune stăpânirea directă în Țara Românească și Moldova a fost socotită la vremea respectivă o tentativă de refacere a regatului Daciei. Pe lângă numeroasele izvoare maghiare și italiene care în 1595-1596 îl numesc pe Sigismund Báthory „principe al Ardealului, Moldovei și

Țării Românești“, istoricul contemporan al principelui, János Decsi Baranyai, adaugă semnificativ acestei sintagme precizarea: „într-un cuvânt întreaga Dacie“ (*uno verbo tota Dacia*). Baza juridică a pretențiilor lui Sigismund Báthory asupra Țării Românești și Moldovei se afla în tratatul încheiat de acesta cu împăratul Rudolf II la 18/28 ianuarie 1595, la curtea imperială din Praga, care, la cererea sa, le includea și pe acestea. Prin acest act Sigismund era recunoscut ca principe liber, iar Transilvania era ridicată de la rangul de *voievodat* la cel de *principat*. Era însă doar o victorie parțială, astfel că Sigismund a ratificat tratatul abia la 2/12 iulie 1595. Coroana ungară, râvnită de el, a rămas împăratului, iar tratatul prevedea că toate teritoriile dobândite de principe cu forțe proprii de la turci, aici fiind incluse Țara Românească și Moldova, deveneau vasale lui Rudolf II, ca rege al Ungariei. Împăratul nu-i aprobase, așadar, cererea de a fi nu doar principe al Transilvaniei, ci „și al ambelor Dacii“ (*et utriusque Daciae*).

Drept urmare, Sigismund Báthory a trecut la acțiune, interpretând tratatul cum îi convenea. El a pretins stăpânirea Moldovei, unde domnea Aron vodă, și a Țării Românești, condusă de Mihai Viteazul, cu care în urmă cu un an, 1594, încheiasă o alianță, antiotomană, pe care însă el o interpreta abuziv ca

pe o supunere a domnului român. La 17/27 martie 1595, chiar în actul de convocare a dietei din 6/16 aprilie-22 aprilie/2 mai 1595, care avea să aprobe tratatul, cu împăratul, el se intitula „principe al Transilvaniei, Moldovei și Valahiei Transalpine“, repetând această titulatură cu unele adaosuri la 2/12 mai, 26 mai/4 iunie, 31 mai/10 iunie, 8/18 august 1595 etc. De asemenea, gravurile din același an care îl reprezintă reproduc aceeași titulatură, cea datorată lui Alexander Mair, adăugând doar titlul de principe al Sfântului Imperiu roman.

Pretenția la stăpânirea Țărilor Române extracarpatice era evidentă. Mai grea s-a dovedit aplicarea în practică. Deși aflat în plin război antiotoman, având deci nevoie

de sprijinul principelui, Aron vodă a refuzat hotărât să-i recunoască suzeranitatea, de fapt dominația. El avea, de altfel, un tratat cu Rudolf II, încheiat la 6/16 august 1594 la Iași, prin care Moldova se angaja să participe la lupta împotriva turcilor, sub protecția imperială, fiind admisă în confederația statelor germane. Față de Sigismund Báthory, domnul moldovean nu admitea decât relații ca „între frați, buni amici ce sunt confederați în beneficiul Creștinătății, contra turcilor“, după cum se raporta la Vatican.

Drept urmare, Aron vodă a fost înlăturat din domnie și asasinat fără scrupule. Ștefan Jósica (de origine română), cancelarul principelui, creierul acțiunii ar fi vrut și el domnia Moldovei sau a Țării Românești. Mai întâi s-au oprit legăturile directe prin Transilvania ale lui Aron cu imperialii. Mihai Tolnay, comandantul gărzii sale ungurești, a fost de două ori la Alba Iulia, pentru a primi de la Jósica instrucțiuni. La ultima încercare a lui Sigismund Báthory de a-l supune, Aron a răspuns din nou că nu va recunoaște decât superioritatea papei și a împăratului, conducătorii Creștinătății. Răspunsul i-a fost fatal. Hatmanul Ștefan Răzvan, aflat în

fruntea complotiștilor, în legătură cu Jósica, întors de pe frontul de la Tighina, l-a declarat pe Aron trădător. L-a arestat în noaptea de 25-26 aprilie/5-6 mai,

Stemele familiei Báthory (Sigismund, Maria Christierna și Andrei) cu inscripții și simbolurile Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești

sub acuzația unei înțelegeri cu turcii și l-a expedit în grabă, a doua zi, la Alba Iulia, cu familia, dar și cu tezaurul său. Din ordinul principelui a fost otrăvit spre sfârșitul lunii mai 1595 la castelul din Vinț.

Sigismund Báthory a fost apoi nevoit să pornească o intensă campanie europeană pentru a justifica îndepărtarea din domnie a lui Aron, un voievod care se alăturase activ Creștinătății. Câtă deosebire între felul în care încerca Sigismund să dobândească stăpânirea Moldovei și modul în care a izbutit aceasta Mihai Viteazul cinci ani mai târziu.

Noului domn al Moldovei, instaurat înainte de 2/12 mai 1595, Ștefan Răzvan, principele îi destinase încă înainte de 21 martie/10 aprilie 1595 funcția de „guvernator” sau „locoțitor” al său în Moldova. Ulterior, i-a stabilit drepturi și obligații interne, foarte precis menționate și în tratatul încheiat la 24 mai/3 iunie 1595, între principele Sigismund și trimisiile lui Răzvan la Alba Iulia. Cu acest preț un partizan al lui Ștefan Răzvan putea scrie că Transilvania și Moldova „iaste o țară ca alaltă”. Principele i-a acordat și diplomă de investitură în domnie și însemnele respective, la fel ca sultanul!

Sigismund Báthory, se relatează din Alba Iulia la 15/25 mai 1595, „s-a făcut stăpânul absolut al acelei provincii și a creat un voievod... și acela voievod poate fi înlăturat la

Stema acordată în ianuarie 1595 de Rudolf II lui Sigismund Báthory, în care nu apar și stemele Moldovei și Țării Românești

bunul său plac”; cronicarul brașovean contemporan îl socotea pe Răzvan doar „guvernator suprem” al Moldovei, în vreme ce la Poartă, ambasadorul englez Edward Barton îl caracteriza drept „locotenentul... principelui Transilvaniei”.

... și în Țara Românească

Lui Mihai Viteazul i s-a pregătit aceeași soartă. Prin tratatul din 10/20 iulie 1595 de la Alba Iulia, acceptat de majoritatea delegației boierilor munteni, împotriva instrucțiunilor lui Mihai, Sigismund se declara principe al celor trei țări române, numea Țara Românească „principatul nostru Transalpin”, iar boierii îl recunoșteau „principe al nostru și domn al Țării noastre Transalpine și rege ereditar al nostru”. Mihai era „locoțitorul” său și urma să primească însemnele de investitură.

În iulie 1595 Sigismund Báthory bate medalii cu titlul de „Serenissim principe al Transilvaniei, Valahiei și Moldovei”, portretele sale din această vreme, cum aminteam, poartă aceeași titulatură. Iar titlul de rege, pe care i-l recunoșteau boierii munteni trădători față de Mihai Viteazul, nu era o vorbă în vânt, de vreme ce pe steagul de investitură acordat lui Ștefan Răzvan (capturat de la acesta de poloni în bătălia de lângă Areni, la 3/13 decembrie 1595) apare semnificativă inscripția „Sigismundus Rex Ungariae”, ceea ce dovedește, de fapt, dorința de stăpânire în final a unui regat maghiar cuprinzând și Țările Române extracarpătice, ceea ce nu s-a remarcat cu adevărat până acum!

Ajungem astfel la ceea ce o parte a istoriografiei avizate socotea, fără a-i pătrunde cu adevărat sensul, planul înfăptuirii unei Dacii ungurești, cu Sigismund Báthory ce se dorea „unicul conducător al «Daciei»” (I. Ionașcu), așezat pe „tronul dacic” (Veniamin Ciobanu), „o Dacie ungurească cu două (țări) vasele românești” (Alexander Randa). Încă din 1919, N. Iorga atrăgea atenția: „Izvoarele contemporane spun că Báthory se considera ca rege al celor trei provincii reunite într-o Dacie care n-ar fi fost românească, ci tocmai împotriva ideii naționale românești, o Dacie care, dacă ar fi rămas, Dacia noastră nu s-ar fi ivit, niciodată n-am fi trăit s-o vedem cum este acum”.

Atâta cât a circulat cu sens politic (nu în accepțiunea umaniștilor), la sfârșitul sec. XVI noțiunea de Dacia a fost legată de planul lui Sigismund Báthory de instaurare a stăpânirii sale directe în toate cele trei țări românești, după care am văzut că ar fi urmat stăpânirea regatului maghiar. Și atunci de ce atâția istorici din sec. XX îi atribuie lui Mihai Viteazul intenția de a fi „restitutor Daciae”? Izvoarele vremii sale nu spun nimic despre aceasta. Chiar termenul *restitutor* nu era folosit în latina medievală.

O metaforă a zilelor noastre

Cele trei mențiuni „dacice” legate de numele lui Mihai Viteazul din vremea sa și imediat după aceea au un conținut topic: un mod arhaizant, renescentist, de a numi cele trei țări române, respectiv doar Transilvania. Astfel, la 20 februarie/2 martie 1600 reprezentanții de frunte ai funcționarilor superiori imperiali din Boemia, într-o scrisoare de complezență adresată lui Mihai, înlocuiesc în titlul acestuia numele Transilvaniei cu cel al Daciei („supremo Exercitus in partibus Dacis ductori et praefecto”), iar în text numesc Țara Românească Dacia („Thraciae et Daciae partibus”). Reiau aceste formulări într-o a doua scrisoare către Mihai șase zile mai târziu.

În sfârșit, înainte de 4/14 aprilie 1603, un oarecare Ioan

Ježernyczky, aflat la Praga, adresează o cerere împăratului Rudolf II, arătând că „după ce Mihai Voievod a redobândit Dacia (*Daciam recuperrasset*), supunând-o sceptrelui Maiestății Voastre”, începând tulburări, și-a părăsit casa din Teiuș, cerând acum guvernului imperial să i-o restituie sau să-i dea alta în același oraș. Camera Aulică, pe baza mărturiei episcopului Demetrius Napragi, certifică dreptatea petiționarului, arătând că Mihai a dat casa sa altcuiva. Toate cele trei mențiuni provin din mediul praghez, unde se pare că exista o înclinare pe atunci spre a numi Dacia îndeosebi Transilvania, dar și altă țară românească.

Câțiva ani mai târziu (înainte însă de 1617) și istoricul francez Jacques Augustin de Thou folosește, referitor la anul 1599, denumirea de Dacia pentru Transilvania, sau pentru celelalte două țări românești. În a doua jumătate a sec. XVII, învățatul german Ioan Bisseli scria că după supunerea Transilvaniei în octombrie 1599, Mihai „trimise împăratului și cheile Daciilor ca semn de deplină supunere”, simplă figură de stil, de unde nu rezultă, chipurile, „unirea celor trei țări române sub Mihai Viteazul”, cum s-a afirmat mai demult.

Este o mare deosebire între încercarea lui Sigismund Báthory din 1595 de a stăpâni cele trei țări române (uzând de asasinat, presiuni politice de tot felul, fără recunoaștere internațională etc.) și acțiunea

militară, bărbătească, a lui Mihai Viteazul de a uni conducerea acestora, în nădejdea întemeierii unei monarhii românești ereditare, recunoscută de împăratul romano-german. Mihai nu a făurit planuri dacice, în felul în care i-au fost atribuite de istoriografia sec. XX și nici nu a luat drept model, culmea, acțiunea lui Sigismund Báthory din 1595, cum de asemenea s-a afirmat eronat.

Nici măcar principele Gabriel Báthory, care a încercat efectiv să stăpânească cele trei țări române, la sfârșitul lui 1610 și începutul lui 1611, nu a vorbit de un „plan dacic”. A bătut însă monedă, în 1611 și 1613, la Cluj, cu titlul de principe al Transilvaniei și al Valahiei Transalpine.

Abia la 18/28 decembrie 1627 cardinalul P. Pázmány înregistrează declarația explicită a principelui transilvan Gabriel Bethlen, care s-ar fi dorit „rege al Daciei” (*rex Daciae*), înglobând Moldova și Țara Românească, sub autoritatea Porții.

Dacă în cursul domniei sale Mihai Viteazul a ajuns treptat la concepția unirii conducerii celor trei țări românești și întemeierea în acest cadru a unei monarhii ereditare, aceasta nu înseamnă că ar fi fost „restitutor Daciae” decât ca metaforă creată de istoricii zilelor noastre. În realitate, „Dacia” și stăpânirea „Daciilor” rămân legate efectiv de acțiunile abuzive ale lui Sigismund Báthory de a dobândi stăpânirea Țărilor Române extracarpatice. ■

Fanarioții: vieți trăite sub semnul primejdiei

Grigore Callimaki

De multe ori cunoaștem perioade istorice doar prin prisma unei etichetări. Le preluăm ca atare, iar eroii lor devin, astfel, ușor descifrabili. Dar, de cele mai multe ori, în istorie, lucrurile nu evoluează în acest mod, iar personajele sunt mult mai complicate, mai... umane, mai supuse regulilor vieții și morții. În această situație îi putem găsi și pe fanarioți, personaje mult timp hulite ale istoriei noastre.

Nu ne-am propus o discuție în profunzime despre epoca fanariotă. Vrem doar, prin trei portrete de domni fanarioți, să rememorăm dramatismul unei epoci. Dramatism pentru respectivele personaje – care și-au găsit, fiecare, sfârșitul din motive diferite –, dar și pentru țara peste care erau puse să stăpânească.

PORTRET DE DOMN TÂNĂR ȘI DE OBICEIURI VECHE

ANTON CARAGEA

● Urcat pe tron din ambiția familiei ● Favoritul care reduce numărul taxelor și iubește istoria ● Nu este pentru cine se pregătește, ci pentru rusul care se nimerește ● Doar muftiul înțelege diferența între un om slab și un trădător ● Soția, îngrozită, asistă la execuție

Nicolae Suțu, fiu al ultimului domnitor fanariot Alexandru Suțu, va descrie carierele acestor personaje angrenate în drama ambiției: „Ajungera în scaunele Țărilor Române era ținta la care râvneau fără încetare membrii mai de seamă ai familiilor grecești stabilite la Constantinopol... pentru aceasta întrebuițau mijloacele cele mai neîngăduite... era o necurmată luptă care se isprăvea uneori cu pierderea averii și deseori chiar cu a vieții. Cei care erau destul de fericiți pentru a atinge, prin mii de pericole, scopul mult dorit al jertfelor lor, erau prea puțin siguri de a se folosi de el, căci o schimbare politică, o intrigă oarecare pricinuia chemarea domnitorului înapoi“.

Apropierea Rusiei de spațiul românesc, începută la 1711 prin tratatul de la Luțk, încheiat între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare, și

continuată în urma războiului ruso-austro-turc dintre 1736-1739, fusese oarecum întârziată de înfrângerea armatei austriece, prilej de mare nemulțumire pentru curtea de la Petersburg, pregătită de război cu Poarta. Ideea manifestului țarinei Ecaterina a II-a prindea aripi: „eliberarea supușilor creștini ai Porții din Europa“.

Astfel că tot secolul XVIII stă sub semnul războiului. Conflictul ruso-austro-turc se vor succeda în ritm alert: 1710-1711 și bătăliile de pe Prut, cu implicarea românească deja amintită, 1715-1718 și războiul turco-austro-venețian cu păcile de la Rastadt (1715) și Passarowitz (1718), conflictul derulat între 1736-1739, încheiat cu pacea de la Belgrad...

În această linie, anul 1768 va readuce în prim plan vechiul conflict, surprinzând pe tronul Moldovei pe Grigore Callimaki, aflat acum la a doua domnie, începută în martie 1767.

Necurmata dramă a ambiției

Fiu al unei familii strălucite, autentic românească, originară din Bucovina, cu numele de Călmașu devenit Callimaki sau Callimachi în urma îndelungii șederi la Constantinopol, unde membrii ei au ocupat pe rând funcția de capucheiaie (ambasador) al Moldovei la Poartă și, ulterior, cea de dragoman, Grigore a dorit a fi un domn demn și înțelept. Urcat pe tron pentru a servi ambiția familiei sale și viitorul ei, în special, el s-a dovedit incapabil de a se ridica la înălțimea momentelor grele ale războiului.

Tânăr, doar 30 de ani, inteligent, prieten cu celebrul călător italian prin țările noastre – abatele Giuseppe Boscovich –, interesat de astronomie, administrator atent și drept, rămas în istorie și prin gestul său rar în perioada fanarioților de a reduce numărul taxelor, iubitor de cultură și mai ales de istorie (la cererea sa, logofătul Gheorghiachi a scris *Condica obiceiurilor vechi și noi ale curții Moldovei*), el posedea, fără îndoială, multe calități.

Izbucnirea războiului l-a surprins însă la propriu. Firmanul sultanului în care i se cerea să strângă zahereaua (proviziile pentru armata otomană), încredințându-i pentru îndeplinirea acestei sarcini 600 de pungi de galbeni, îl va pune în fața unei teribile alegeri. Caracterul său slab începea să iasă la iveală... În momente de rătăcire, Grigore a folosit o parte din suma sultanului pentru a-și achita câteva dintre datoriile pe care le făcuse la cumpărarea tronului. Creditorii îl presau, dar această decizie nu i-a adus deloc ușurarea scontată. A fost doar semnul unei avalanșe fatale de întâmplări și greșeli...

Banii rămași din punga sultanului nu mai erau suficienți pentru proviziile necesare campaniei. În plus, rapida înaintare a rușilor pe teritoriul Moldovei a dus la capturarea de către aceștia a 5 000 de oi și a depozitelor de grâne. Destinația fusese schimbată de destin.

Iar, peste toate acestea, domnul, personaj slab, a descoperit că ordinele sale erau desconsiderate de boieri, podul de pe râul Larga nefiind construit, artileria turcească rămânând

din această cauză înnămolită. În acest timp, partida boierilor „uneltitori” a trimis o plângere la Înalta Poartă, cerând nici mai mult nici mai puțin decât mazierea „nesupusului” domn.

Și mai căzu un cap...

În plin haos, tânărul și-a pierdut cumpătul. Cu țara în război, neascultat de nimeni, privit ca trădător, și în țară, dar, mai ales, la Poartă, el a solicitat demiterea sa. Cererea ajunge la Constantinopol, la cumnatul domnului Nicolae Suțu care, fiind unul dintre nenumărații creditori ai domnului, știe că o dată cu cedarea de către acesta a tronului, deci a sursei de venit, îi dispărea și șansa de a mai revedea vreodată sumele împrumutate. Îi solicită deci lui Grigore Callimaki să rămână pe tronul țării și să își retragă cererea. Callimaki, extrem de docil, pe fondul unei dezorientări totale, a acceptat.

În același timp, la Constantinopol, în fața rapoartelor extrem de îngrijorătoare de pe frontul din Moldova, ce ilustrau în mod clar incompetența domnitorului, s-a decis mazierea și aducerea lui în lanțuri, la Poartă.

Arestat lângă Huși, unde se afla cu trupele otomane spre a lupta cu rușii, e adus la Constantinopol și, în scurtă vreme, condamnat la moarte, pentru trădare. Însuși sultanul Mustafa al III-lea (1757-1774) a urmărit îndeaproape ajungerea la acest verdict, gândindu-l ca o posibilă pildă în vremuri de război.

O singură voce s-a ridicat în favoarea sârmanului principe, muftiul, care a declarat că nu poate să condamne un om ce s-a arătat slab în momente grele, dar care nu s-a dovedit niciodată a fi trădător.

Momentul maziirii surprinde întreaga familie Callimaki – ce, în urmă cu un an, se despărțise de el „cu mare pompă” pentru a-l înscăuna – într-o disperare cumplită. Cea mai marcată a fost soția domnitorului, Ileana Callimaki, silită să privească grozăvia execuției soțului său, în ziua de 28 august 1769.

Victimă inocentă, servind drept amenințare macabră pentru trupele unui imperiu în declin, el nu își merita, fără îndoială, soarta tragică. ■

(Va urma)

Avanpremieră editorială

BRĂTIANU - TĂTĂRESCU IMPOSIBILUL DIALOG

PETRE ȚURLEA

Meteorologic, noaptea de 10/11 februarie 1938 a fost una a „înghețului general”. La scara istoriei, ea a marcat începutul celor cinci decenii de regimuri dictatoriale care au influențat profund destinele românilor.

Prin demiterea guvernului Goga și formarea unui cabinet prezidat de patriarhul Miron Cristea, regele Carol II își materializa planul său mai vechi de instituire a unui regim de autoritate personală, prin eliminarea partidelor din viața politică și concentrarea în mâinile sale a principalelor pârghii ale puterii. În noua echipă guvernamentală au fost incluși reprezentanți ai unui mare număr de partide și formațiuni politice, iar șase foști prim-miniștri (Al.

Averescu, A. Văitoianu, Al. Vaida-Voevod, G.G. Mironescu, N. Iorga și Gh. Tătărescu) figurau ca miniștri secretari de stat. Prezența acestor personalități în guvern (regele dorea ca ei să joace rolul unui „comitet de patronaj”), dar și faptul că alegerile din decembrie 1937 nu fuseseră în măsură să desemneze un câștigător îndreptățit, conform legii, să formeze guvernul, i-au permis monarhului să acționeze cu dezinvoltură pentru a-și pune în practică planurile.

Au existat însă și frunțași politici care, intuind intențiile lui Carol II, au refuzat colaborarea. Din păcate, ei n-au depășit pragul unei opoziții pasive. Iată cum relatea Iuliu Maniu patriarhului Miron Cristea

întrevederea pe care o avusese cu regele în noaptea de 10/11 februarie: „Maiestatea Sa Regele m-a rugat și pe mine să intru în guvernul pe care-l prezidezi. Aflând scopul pe care și l-a fixat Maiestatea Sa, am refuzat cu adâncă durere în suflet. Maiestatea Sa Regele mi-a comunicat că guvernul prezidat de tine va înlătura Parlamentul, va guverna prin decrete legi, va modifica Constituția prin decret și va suspenda partidele. Nu avem nici o îndoială că Maiestatea Sa va proceda la înfăptuirea planului său urmărit de atâția ani, de a institui o dictatură regală care, firește, va putea trece, foarte ușor, într-un despotism.“

Cu răbdare și abilitate, speculând din plin slăbiciunile, inconsecvențele și rivalitățile dintre fruntașii politici, Carol II ajunsese pe creasta valului și măsurile preconizate de el s-au rostogolit ca o avalanșă. Noua constituție din 20 februarie oferea întreaga putere regelui („În bătaie de joc – nota istoricul R.R. Rosetti – această așa-zisă Constituție prevede toate libertățile, dar dă și chipul de a le anula pe toate“). La 30 martie, printr-un decret lege se constituia Consiliul de Coroană, organism consultativ, ai cărui membri erau numiți de rege, purtau titlul de consilieri regali și primeau o indemnizație lunară fixă

(50 000 lei); ei aveau rang de miniștri de stat, iar la ceremonii oficiale ocupau locuri imediat după primul ministru; erau urmați de membrii guvernului.

Toate aceste măsuri au avut implicații profunde nu doar la nivelul vieții de stat, ci și în rândul unor formațiuni politice sau al persoanelor cu rol în viața publică. O carte consacrată Partidului Național Liberal (Tătărescu), pe care dl. Petre Turlea o are în pregătire la Editura Enciclopedică, ne dă posibilitatea să urmărim un episod de mare tensiune din viața Partidului Național Liberal, generat tocmai de atitudinea față de noul regim instituit de Carol II. Mai precis, vom afla cum și de ce s-a produs ruptura definitivă între gruparea Tătărescu și aceea condusă de C.I.C. Brătianu din cadrul Partidului Național Liberal. S-a deschis atunci o prăpastie peste care nu s-a mai putut trece niciodată, așa cum s-a întâmplat și în 1943 (Magazin istoric, nr. 8/2000), când Dinu Brătianu și adepții săi, dar și alți lideri politici din alte partide nu i-au putut ierta lui Gh. Tătărescu gestul de a fi părăsit partidul într-un moment atât de dificil și de a fi susținut regimul dictatorial impus de Carol II.

Marian ȘTEFAN

13 aprilie 1938 a marcat un moment hotărâtor în procesul de erodare a unității Partidului Național Liberal. Printr-o scrisoare adresată de Gheorghe Tătărescu lui Constantin (Dinu) I.C. Brătianu, curentul favorabil regelui Carol II s-a separat definitiv de restul partidului.

Mulți fruntași politici din acea epocă apreciau că, în condițiile internaționale ale anului 1938 (amplificarea tendințelor agresive ale Germaniei și Italiei, secondate de Ungaria, sovăielile și cedările democrațiilor occidentale), pentru conservarea statului unitar național român ar fi fost benefic un regim de

autoritate, care să ducă la eliminarea sterilelor dispute politicianiste și să solidarizeze națiunea în jurul unui factor de putere de necontestat. Din păcate, cel vizat să joace rolul de coagulant, regele Carol II, s-a dovedit lipsit de calitățile necesare acelor împrejurări excepționale, iar regimul instituit de el avea să se prăbușească rușinos în dramatica vară-toamnă a anului 1940.

Milă mi-e de partid, dar de rege...

Revenind la ziua de 13 aprilie 1938, să derulăm că-

teva evenimente premergătoare, pentru a putea înțelege mai corect semnificația și sensul acțiunii inițiate de Gh. Tătărescu.

La 30 martie 1938, gruparea condusă de Gh. Tătărescu, alături de cea național-tărănistă a lui Armand Călinescu, a jucat un rol important în formarea celui de al doilea guvern condus de patriarhul Miron Cristea. Gh. Tătărescu făcea și el parte din Consiliul de Coroană, iar suspendarea partidelor politice, deși părea o măsură temporară („Nici o organizație politică nu va putea lua ființă în viitor și nu va putea activa decât în condițiunile și cu

formele prevăzute printr-o lege specială, ce se va întocmi în acest scop") a fost tranșată definitiv prin legea specială din 16 decembrie 1938, care autoriza un singur partid – Frontul Renașterii Naționale –, inaugurând o lungă și tristă experiență politică pentru români.

La 5 aprilie 1938, C.I.C. Brătianu a convocat Delegația Permanentă a Partidului Național Liberal. În documentul adoptat se afirma încrederea în dănuirea partidelor politice și se exprima speranța că „mai devreme sau mai târziu tot la noțiunea de partid trebuie să se revie pentru a se da vieții naționale un ritm normal”. Documentul avertiza pe fruntașii liberali să nu colaboreze cu noul regim, cel care ar fi încălcat această dispoziție situându-se automat în afara partidului.

Deși făcea parte din conducerea P.N.L. (era secretarul general al acestuia), Gh. Tătărescu a refuzat să participe atât la reuniunea ce a precedat Delegația Permanentă, cât și la întrunirea acesteia din ziua de 5 aprilie 1938. Mai mult, printr-o scrisoare adresată lui Dinu Brătianu arăta că nu recunoaște valabilitatea hotărârilor adoptate de Delegație, deoarece „nu mai pot suporta nici o atitudine de ostilitate sau de opunere față de actualul guvern, a cărui misiune este de a proteja țara împotriva oricărei disensiuni. Acțiunea guvernului – aprecia el – nu trebuie să întâlnească nici o constrângere”.

La 12 aprilie, Dinu Brătianu i-a replicat: „Dacă nu am răspuns imediat la scrisoarea d-tale, prin care îmi arătai ceea ce nu poți admite, a fost pentru a evita între noi o corespondență, care ar fi putut

da naștere la o ruptură în relațiile noastre. Înainte de Delegația Permanentă te invitam ca, împreună cu alți prieteni, să iei parte la o consfătuire în care să fixăm punctele în discuție de supus [dezbaterilor] Delegației. Ai crezut că nu este necesar să asisti la consfătuire, unde ai fi putut expune punctul d-tale de vedere și nici la Delegație, unde puteai susține soluțiile d-tale cu argumente. Se puneau două întrebări. Prima: ce atitudine trebuie luată în privința dizolvării partidului nostru? A doua: ce sancțiuni erau de aplicat celor ce și-au călcat cuvântul, luând parte la un guvern care a comis decretul de dizolvare a partidelor politice?..

D-ta declari că nu poți admite, sub nici o formă, atitudini de ostilitate sau de împotrivire față de actele actualului guvern. Oare faci

Pe frontul din Moldova, prințul Carol (x) și un grup de ofițeri superiori se întrețin cu regina Maria (xx).

aluzie la decretul de dizolvare a partidului al cărui secretar general ești? În acest caz, nu suntem deloc de acord, pentru că nu pot admite teza susținută de d. Inuleț, că trebuie să omor partidul nostru politic, ale cărui merite și utilitate le recunoaște toată lumea din țară și străinătate, ca, pe ruinele sale, să se poată forma un alt partid, compus din adunăturile strânse în jurul grătarului destinat satisfacerii poftelor și ambițiilor lor...

...Socotiți, de azi, rupte raporturile noastre

Nu știu care au putut fi intențiile d-tale, dar este un fapt unic în istoria politică a țării, ca un organism politic, pentru care țara și tronul nu pot avea decât recunoștință, să fie supus loviturilor distrugătoare ale acelora pe care el însuși i-a ridicat acolo unde se află astăzi. Spui că nu vei recunoaște valabilitatea hotărârilor Delegației. Recunoașterea valabilității actelor Partidului Liberal nu poate avea nici o importanță pentru d-ta, dacă recunoști totodată valabilitatea actului de dizolvare...

Trebuie să-ți reamintesc că Partidul Național Liberal, prin trecutul său, prin eminentele servicii făcute României, prin tradiția sa de muncă, onoare și demnitate, nu trebuie să dispară, nici să fie jocul valorilor politice trecătoare și că tot el este destinat să domine în viitorul politic al României pe care a creat-o.

A doua zi, 13 aprilie, Gh. Tătărescu a răspuns: „Consider atitudinea d-voastră, de «supunere pasivă» față de noua

Constituție, inacceptabilă, căci datoria noastră și rostul nostru ne impun, în interesul superior al țării, «colaborare activă», fără rezerve și fără reticențe. Consider contactul și pactizările d-voastră cu detractorii Coroanei și cu adversarii noștri și ai ordinii actuale o eroare cu urmări grave pentru acțiunea noastră de mâine. Consider, apoi, ultimele d-voastră manifestări drept contrazicătoare atât cu tradiția noastră, cât și cu simțămintele și cu voința quasi-unanimității prietenilor noștri. Declar, în consecință, în numele tuturor acestor prieteni, neavenite toate circulările și îndrumările date de d-voastră după promulgarea Constituției și cari dovedesc, de altfel, a fi exclusiv inspirate de elementele fără răspundere ce s-au adăpostit recent în mijlocul nostru. În cel dintâi moment când ne vom relua activitatea în cadrul noii Constituții și a legilor ei dezvoltătoare, voi dezbate valabil, în fața forurilor noastre, gravul diferend ivit astăzi între noi și vom putea trage, atunci și d-voastră și eu, consecințele hotărârilor luate. Și, pentru a vă ușura executarea unei dorinți [ale] cărei urme le găsesc în scrisoarea d-voastră, vă rog să socotiți, de azi, rupte raporturile noastre.”

Evident, opțiunile celor două părți erau limpede și diametral opuse în acel moment. Din scrisoarea lui Gh. Tătărescu transpare și un fel de amenințare la adresa președintelui P.N.L. că poziția sa va fi judecată aspru în viitor. Este ciudat, dar la acea dată Tătărescu nu părea să fi renunțat la funcția de secretar general al P.N.L. din moment

ce își exprima convingerea că își va relua curând activitatea, chiar dacă pe cu totul alte baze.

Dinu Brătianu nu a mai răspuns. Situația era limpede. Dar pentru a o face clară și la nivelul organizațiilor locale ale P.N.L., la 16 aprilie 1938 a trimis o scrisoare-circulară către toți șefii acestora în care își explica poziția și pe care o semna „Președintele Partidului Național Liberal”. Circularii respective i-a atașat și scrisoarea lui Gh. Tătărescu, precum și expunerea pe care Dinu Brătianu o făcuse în cadrul Delegației Permanente din 5 aprilie. „Vă las să judecați – le scria el liderilor locali – dacă a apăra existența unui partid de acțiunea căruia se leagă toate înfăptuirile glorioase ale istoriei naționale din ultimul secol este o atitudine «nelogică și păgubitoare pentru țară» și pentru care din «noi» poate fi considerată primejdioasă. Mă întreb, de asemenea, dacă un om de stat și conducător de partid se poate angaja fără nici o restricțiune să susție cu ochii închiși acțiunea unui guvern străin de partidul său, care ia hotărâri ce nu le cunoaștem și dacă o asemenea acțiune poate fi folositoare statului și mai ales Coroanei...”

În numele acestei tradiții, fac apel astăzi la legăturile sufletești ce au încheiat în trei generații puterea de înfăptuire a partidului nostru, încredințat că veți fi alături de mine, urmând calea ce v-o arată conștiința limpede a intereselor superioare ale țării și destinului Partidului Național Liberal.” ■

1940-1944. CETĂȚENI ROMÂNI CU STEAUA LUI DAVID ÎN EUROPA LUI HITLER

Se spune despre diplomați că au fost și sunt soldați disciplinați, care execută politica ce li se comandă de acasă. Și totuși, uneori sufletul pare a avea un cuvânt greu de spus în deciziile lor.

Razie organizată de ocupații naziste împotriva evreilor din Simferopol

Dr. ION CALAFETEANU

În timpul celui de-al doilea război mondial, un număr important de cetățeni români de origine evreiască s-a aflat în afara hotarelor, fiind stabiliți în diverse țări ale Europei, unii dintre ei chiar din perioada imediat următoare primului război mondial. Odată cu instaurarea supremației naziste pe continent, aceștia s-au văzut confrunțați cu o situație deosebit de grea. Soarta lor a depins, într-o măsură determinantă, de acțiunea a doi factori: în primul rând, poziția autorităților din țările respective față de „problema evreiască” și în al doilea rând atitudinea guvernului antonescian față de această categorie de cetățeni români. Cum se va vedea, poziția guvernului român în acei ani nu a fost lipsită de sinuozități și ezitări uneori vinovate; ea s-a cristalizat în timp, în funcție de evoluția evenimentelor internaționale.

Cifre incerte

Este foarte greu de stabilit cu precizie numărul cetățenilor români de origine evreiască aflați în anii 1940-1944 în Germania, în teritoriile ocupate de aceasta și în țările satelit. În primul an după aplicarea legii privind revizuirea cetățeniei, dată de guvernul Goga-Cuza, s-au înregistrat la consulatele românești din Germania (inclusiv Austria) 1 824 evrei, pentru ca un an mai târziu (martie 1939-martie

1940) numărul acestora să scadă la 551 pentru Germania, cca 500 pentru Viena și 73 pentru Praga (în total: cca 1 124). În toamna anului 1941, în Germania se găseau alte 1 043 familii evreiești (cca 3 000 persoane) cu situația cetățeniei încă neclarificată.

Un mare număr de evrei români s-a aflat în Franța. După aprecierile germane, în 1940 se găseau aici 4 885 evrei cetățeni români, din care, în 1942, au fost deportați cca 2 000. În alte țări numărul lor era mult mai mic: în Belgia, în vara

lui 1942, numai 250 aveau „hârtiile în regulă“, în Olanda 23 (noiembrie 1942), în Bulgaria trăiau cca 20 de familii, dintre care jumătate în Sofia (în 1940), în Polonia se aflau cel puțin 21 (iunie 1942).

Pentru a ne da seama cât de relative sunt aceste cifre este suficient să amintim cazul Ungariei. În iunie 1941, după datele Legației României la Budapesta, în această țară erau înregistrați 57 evrei cetățeni români, pentru ca în 1944 să se acorde 266 vize de intrare în România pentru evrei cu drepturi indubitabile la cetățenie, iar alte 84 de cazuri se aflau în suspensie.

Instaurarea regimului antonescian a marcat o înăsprire a politicii anti-evreiești prin aplicarea cu mai multă strictețe a legislației antisemite, refuzarea reînnoirii pașapoartelor evreilor români pe diverse motive sau chiar interdicerea, la 23 august 1941, a reîntoarcerii lor în țară. Aceste măsuri au provocat discuții dificile cu multe state și au costat viața a mii de evrei români.

La 7 martie 1941 consulatelor românești au primit dispoziție să pună pe pașapoarte mențiunea „Evreu“. Și dacă după puțin timp s-a revenit asupra acestei măsuri, faptul s-a datorat în exclusivitate inițiativei personale a consulului general al României la Berlin, Constantin I. Karadja. La 24 martie 1941, încălcând regulile administrației românești, acesta a adresat un raport direct lui Ion Antonescu în care arăta că interesele naționale românești, precum și considerente de ordin umanitar, impuneau renunțarea la o astfel de măsură. El propunea ca mențiunea „Evreu“ să fie înlocuită cu un semn discret, știut numai de autoritățile românești competente, fapt admis de I. Antonescu.

Intervenția consulului de la Berlin se înscrisă într-o suită de gesturi similare pe care le va continua, în special după ce, în iunie 1941, va fi rechemat în țară și numit director al Direcției Consulare din cadrul Ministerului Afacerilor Străine (M.A.S.).

Cel puțin până în prima jumătate a anului 1941, pentru

guvernul român situația evreilor români din afara țării nu a prezentat un interes deosebit. Mult timp nu a fost precizată o poziție de principiu, două fiind categoriile de evenimente care au influențat atitudinea guvernului antonescian față de acest segment al populației evreiești. În primul rând, a fost vorba despre înăsprirea politicii antisemite într-o serie de teritorii ocupate de naziști sau în țările satelit, fapt ce a afectat și pe evreii posesori de pașapoarte românești, care adresându-se oficiilor diplomatice și consulare ale României au cerut să li se acorde protecție.

Consiliul de Miniștri hotărăște fără să hotărască

Neavând nici-un fel de instrucțiuni de la noul regim politic – deși acelea mai vechi, cu caracter general, care nu fuseseră revocate, arătau clar că toți cetățenii români, indiferent de origine, aveau drept la protecția statului român –, oficiile diplomatice și consulare s-au adresat M.A.S., întrebând dacă și în ce măsură puteau acorda protecție cetățenilor români de origine evreiască.

Guvernul român a fost determinat să grăbească luarea unei hotărâri de necesitatea reglementării regimului evreilor străini stabiliți

în România. Mai multe oficii diplomatice din București au adresat note guvernului român în care arătau că în țările lor nu existau discriminări rasiale și, în consecință, rugau guvernul român să procedeze ca atare cu concetățenii lor evrei aflați în România. Chestiunea a devenit presantă în primăvara anului 1941, întrucât autoritățile din unele țări luaseră sau intenționau să ia astfel de măsuri împotriva unor evrei români și a bunurilor lor. Astfel, la sfârșitul lunii martie 1941, autoritățile de ocupație germane din nordul Franței au cerut Legației României ca până la 15 mai să revadă lista cu locuințele evreilor români stabiliți în Franța și care se aflau sub protecția statului român.

Sinagoga incendiată de fanatici naziști în Germania...

Pentru a da instrucțiunile necesare, la 18 aprilie 1941, M.A.S. a solicitat opinia Ministerului de Justiție, căruia i-a comunicat totodată punctul său de vedere: „Evreii stabiliți în Franța, a căror cetățenie a fost confirmată prin procedura de revizuire, se bucură de protecția statului român, în persoana și bunurile lor, cu toate că unele din drepturile lor civile au fost mărginite prin unele legi de excepție“. La 6 mai 1941, Consiliul Superior al Avocaților Publici din Ministerul de Justiție s-a raliat

...și un afiș de propagandă învinuindu-i pe evrei de toate relele

punctului de vedere al M.A.S., apreciind totodată că „acest principiu nu se poate aplica... persoanelor de origine etnică evreiască provenite din teritoriile pierdute ale Basarabiei și Bucovinei de Nord“. Trebuia avut în vedere și interesul statului român ca evreii români din străinătate să nu fie deposezați de bunurile lor sau să li se interzică exercitarea profesiilor lor în țările de așezare, pentru că în cazul în care „nu ar interveni rezolvarea problemei evreiești pe plan european sau mondial, am fi siliți să primim pe acești evrei cetățeni români și fără averi, mărind astfel numărul celor care sunt lipsiți de puțința de a-și câștiga existența“.

Aceste concluzii au fost însușite de secretarul general al M.A.S., Alexandru Cretzianu, și prezentate chiar a doua zi lui Mihai Antonescu, ministrul Afacerilor Străine, rugându-l să dispună dacă pe baza acestor propuneri „nu s-ar putea ajunge la rezolvarea definitivă și cât mai grabnică a acestei chestiuni, între altele pentru a evita ca statele străine interesate să nu adopte față de noi mijloace de retorsiune cu care ne-au amenințat“.

În sfârșit, pe la mijlocul lunii septembrie 1941 Consiliul de Miniștri a hotărât ca cetățenii străini de origine evreiască aflați în România să fie excepția de la măsurile discriminatorii „pe bază de convențiuni în vigoare și reciprocitate“. În Consiliul de Miniștri nu s-a adoptat însă și o hotărâre expresă privitoare la evreii români aflați în străinătate. Acesta este și motivul pentru care instrucțiunile date de M.A.S. oficiilor sale diplomatice și consulare în această problemă făceau referire numai la regimul evreilor străini aflați în România, pe baza căreia, *mutatis*

mutandis, a fost stabilită atitudinea guvernului față de evreii români aflați peste hotare.

La 11 noiembrie 1941, o circulară a M.A.S. (nr. 81 557) stabilea obligativitatea oficiilor diplomatice și consulare românești de a da „întreaga protecție tuturor cetățenilor români în străinătate, fără nici o distincție, semnalându-se toate cazurile în care persoane sau proprietatea lor ar fi lovite de măsuri speciale discriminatorii“.

Naziștii mint și forțază

La începutul anului 1942 s-a produs o înrăutățire bruscă a situației evreilor români din Germania și teritoriile ocupate de naziști, determinată de trecerea la „soluția finală“ a problemei evreiești de către naziști. La 9 martie 1942, consulul general al României la Viena C. Mareș (*Magazin istoric*, nr. 3/1999) raporta că evreii români din Austria (împreună cu cei croați și slovaci) au primit ordin să poarte un semn distinctiv, în timp ce coreligionarii lor unguri, bulgari, turci, italieni și elvețieni erau scutiți. La 4 martie, C. Mareș se adresase autorităților germane, cerând lămuriri. În 9 martie s-a prezentat personal în același loc; i s-a răspuns că ordinul a fost dat pe baza unei dispoziții venite de la Geheimestaatpolizei (Poliția Secretă de Stat – Gestapo), probabil pe baza unei înțelegeri cu statul român. Neștiind despre o astfel de înțelegere și pornind de la faptul că în România evreii nu purtau „steaua lui David“ și, deci, nu putea fi vorba de o măsură pe bază de reciprocitate, consulul român a cerut sistarea acestei dispoziții până va primi instrucțiuni de la guvernul român.

Câteva zile mai târziu o telegramă a Legației României de la Berlin informa M.A.S. despre luarea unor măsuri similare și pe teritoriul vechi al Reichului.

În toată această perioadă și în lunile următoare autoritățile germane au răspuns invariabil la fiecare intervenție a diplomaților români motivând că măsurile împotriva evreilor români au fost luate cu consimțământul expres al guvernului de la București și că între cele două state a intervenit o înțelegere în acest sens. Pe baza

informațiilor primite, la 19 martie 1942, Direcția Consulară din cadrul M.A.S. a redactat o notă de serviciu, cerându-i lui M. Antonescu să decidă dacă situația creată „va fi urmată de vreun demers din partea reprezentanților noștri diplomatici sau consulari” sau dacă ea era „în deplin acord cu politica urmată de cele două state”.

August 1942: razia de la Vel d'Hiv (Franța)

Întrucât măsurile poliției germane s-au înăspriț și reprezentanții diplomatici și consulari din Viena și Berlin cereau cu insistență noi instrucțiuni, C.I. Karadja a redactat o nouă notă, pe care a înaintat-o lui M. Antonescu. Acesta a pus următoarea rezoluție: „Dl. Davidescu. Rog a vorbi cu dl. Steltzer [consilier al Legației germane la București]. Nouă ni s-a pretins că evreii germani sunt germani”. Secretarul general al M.A.S., Gh. Davidescu, a avut, la 14 aprilie 1942, o discuție cu Gerhard Steltzer, pe care l-a rugat să intervină la autoritățile germane pentru lămurirea situației.

La 21 aprilie 1942 consulul român la Praga, Virgil Zaborovski, informa autoritățile române că naștiții au pus în vedere unor evrei posesori de pașapoarte românești că vor fi deportați într-un lagăr de concentrare. La 16 mai, primele șase familii evreiești cu pașapoarte românești (din care numai o persoană primise viza de prelungire) se aflau deja în lagărul de la Theresienstadt.

Alarmați de situația creată, diplomații și consulii români au intervenit la București pentru a cere instrucțiuni. Așa procedează consulul general la Viena, C. Mareș, care arăta că numeroase cazuri de cetățenie cu care s-a adresat M.A.S. nu fuseseră rezolvate și nu știa dacă poate interveni sau nu în sprijinul numeroșilor evrei a căror situație nu fusese clarificată. Situația aceasta putea genera consecințe extrem de grave, persoanele respective fiind între timp ridicate și transportate în lagăre din Polonia, unde li se pierdea urma, iar bunurile lor erau confiscate de statul german.

La 18 mai 1942, Gh. Davidescu a adresat o telegramă Legației României din Berlin, în care afirma că „principiile stabilite prin circulara nr. 81 557 din 11 noiembrie sunt valabile, că gu-

vernul român n-a consimțit la luarea unor măsuri discriminatorii în contra evreilor români din Germania și că Legația Germaniei din București a fost rugată să intervină la Auswärtiges Amt în această chestiune”. Câteva zile mai târziu, consulului român la Praga i se preciza: „Guvernul român n-a admis niciodată luarea unor măsuri discriminatorii în dauna evrei-

lor români. Insistați ca aceștia să fie tratați pe picior de egalitate cu cei din Ungaria, Elveția etc. Rog supuneți din nou Ministerului chestiunea prelungirii pașapoartelor în cazurile când titularii posedă drepturi indiscutabile la naționalitatea română. Aplicați principiile circularei 81 557 din 11 noiembrie, cerând punerea în libertate a evreilor internați sau deportați, afară de infractorii de drept penal. Cereți deblocarea averilor eventual sechestrate”.

Soluția: deportarea

Treptat-treptat s-a produs o modificare a poziției autorităților românești și față de situația evreilor români născuți în Basarabia și în Bucovina de Nord, aflați și ei în străinătate. Dacă acestora li se refuzase până atunci dreptul la cetățenia română, după reintegrarea celor două provincii în cadrul statului român, ei au putut din nou să ceară eliberarea de pașapoarte românești, uneori fiind tratați chiar cu o anumită solitudine de către autoritățile române.

După ce primiseră reconfirmarea instrucțiunilor din 11 noiembrie 1941, mulți reprezentanți diplomatici și consulari ai României au acționat imediat. Rezultatele lor au fost însă minime. Astfel, pentru evreii români aflați în nordul Franței, în Olanda și Belgia nu s-a reușit anularea obligației de a purta steaua galbenă, ci doar o amănare acordată de autoritățile belgiene de a se aplica această măsură până la 31 iulie. La Praga, consulul român a obținut suspendarea oricăror măsuri speciale împotriva evreilor români, dar intervențiile pentru eliberarea celor internați deja în lagăre au rămas fără rezultat.

(Continuare în p. 26)

CALVARUL UNEI MISIUNI DIPLOMATICE

Alexandru Cozloschi

S-a născut la 8 decembrie 1895, în Botoșani. Absolvent al Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie (1916), al Școlii de Aplicație din Versailles (Care de Asalt, 1920) și al Școlii Superioare de Război din București (1925). Sublocotenent – 1 iulie 1916, locotenent – 1 septembrie 1917, căpitan – 1 aprilie 1920, maior – 10 mai 1929, locotenent-colonel – 1 ianuarie 1937 și colonel – 8 iunie 1940.

• Trei luni internați în Ungaria • Sub paza strictă a polițiștilor și detectivilor • Evacuați în Germania, apoi la graniță cu Boemia • Cazare în tren, fără căldură • Simpatia cehilor și ostilitatea americanilor • Spre țară, în vagoane de vite

Colonel dr. TEOFIL OROIAN

Trecerea României de partea Națiunilor Unite, la 23 august 1944, a determinat importante schimbări în planul relațiilor sale politico-diplomatice. Un studiu întocmit de Marele Stat Major – Biroul Atașati Militari – evidenția că, după această dată, tabloul legăturilor externe ale României se prezenta astfel:

1. State cu care România se găsea în stare de război la 23 august 1944: U.R.S.S. (de la 22 iunie 1941), Anglia (de la 7 decembrie 1941; relațiile diplomatice fuseseră rupte la 15 februarie 1941), Canada (de la 7 decembrie 1941), Noua Zeelandă (de la 7 decembrie 1941), Australia (de la 8 decembrie 1941), Africa de Sud (de la 8 decembrie 1941), S.U.A. (România a declarat război la 12 decembrie 1941, iar S.U.A. la 6 iunie 1942), Nicaragua (de la 19 decembrie 1941) și Haiti (de la 24 decembrie 1941).

2. State cu care România avea la 23 august 1944 relațiile diplomatice rupte: Belgia (de la 11 februarie 1941), Olanda (de la 12 februarie 1941), Iugoslavia (de la 7 mai 1941), Grecia (de la 24 iunie 1941), Egipt (de la 15 decembrie 1941), Mexic (de la 24 decembrie

1941), Brazilia (de la 5 martie 1942), Peru (de la 5 martie 1942), Costa Rica (de la 27 mai 1942), Cuba (de la 27 septembrie 1942), Chile (de la 20 mai 1943) și Argentina (de la 4 februarie 1944).

3. State cu care România avea relații diplomatice la 23 august 1944: Germania, Bulgaria, Croația, Danemarca, Spania, Finlanda, Franța, Ungaria, Italia, Japonia, Portugalia, Sf. Scaun (Vatican), Slovacia, Suedia, Elveția și Turcia.

4. State cu care România a rupt relațiile diplomatice după 23 august 1944: Germania (de la 24 august 1944), Ungaria (de la 24 august 1944), Croația (de la 24 august 1944), Slovacia (de la 24 august 1944), Italia fascistă (de la 24 august 1944), Japonia (de la 1 noiembrie 1944) și Spania (de la 1 aprilie 1946).

5. State cu care România a continuat să-și mențină relațiile diplomatice după 23 august 1944: Bulgaria, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Italia, Portugalia, Sf. Scaun (Vatican), Suedia și Turcia.

6. State cu care România a reluat relațiile diplomatice după încheierea, la 12 septembrie

1944, a Convenției de Armistițiu: U.R.S.S. (ambasador Iorgu Iordan, octombrie 1945), Iugoslavia (ambasador Tudor Vianu, 3 martie 1946), Cehoslovacia (ministru plenipotențiar Horia Grigorescu, 4 aprilie 1946) și Marea Britanie (ambasador R. Franasovici).

Prin întreruperea imediată a relațiilor politico-diplomatice ale României cu Germania și parte din statele satelite ei, a încetat activitatea misiunilor noastre diplomatice și consulare personalul lor fiind rechemat în țară. În cursul repatrierii, acesta a avut de suportat diferite

Internarea în Ungaria a durat de la 23 august 1944 la 7 decembrie 1944, adică în total trei luni.

Între 23 august și 14 septembrie 1944, o parte a membrilor Legației au fost închiși în localul acesteia.

Restul personalului, după primele 24 ore, a fost lăsat liber să se întoarcă la locuințe, dar au rămas tot timpul sub supraveghere și au primit consemnul că nu pot părăsi Capitala.

La 14 septembrie 1944 au fost îmbarcați cu toții într-un tren special și au fost conduși la Lőkőshaza (punctul de frontieră în fața Curticului), în vederea schimbului cu diplomații unguri, ce erau acreditați în România.

Au rămas acolo timp de 5 zile, așteptând schimbul, care nu s-a putut realiza, datorită faptului că, încă de la data de 13 septembrie, luptele româno-maghiare cuprinseseră întreaga zonă de frontieră.

„De ce nu s-a pregătit și realizat acest schimb, mai din timp, adică până la cel mai târziu la 10 septembrie 1944, este o întrebare la care subsemnatul nu poate răspunde, – nota colonelul Cozloschi – decât învinuind cu ușurință și lipsă de prevedere pe funcționarii respectivi din Ministerul Afacerilor Străine, care aveau datoria să se ocupe de această chestiune.

Nenumăratele suferințe morale și materiale îndurate timp de 14 luni de întreaga misiune și familiile lor ca și moartea a 2 membri dintre noi (maior Andrei Virgil și atașat de presă Cigăreanu) sunt consecințele acestor insuficiențe, de care cred că se va ocupa Ministerul Afacerilor Străine, cel puțin acum, la sfârșit.”

privațiuni și de depășit momente deosebit de dificile.

Suferințele morale și materiale îndurate, timp de 14 luni (23 august 1944 - 10 octombrie 1945), de personalul Legației române de la Budapesta sunt descrise în Memoriul privitor la internarea Misiunii diplomatice și consulare române în Ungaria și Germania, întocmit de colonelul Alexandru Cozloschi, fost atașat militar în Ungaria (24 aprilie 1942 - 23 august 1944), și aflat în Arhivele Militare Române. Pe baza lui vom prezenta în continuare principalele momente ale odiseei diplomaților români.

Soldați americani din Italia se întâlnesc cu cei din Austria

Au revenit la Budapesta, unde între 20 septembrie și 3 octombrie 1944 au fost internați în hotelul Palatinus, de pe insula Margareta. Au beneficiat de o cazare satisfăcătoare, însă o hrană cu totul insuficientă.

„Libertatea ne-a fost restrânsă: nu aveam voie să ne mișcăm decât câteva sute de metri în jurul acestei clădiri și eram tot timpul ținuti sub paza strictă a unor polițiști și detectivi unguri.”

Între 3 octombrie și 5 noiembrie au fost duși la 40 km sud-vest de Budapesta.

„La data de 5 noiembrie 1944, am fost readuși la Budapesta și închiși în hotelul Panonia, în centrul orașului. Această perioadă corespunde și celor mai mari bombardamente aeriene asupra capitalei maghiare.”

La începutul lunii decembrie 1944, guvernul ungar, prin intermediul Legației elvețiene, i-a informat că, din cauza operațiunilor militare ce s-au apropiat de Budapesta, vor fi evacuați în Germania. Existau două variante: evacuarea să se facă direct sau în 3 etape succesive.

„Însărcinatul nostru cu afaceri, d-l Cotlarciuc, fără a ne consulta, a răspuns că dorum(!?) să fim evacuați direct în Germania.”

La 9 decembrie 1944 au fost îmbarcați într-un tren și transportați în Silezia la Oberschreiberhan, unde au rămas până la 5 februarie 1945. Acolo au fost luați în primire de agenții Gestapo-ului german și cazați în câteva vile. „Timpul petrecut la Oberschreiberhan constituie o adevărată perioadă de înfometare, care a șubrezit sănătatea tuturor membrilor misiunii” – scria colonelul Cozloschi.

Infensiva sovietică din februarie 1945 a impus mutarea lor în Bavaria, pentru a fi cazați într-o școală din Spitzberg, unde au ajuns după 5 zile și 5 nopți.

„Deoarece la Spitzberg nu fusese nimic pregătit, Ministerul Afacerilor Străine german a hotărât să ne țină în tren până se va pregăti ceva acceptabil în împrejurimi. În acest scop, am fost transportați în gara Eisenstein, unde am rămas până la data de 7 martie 1945, fără ca să se fi putut aranja undeva un cantonament convenabil.

Frigul, lipsa de lumină, imposibilitatea de a ne odihni și murdăria în care am fost obligați să petrecem în plină iarnă, aproape o lună de zile la Eisenstein, nu vor putea fi uitate niciodată! Afară de cei ce au mituit agenții Gestapo-ului, în cap cu d-l Cotlarciuc, care au plecat pe ascuns în sat, toți ceilalți, ce am rămas în tren, ne-am îmbolnăvit. În această tristă perioadă, am fost însă ceva mai bine hrăniți în restaurantul gării.”

A urmat o nouă deplasare, la Langendorf, în apropierea frontierei protectoratului Boemiei și Moraviei, unde au fost lăsați să locuiască în tren.

Pentru că au protestat față de condițiile inumane, li s-a luat locomotiva de la tren „și am fost ținuți fără căldură timp de 3 zile și 3 nopți, pe un ger de peste -15 grade; în tot acest timp, nu ni s-a dat voie nici apă să luăm, iar murdăria ce se făcuse în jurul trenului era înspăimântătoare...

Populația localității Susice (în majoritate cehă) însă ne-a sărit în ajutor și datorită ei, am primit după vreo săptămână și o masă mai bună la o fabrică cehă, iar agresivitatea Gestapo-ului a mai fost potolită, probabil, de jenă sau chiar de frica revoltei acestei populații ce ne arăta toată simpatia ei.”

În sfârșit, la data de 28 martie 1945 au fost duși la Teisnach și la Hochbruk, unde au rămas până la sfârșitul calvarului lor.

La data de 23 aprilie 1945, zona Teisnach-Hochbruk a fost eliberată de trupele Armatei a 3-a americană.

Pentru 2-3 săptămâni, diplomații români au crezut că au ajuns la liman.

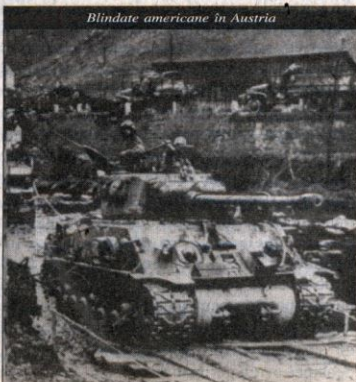
„După capitularea germană și introducerea administrației americane, trupele venite în acea zonă, ca și comandamentele stabilite au primit ordin, se vede, pentru a nu ne mai trata ca aliați.

Într-adevăr, după 8 mai, aceste comanda-mente administrative încep să exercite asupra noastră o presiune înspăimântătoare, manifestată sub toate formele posibile.

Ne-au schimbat cantonamentele, de câteva ori, dându-ne altele din ce în ce mai rele, nu ne-au mai permis să facem nici o cumpărătură de alimente, ne-au grupat pe toți într-o singură școală și casă și ne-au pus sub santinelă, exact ca pe niște deținuți.

Ne-au făcut percheziții de bagaje; ne-au obligat să predăm monedele de aur ce le aveam asupra noastră, ne-au cumpărat cu forța aparatele de fotografiat; ne-au comunicat că ne

Blindate americane în Austria

considera «fasciști» și inamici, care au declarat război Americii și care și acum, după armistițiu, ne opunem politicii de democratizare dusă de anglo-americani! Ne-au declarat că nu ni se recunoaște calitatea de diplomați și ne-au tratat ca atare.”

Incidentul cel mai grav s-a produs la 23 mai 1945. Atunci, autoritățile americane le-au cerut să evacueze casa în care locuiau și să se mute, împreună cu 15 foști funcționari unguri, în hotelul fabricii de bere din Teisnach. Clădirea nu era însă gata și primarul a încercat să se opună. Atunci, căpitanul american Hassis a strigat: „Să doarmă pe jos!” Cum românii au refuzat și să se supună ordinului a urmat intervenția în forță a militarilor americani.

„După circa un sfert de oră, același căpitan Hassis, însoțit de data aceasta de subalternii săi, locotenenții Pervanek și Gable, s-au îndreptat spre casa locuită de diplomații români și cu

strigăte și fluierături înfiorătoare au năvălit în camerele noastre și fără nici o vorbă de explicație au început să ne lovească, făcându-ne semn să părăsim casa, chiar în acea secundă, fără bagaje și așa cum se găsea fiecare.

Am fost loviți: d-na și d-l atașat de presă Gomboșiu, d-l consul Lupescu, d-l secretar de legăție Mărculescu și subsemnatul; ceilalți au reușit să scape de lovitură, fugind pe ferestre cu ceea ce au putut lua cu ei.

Am fost conduși apoi sub escortă până la hotelul neterminat al fabricii de bere din acel sat, unde am fost obligați să locuim până la repatrierea noastră, la un loc cu acel grup de unguri naștiți și în condiții mizerabile.

La 10 octombrie 1945 ne-au evacuat spre țară, în vagoane de vite, după ce cu o lună mai înainte au refuzat să ne aprobe plecarea, cu un tren de persoane trimis la rugămintea noastră de domnul general Pika, subșeful Marelui Stat Major cehoslovac.” ■

CETĂȚENI ROMÂNI...

(Urmare din p. 22)

Consilierul de legăție de la Berlin Caius Văleanu a discutat cu consilierul Klengenfuss din Auswärtiges Amt. Acesta din urmă a argumentat că toate măsurile luate de germani erau o urmare a consimțământului dat de Ion Antonescu ministrului german la București, Manfred von Killinger. Germania – arătase acesta – dorea să lichideze problema evreilor din teritoriile ocupate prin deportarea lor. S-a ajuns deja la un acord cu guvernele bulgar, croat și slovac; s-au stabilit contacte cu guvernul italian, iar cel ungur a admis ca evreii unguri să poarte steaua galbenă. În aceste condiții – continuase diplomatul german – nu s-ar putea vorbi despre un tratament discriminatoriu față de evreii români din străinătate. El era de părere că cele două guverne trebuie să înceapă tratative pentru a stabili, pe bază de reciprocitate, tratamentul ce urma să fie aplicat cetățenilor evrei ai uneia din părți aflați pe teritoriul celeilalte. Când C. Văleanu a propus ca, până la perfectarea acestui acord, evreii români să nu mai poarte steaua galbenă și să nu mai fie deportați, Klengenfuss i-a răspuns cu cinism că nu se poate reveni asupra acestor măsuri, deoarece evreii germani ar vedea în exceptarea

unor evrei străini „un motiv de nesupunere și de rebeliune”.

La Viena, consulul român a repetat intervențiile sale, solicitând sistarea oricăror măsuri împotriva evreilor români. C. Mareș a cerut M.A.S. să-l autorizeze telegrafic să prelungească pe termen scurt pașapoartele evreilor a căror situație fusese găsită în regulă la consulat; el solicita ca pe viitor să discute cu autoritățile germane pe următoarele baze: să nu se facă nici o discriminare între evreii români și cei aparținând altor state, iar în cazul în care măsurile ar fi generale și ar fi acceptate de toate celelalte guverne, evreii români să nu fie deportați în Polonia, ci să fie stabiliți „în împrejurimile Vienei” și averile lor să treacă „imediat” în posesia statului român. M.A.S. a apreciat sugestiile formulate de C. Mareș ca fiind „de fapt nu numai deziderate, ci chiar principii de bază pentru orice acord”, dar până la aprobarea lor de către guvern, era rugat să se conducă în activitatea sa după prevederile tratatului româno-german de stabilire, comerț și navigație din 23 martie 1935.

Curând însă, oficiile diplomatice și consulare românești din Germania, țările ocupate sau aflate sub influența sa aveau să se confrunte cu o situație extrem de grea. Dar despre toate acestea, în numărul viitor. ■

(Va urma)

„După ce am lipsit 45 de ani din țară, nu-l mai recunosc pe țăranul român. Era slab, dar viguros, îmbrăcat în mult alb, azi e gras, cenușiu înveșmântat, cu o mină necăjită, tristă.“ Sunt cuvintele profesorului Neagu Djuvara, rostite într-o emisiune de televiziune, ca răspuns la întrebarea: Cum sunt românii? Cum altfel ar putea fi țăranul român după drama colectivizării?

TRAIASCA
GUVERNUL
Petre Groza
făuritorul reformei agrare

DECRETUL 83 ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI LA SATE

NICOLETA IONESCU-GURĂ

„Noi vrem pământ!“ Versul lui George Coșbuc exprima, emblematic, dorința dintotdeauna a țăranului român. Și iată că la numai câteva decenii de când cei mai mulți dintre ei obținuseră pământ, se vedeau siliți să renunțe la el. Regimul comunist nu putea accepta un țăran stăpân pe lotul său, care își putea asigura existența din munca sa. Transformarea socialistă a agriculturii trebuia să anihileze și la sate orice sentiment de proprietate individuală, înlocuită cu difuza proprietate a întregului popor.

Modelul colectivizării socialiste, pus la punct în U.R.S.S. în deceniile 2-4 ale secolului nostru, a fost „exportat“ și în noile țări „de democrație populară“, apărute după cel de al doilea război mondial. Numai că au existat – și în acest domeniu – mari diferențe. Dacă situația Iugoslaviei – unde în 1972 doar 15% dintre terenurile agricole erau colectivizate – poate fi considerată neconcludentă, din cauza poziției „schismatice“ adoptate de Iosip Broz Tito, nu același lucru se poate spune despre Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria. În Polonia, cooperativizarea a început în 1949, iar în 1969 doar 15% din pământ trecuse în proprietate colectivă. În Ungaria și Cehoslovacia ponderea structurilor colectiviste nu a depășit 64% și, respectiv, 68% din suprafața arabilă a țării. În Bulgaria, China și Coreea de Nord colectivizarea a fost completă.

De ce s-a alăturat și România (unde în 1962 era deja colectivizată 96,5% din suprafața arabilă) acestui din urmă grup? Răspunsul cel mai la îndemână este: datorită zelului comuniștilor români. Rămâne ca o asemenea concluzie să fie confirmată sau infirmată în timp.

Fericea colectivizării văzută prin obiectivul fotografului propagandei comuniste (pp. 27-30)

În România, primul pas pe drumul colectivizării agriculturii a fost „lichidarea resturilor moșierești”, adică a proprietăților de 50 ha rămase de pe urma reformei agrare din 1945. În raportul prezentat la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949, Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că prin reforma agrară din 1945 se desființase moșierimea ca o clasă, iar prin Decretul 83/3 martie 1949 se lichida total moșierimea. Moșie era o denumire veche românească dată unei mari proprietăți funciare. Deci în accepția din 1949, prin moșieri trebuie să înțelegem mari proprietari de pământ.

Listele rău prevestitoare

În a doua jumătate a anului 1948, noua putere politică începuse, prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, pregătirea acțiunii de lichidare a „resturilor pământurilor moșierești”. Operațiunea a debutat prin depistarea proprietarilor de terenuri agricole de 50 ha și mai mult existenți în țară. La 24 iunie 1948, Direcția Cîrăriei Bunurilor Imobile

cerut serviciilor agricole județene să-i trimită, până la 5 iulie 1948,

tabele nominale cu toți proprietarii de terenuri agricole cu exploatarea de 50 ha și mai mari de pe raza județului respectiv, cu indicarea pământurilor pe ramuri de folosință (arabil, fânețe, pășuni, livezi, grădini, orezării, bălți neproductive etc.). În tabele trebuia incluse proprietățile persoanelor fizice sau juridice, proprietățile de 50 ha și mai mari ale instituțiilor publice sau private, rămase acestora în urma aplicării legii de reformă agrară din 23 martie 1945, precum și terenurile agricole de la 50 ha în sus ce aparțineau mănăstirilor, mitropoliei, așezămintelor bisericești sau spitalicești, așezămintelor de cultură, obștilor și cooperativelor satești și care fuseseră exceptate de la expropriere în baza articolului 8 al legii agrare din 1945.

După strângerea informațiilor privind situația marii proprietăți, s-a hotărât intrarea

Agricole și Deplasării Populației Rurale din Ministerul Agriculturii și Domeniilor a

acesteia în proprietatea statului și apoi s-a trecut la acțiunea propriu-zisă de lichidare. Hotărârea s-a luat la nivelul Secretariatului Biroului Politic al C.C. al P.M.R. într-un secret deplin. În februarie 1949, problema lichidării marii proprie-

tăți agricole a stat pe ordinea de zi a două ședințe ale Secretariatului Biroului Politic al C.C. al P.M.R. Prima oară, în ședința din 15-17 februarie, care avea menirea să pregătească Plenara C.C. al P.M.R. din 3-5 martie privind transformarea socialistă a agriculturii. Moșierii, deși puțini, erau priviți ca o clasă socială care desăvârșea o acțiune politică potrivnică „înersunată”, conacele fiind „cuiburi ale reacțiunii”. Exceptând epitetele calificative, trebuie spus că, într-adevăr lucrurile așa și stăteau. Acești proprietari, mulți dintre ei beneficiind și de o cultură și o instrucție superioară, erau cei care încercau să organizeze la sate rezistența față de măsurile luate de noul regim. Îi îndemneau pe țărani să se organizeze, să nu accepte pasiv viitorul care li se pregătea și care, deja, putea fi ghicit. Era evident deci că

înainte de a se trece la colectivizarea propriu-zisă, trebuia lichidate aceste focare de rezistență.

Câteva zile mai târziu, la 21 februarie 1949, ședința Secretariatului Biroului Politic al C.C. al P.M.R. avea pe ordinea de zi: *Planul de acțiune pentru lichidarea proprietății moșierești*. Operațiunea de preluare a terenurilor trebuia făcută discret, de teama unor acte de sabotaj din partea proprietarilor (în unele locuri s-a încercat să se dea foc proprietăților) și a solidarizării muncitorilor de pe moșii cu proprietarii. După opinia lui Gheorghiu-Dej, o astfel de acțiune „ar putea dezlanțui o mișcare de împărțire a pământului și nu ar fi exclus ca între muncitorii agricoli să fie oameni de-ai moșierilor pentru că prin unele concesii pe care le-au făcut au reușit să câștige unii oameni de jos“. De aceea întreaga acțiune a decurs într-o manieră conspirativă. Operați-

de motive. *Scânteia* – organul central al P.M.R. – și *România liberă* l-au publicat pe prima pagină sub titlul *Exploatarea agricole moșierești și femele model au trecut în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor*.

Decretul 83, intitulat *Pentru completarea unor dispoziții din Legea nr. 187/1945*, se referea la proprietățile de 50 ha teren arabil rămase după reforma agrară din martie 1945. În practică, prin Decretul 83/1949 au fost preluate și proprietăți care nu au făcut obiectul exproprierii în anul 1945. Au avut de suferit și oameni care nu posedau 50 ha de pământ, ci doar câteva hectare, dar care nu se ocupau personal de agricultură, având alte profesii. Cei care aveau o profesie și un domiciliu permanent la oraș nu puteau să rămână proprietari agricoli. De altfel, în Constituția R.P.R. din aprilie 1948, la articolul 9, se arăta că „pământul aparține celor ce-l muncesc“. Alte terenuri au fost preluate pentru că proprietarii aveau „atitudine

antidemocratică“, adică se opuneau regimului politic instaurat la 30 decembrie 1947.

Exproprierea pământului și a inventarului agricol s-a făcut fără nici o despăgubire pentru foștii proprietari. Măsura era anticonstituțională, întrucât chiar Constituția din 1948, la articolul 10, prevedea pentru expropriere „o dreaptă despăgubire stabilită de justiție“. Decretul 83 nu a fost însă altceva decât o încercare de a da o bază legală unei acțiuni de confiscare.

Secretariatul Biroului Politic al C.C. al P.M.R., în ședința din 21 februarie 1949, a însărcinat o comisie cu aplicarea măsurilor de preluare a pământurilor moșierești. Această a întocmit instrucțiuni precise, arătând și ce pot să ia la plecare cei cărora li se confiscă pământul.

„Noaptea moșierilor“

„Desăvârșirea reformei agrare“ a venit sub o formă cu totul neașteptată de cei vizați și s-a executat cu atâta repereziciune și conspirativitate încât au rămas de-a dreptul uluiți. Aplicarea a fost mult mai dură decât o prevedea Decretul 83 și lipsită de cea mai elementară omenie. Detaliile operațiunii au fost stabilite de Comisia

Un grup de proprietari agricoli, în timpul operațiunii de preluare a terenurilor, în fața unei clădiri.

unea de preluare a moșierilor nu a fost precedată de un act normativ, așa cum era firesc. Atunci când a apărut Decretul 83, operațiunea era în plină desfășurare.

Joi, 3 martie 1949, textul decretului a fost publicat în presă, însoțit și de expunerea

Centrală special constituită pe lângă Ministerul Agriculturii și comunicate județenelor P.M.R. prin instrucțiunile speciale. Potrivit acestora, comisiile județene compuse din secretarul organizației județene P.M.R., delegatul sindicatului agricol, prefectul județului și directorul serviciului agricol județean aveau sarcina să dirijeze preluarea bunurilor ce intrau sub incidența decretului și să se îngrijască de declanșarea simultană a operațiunii pe tot cuprinsul județului. Comisia Centrală trebuia să constituie comisiile comunale și să le îndrume în acțiunea de confiscare. În baza instrucțiunilor se înființa câte o comisie pentru fiecare proprietate cu conac și nu la nivelul comunei, deși ele s-au numit comisii comunale.

În noaptea de 1 spre 2 martie 1949 („noaptea moșierilor“), înainte ca textul decretului să ajungă la sate, a început în toată țara exproprierea. Aplicarea decretului în condițiile instituirii de către guvern a unor măsuri speciale, care nu figurau în textul lui, a făcut practic imposibilă orice împotrivire.

Au existat și câteva rare cazuri când cei expropriați au reușit să fugă de sub escortă. De exemplu, în județul Bihor, 6 moșieri au fugit în timpul

operațiunii, în județul Timiș-Torontal un moșier a fugit de sub escortă, iar altul în timpul acțiunii. S-au înregistrat

județul Tecuci: „În ziua de 2 martie 1949 pe la orele 3.30 dimineața am fost deșteptat de primarul comunei Ivești venit la sediul administrației moșiei unde locuiam și eu, însoțit de încă 3 civili de la P.M.R. Tecuci și un milițian care mi-au pus în

și alte forme de opunere față de aceste măsuri. S-au înregistrat și manifestări de solidaritate ale sătenilor cu proprietarii expropriați. Cezar Avram, în teza sa de doctorat privind colectivizarea agriculturii în regiunea Olteniei, le arată pe cele din județele Olteniei. De pildă, în comuna Portărești, ocolul Bârca, la conacul moșiei lui Gheorghe Gărdăreanu, au venit 14 femei care au început să plângă, să țipe, să dea cu pietre în mașina care venea să ia pe expropriați. De asemenea, 22 de săteni au condus pe Julea Ecaterina din comuna Rasnic în dimineața zilei de 2 martie în tăcere și cu capetele descoperite ca după un mort.

Iată cum s-a petrecut pe teren exproprierea din martie 1949 văzută prin prisma celor deposezați de bunuri. Christo Stergiopol, administratorul moșiei Elenei general Eremia Grigorescu, din comuna Ivesți,

vedere să predau imediat întreaga administrație, inventarul mobil și imobil, produse, animale etc. și că urmează să părăsesc administrația, locuința și localitatea, lucru pe care l-am făcut, oprindu-mi-se și tot inventarul meu propriu, compus din mobilier casnic, îmbrăcăminte ale mele și ale familiei mele, alimente, diferite produse agricole și animale etc., aparținând mie personal nepermițându-mi-se a lua cu mine în scurtul timp de 15 minute ce mi s-a acordat decât o mică valiză cu puține obiecte și cu una cuvertură și m-au transportat la o stație C.F.R. spre îmbarcare în tren. M-am opus, am predat cheile la administrație, le-am atras însă atenția că la locuința moșiei pe care o administrez locuiesc și eu și unde am inventarul meu și al familiei mele, dar nu au ținut cont de acest protest, spunându-mi că se va inventaria și păstra totul intact..."

Timp de 7 luni, la cererile adresate autorităților județene de a i se restitui avutul său și de a i se ridica domiciliul obligatoriu, fixat în orașul Tecuci, n-a primit nici un rezultat. Nici cererea adresată ministrului Agriculturii (22 septembrie 1949) n-a fost soluționată favorabil: „Bunurile rămân bine preluate“.

De pe urma aplicării Decretului 83 au avut de suferit și țărani care cumpăraseră pământ de la moșieri. Celor expropriați li s-a preluat nu numai pământul și inventarul agricol aferent exploatații (așa cum se preciza în articolul 1 al decretului), ci toată averea agonisită într-o viață. Practic, au rămas doar cu hainele pe care le purtau, având de suportat și regimul de domiciliu obligatoriu. Situația era cu atât mai tragică cu cât majoritatea celor expropriați erau oameni bătrâni și bolnavi, neavând puterea să înceapă o altă viață în locurile stabile de autoritățile comuniste. Conform instrucțiunilor de aplicare a decretului, ei puteau să-și ia la plecare în domiciliul obligatoriu doar bunuri de uz personal și casnic, prin aceasta înțelegându-se îmbrăcăminte,

încălțăminte, rufărie de corp și pat, însă nu toate lucrurile. Dispozițiile erau stricte: pentru fiecare membru de familie un anumit număr de efecte. De pildă: 5 cămăși, 5 indispensabile, 3 pijamale, 3 rânduri de haine, 2 perechi încălțăminte.

În realitate, nu li s-a dat voie să-și ia nici măcar atât. Grigore Manoliu Tețcanu din comuna Zvoriștea, județul Dorohoi, nu a fost lăsat să-și ia obiectele de strictă necesitate, așa cum prevedea legea, „astfel că am rămas gol, fără îmbrăcăminte, fără plapumă, fără saltea, pernă și celelalte necesare. Intervenind chiar atunci printr-o cerere la Prefectura Dorohoi mi s-a comunicat că probabil se va întruni o comisie care va restitui aceste lucruri“. Cererea lui Tețcanu Grigore Manoliu adresată ministrului Agriculturii purta rezoluția: „Cereră este tardivă, bunurile rămân preluate, fiind în prezent repartizate conform circulei nr. 566515 din 11 octombrie 1949“. Asemenea explicații se găseau pe toate cererile expropriaților adresate ministrului Agriculturii pentru restituirea bunurilor care nu cădeau sub incidența Decretului 83.

Nu au fost restituite nici bunurile altor persoane (rude, administratorii de moșii etc.) care locuiau în gospodăria proprietarului arestat. Mulți dintre cei păgubiți au invocat prin contestații ilegalitatea deposedării, fără a obține însă câștig de cauză. Au fost cazuri când un copil căsătorit al celui expropriat locuia împreună cu acesta și avea ca zestre pământ și mobilă. Deși nu făceau obiectul exproprierii, și bunurile acestuia au fost inventariate iar persoana ridicată și i s-a fixat domiciliu obligatoriu. De pildă, dr. I. Creangă din Comuna Piatra, jud. Teleorman, a fost expropriat de bunurile sale numai pentru că a locuit sub același acoperământ cu socrul său și i s-a fixat domiciliu obligatoriu în Pitești.

Unii proprietari au fost expropriați total, adică le-au fost confiscate și imobilele aflate în oraș, nu numai bunurile găsite la moșie. Numai în județul Satu-Mare au fost expropriate 22 de case în orașul Baia-Mare și municipiul Satu-Mare.

Pentru mulți dintre proprietari, exproprierea din martie 1949 a reprezentat o adevărată tragedie. ■

(Va urma)

Istoria pe Internet

Începând cu data de 22 mai 2000 funcționează adresa www.isn.ethz.ch/php Ea aparține Proiectului de istorie paralelă a NATO și Pactului de la Varșovia (Paralled History Project on NATO and the Warsaw Pact – PHP), coordonat de profesorul Vojtech Mastny.

Flori Rodica Tighici-Iacomî

TÂRGU BUJOR
File de cronică

Editura ATHENA 2000

Din când în când apare câte o lucrare de istorie locală. O asemenea temă nu atrage pe cercetători. Este o muncă

migăloasă. Cât trebuie să cauți prin arhive sau prin edițiile de documente ca să găsești satul cutare sau chiar și un oraș mai mic! Câte ore trebuie să petreci în interviuri cu localnicii ca să strângi mărturii ce nu s-ar păstra altfel! Și apoi, unde să găsești editorul interesat să publice o asemenea carte, mai ales în zilele noastre?

Iată de ce semnalăm cititorilor lucrarea doamnei Flori Rodica Tighici-Iacomî, *Târgu Bujor. File de cronică*, apărută anul acesta la Editura Athenă. Și mai trebuie subliniat un lucru atât de rar. Volumul – 222 de pagini, în format mare, cu numeroase ilustrații, tipărit în excelente condiții grafice, pe o hârtie de foarte bună calitate – a beneficiat de sprijinul material și spiritual al domnului Gheorghe Lepădatu, originar din Târgu Bujor.

Cât de bine ar fi dacă asemenea acte de cultură s-ar petrece mai des... Revista *Magazin istoric* își propune să prezinte și alte inițiative ale unor fii ai locurilor, care prin muncă au reușit în viață și apoi nu au uitat de unde au pornit, sprijinind refacerea bisericii din sat, a vreunui monument din localitate sau tipărirea unei monografii.

Târgu Bujor a fost întemeiat ca așezare prin hrisovul domnitorului Mihail Sturdza al Moldovei, în anul 1844. La 26 octombrie 1845, Alexandru Ventura, proprietarul moșiei Golășei, aducea la cunoștință publică faptul că „prin învuiintare domnească se aprobă înființarea pe moșia Golășei a târgului Venturești”. Sunt interesante reglementările prevăzute în act: „Negustorii care vor voi a-și face dughene, a se porni pe o măsură în linie dreaptă și vor acoperi dughenile cu scândură sau cu draniță, iar cei cu stuf nu vor fi slobozi preocupati... Mărfurile să se vândă numai în dughene, în anumite zile de

ISTORIE MICĂ, ISTORIE MARE

iar maroace, ca și de trei ori pe an, când se vor face zile sloboade pentru fiecare”.

Familia Sturdza avea să revină în istoria Târgului Bujor prin Esmeralda Ventura, născută Sturdza, soția lui Grigore Ventura, urmaș al lui Alexandru. Cu timpul, târgul Venturești a căpătat numele de Bujor, de la Valea Bujorului. Legenda spune că prin acele locuri a trăit și un haiduc cu numele Bujor. Statutul de oraș l-a căpătat la reorganizarea administrativă din 1968.

Personalitatea de prim rang pe care a dat-o țării Târgul Bujor este generalul Eremia Grigorescu, cel care a condus luptele de la Mărășești, din primul război mondial. Cartea doamnei Flori Rodica Tighici-Iacomî pune în circulație o întâmplare din biografia viitorului general ce i-a fost comunicată de nepotul acestuia într-o scrisoare din 17 februarie 1990. „Era în clasa întâi primară, la Galați. O iarnă grea, zăpadă mare, cu viscol. Mama lui, a doua zi dimineată, îi spune să nu meargă la școală pe viscolul care dominase toată noaptea, mai ales că și drumul era destul de lung până la școală, din mahalaua unde locuia. Micul Eremia, stăpânit de simțul datoriei, plecă totuși spre școală, înotând prin zăpada înaltă. Un căruțaș, în drum spre oraș, este atras în întunericul dimineții de iarnă de o mogâldeacă mișcătoare de la marginea drumului. Se oprește și într-o groapă plină de zăpadă descoperă pe copilaș, acoperit de zăpadă, la limita puterilor lui în efortul de a ieși. L-a scos din groapă, l-a luat în căruță și s-a întors cu el, predându-l mamei într-o stare jalnică. După această aventură, micul Eremia a zăcut câteva zile în pat, dar a trăit.”

File de cronică ale unei așezări atestate încă de la 1448. Dacă am dispune de câte o monografie a fiecărei așezări, istoria națională ar fi mai bogată. ■

Album istoric

*Carol V este uns pe piept cu Sfântul mir
de către episcopul de Reims*

*Regele Angliei Eduard I prestează
omagiu regelui Franței
Filip IV cel Frumos*

Istoria prin peceti

Rotunde, ovale, pătrate, romboidale, pe ceară, pe hârtie sau pe metal, sigiliile ne pot reda o lume întreagă. Destinate să încheie textul unui document (garantându-i conținutul sau secretul), să autentifice un act sau să afirme proprietatea, sigiliile au apărut încă din Antichitate. Termenul provine din latinescul *sigillum*, care înseamnă act sigilat.

Studierea sigiliilor oferă date – uneori imposibil de obținut din alte surse – pentru genealogie, heraldică, istoria armamentului, navigației, veșmintelor, mobilierului, a stilurilor și artei în general.

În luna iulie, vreme de trei săptămâni, în cadrul Muzeului de istorie al municipiului București a putut fi vizitată expoziția *Istoria Franței văzută prin sigilii*. Cele 146 de piese – sigilii ale unor regi și regine, împărați, orașe, universități, biserici și persoane particulare – reconstituie 15 secole de istorie, de la Clovis (486-511) la generalul Charles de Gaulle.

Am adăugat și imagini menite să redea atmosfera de epocă, specifică fiecărui sigiliu în parte. Astfel, piesele sigilografice au devenit și o mărturie despre evoluția instituțiilor și a mentalităților. Expoziția a fost prezentată în lunile august-septembrie la Muzeul de istorie „Teohari Antonescu” din Giurgiu. Din 12 octombrie până la 31 decembrie expoziția va putea fi văzută la Muzeul național de istorie a Transilvaniei din Cluj, iar în lunile februarie-aprilie 2001 la Muzeul de istorie din Brașov.

Celor ce nu au avut posibilitatea să viziteze expoziția, revista Magazin istoric le oferă câteva imagini relevante pentru valoarea documentară și artistică a sigiliilor.

Profesor Marinela POP-CÂMPEANU, Paris

*Carol cel Mare supraveghează înălțarea
unei catedrale*

*Prezentăm câteva modele de sigilii:
Anne de Bretagne*

Doctor, sec. XIII

Capitulul de Chartres

Sorbona, 1292

Marsilia, 1243

Ludovic IX (sigiliul mic)

Ludovic XII (sigiliul mic)

Orașul Paris, 1412

Napoleon I

Maria Antoaneta

*Carol V se întâlnește cu
împăratul Carol IV de Luxemburg
la porțile orașului Paris*

Filip cel Frumos

*Relicvarul cu capul Sfântului Ludovic
este adus de la abația Saint-Denis la Paris*

*Zidurile Parisului, înălțate de
regele Filip August*

UN MILENIU ÎN ZECE SECOLE

„De la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, omul a măsurat spațiul în ritmul pasului său ori, cel mult, în galopul calului; dar, de mai puțin de două secole, durată înfimă față de toate mileniele dinainte, el a trecut vertiginos de la treizeci de kilometri pe oră la viteza sunetului; a doborât și această barieră, depășind 1 200 kilometri pe oră. O asemenea perturbare, înspăimântătoare dacă ne gândim puțin, nu poate să nu fi avut un profund răsunet asupra rasei noastre. Am creat o altă lume și suntem oamenii acestei alte lumi, care în schimb ne modelează... Mașina, inventată pentru a spori posibilitățile de acțiune ale omului, a modelat puțin câte puțin lumea pe potrivă sa; ne supunem acum acestei forțe noi și sfârșim prin a-i ceda, dobândind alte caracteristici pentru a deveni mai apti s-o slujim.“

Cuvintele autorului cărții *Dialog cu vizibilul*, René Huyghe, tradusă și în limba română, pot fi invocate ca un argument pentru alegerea – oricum arbitrară, ca și celelalte de până acum – pe care am făcut-o pentru secolul XVIII. Atunci a început totul. Avalanșa de descoperiri tehnice și științifice a modificat modul de viață. În bine, ușurându-ne munca, sau în rău, îngrădind sufletul, supus dominației mașinii? Fiecare poate să răspundă la această întrebare cum crede și simte.

Interesant este faptul că noile descoperiri nu și-au găsit o aplicare și o dezvoltare rapidă în domeniul militar. Războaiele s-au purtat încă după vechile reguli. Europa și-a avut partea sa de conflicte, nelipsite din nici un manual de istorie. Separarea între Vest și Est este și aici evidentă. Războiul de succesiune la tronul Spaniei (1701-1713, care a marcat sfârșitul hegemoniei franceze în Europa), celui de succesiune la tronul Austriei (1740-1748) sau războiului de șapte ani (1756-1763) li se acordă un spațiu mult mai mare decât războiului de succesiune (o adevărată modă a secolului conflictele de succesiune)

la tronul Poloniei (1733-1735) sau celui care i-a opus pe Petru cel Mare al Rusiei lui Carol XII al Suediei.

Rusia intră în forță pe scena europeană, întinzându-se de la Baku la Marea Baltică. De altfel, un personaj lansat la sfârșitul acestui secol, Napoleon Bonaparte, i-a adus, la începutul veacului următor, pentru prima oară pe ruși în inima Europei, chiar până la Paris. După ce a rezolvat problema ieșirii la Marea Baltică, Petru s-a îndreptat către fostul Constantinopol. Drumul trecea prin Principatele Române. La sfârșitul secolului, rămăsesem fără Bucovina, luată de austrieci, și eram vecini, pentru prima oară, cu Rusia.

Secolul XVIII a fost în egală măsură și momentul nașterii problemei drepturilor omului, prin Contractul social al lui Jean Jacques Rousseau, Declarația de independență a Statelor Unite ale Americii și Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, documentul fundamental al Revoluției franceze.

Tot în secolul XVIII s-a născut și presa cotidiană, prin *The Daily Courant*, în 1702; în 1788 apărea *The Times*.

Veacul al XVIII-lea ne-a adus și o invenție – ce s-ar putea să dispară în primul secol al mileniului următor –, moneda de hârtie. Creație a bancherului scoțian John Law, ea a provocat un imens scandal financiar la Paris, unde, peste noapte, lachei s-au îmbogățit miraculos, pentru ca, tot într-o noapte, să ajungă cerșetori.

În secolul XVIII se naște arheologia modernă, se întemeiază British Museum, trăiesc W.A. Mozart, pictorii japonezi Utamaro și Hokusai. Sufletul nu vrea să cedeze în fața mașinii. Renașterea isihastă – reacția Ortodoxiei la fenomenul modernizării – este o dovadă. Altă dovadă poate fi ecoul pe care îl mai avea încă – prin scrierea britanicului Alexander Pope, *Elegia lui Heloise către Abélard* – una dintre marile povești de dragoste ale Evului Mediu, pe care o puteți afla în acest număr.

INVAZIA MAȘINILOR

Conf. univ. dr. CRISTIAN CRĂCIUNOIU, DANIELA CRĂCIUNOIU

Spiritul inventiv pare a se dezvălăni în veacul XVIII. În plus, el devine extrem de pragmatic: crește spectaculos numărul de aplicații,

multe dintre ele prefigurând dezvoltarea tehnologică din secolele următoare. Pentru prima dată în istoria omenirii, conversia de energie este realizată curent, creându-se un lucru mecanic util, care simplifică munca omului. Apariția mașinii cu aburi, utilizată întâi la pomparea apei

din minele de cărbuni, apoi la propulsarea navelor și a trenurilor, marchează în dezvoltarea societății umane un moment capital: acela al amplificării forței omului de mii și chiar zeci de mii de ori, al scurtării distanțelor, al deschiderii de noi posibilități în comerțul internațional și al relațiilor interumane. Iată de ce acest secol ar putea fi numit, fără greșală, un secol al revoluției industriale și – de ce nu – al inventatorilor.

Cei pasionați de subiect pot căuta pe Internet sau într-o enciclopedie pe CD de tip Encarta 2000, folosind

cuvinte-cheie ca „revoluție industrială, motor cu aburi, busolă, balon, termometru, tren” – sau orice alte nume din prezentul articol – pentru a

Etienne Montgolfier (1745-1799) și balonul cu aer cald cu care s-a ridicat deasupra Parisului

obține mult mai multe informații. În cele ce urmează ne-am propus să surprindem doar tendința generală și să argumentăm de ce secolul XVIII poate fi considerat veacul inventatorilor.

Electricitatea, torpila și freza dentară, ...

Să rememoram câteva date importante:

1702 – Thomas Savery inventează motorul cu

aburi, care este modificat câțiva ani mai târziu de Denis Papin.

1710 – Jacob Cristoph Le Blon inventează tiparul în trei culori.

1714 – Inventatorul britanic John Harrison pune la punct cronometrul maritim și câștigă premiul Amiralității Britanice. Călătoriile pe mare devin foarte precise, determinarea longitudinii o chestiune aproape banală, iar efectul

imediat este creșterea comerțului dinspre și către colonii.

– Gabriel Fahrenheit construiește un termometru cu mercur, a cărui scală îi va purta numele.

1721 – Edward Halley inventează clopotul cu plonjon, asemănător principal cu cel care a permis ajungerea la submarinul Kursk.

1730 – Otto Muller, după Leeuwenhoek, este unul dintre primii care va vedea bacteriile și primul care le va clasifica pe tipuri.

1731 – Independent unul față de celălalt, John Hadley și Thomas Godfrey inventează

cvadrantul reflector, un precursor al sextantului.

- 1732** – Henry Pitot inventează tubul care îi poartă numele, aparat ce permite măsurarea presiunii dinamice într-un fluid și calcularea vitezei de scurgere a acestuia, îndeosebi a aerului.

- 1733** – Charles François de Cisternay Du Fay descoperă că există două tipuri de încărcări cu energie statică și că obiectele încărcate cu același tip de energie se resping, iar cele încărcate cu tipuri diferite se atrag.
- 1734** – J. LeRoy inventează dinamometrul.

- 1742** – Anders Celsius inventează scala Celsius (termometrul centigrad).

- 1748** – Mihail Vasilievici Lomonosov formulează legile de conservare a masei și energiei.

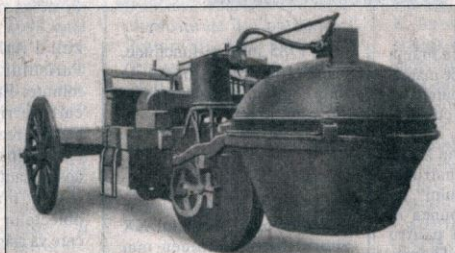
- 1752** – Benjamin Franklin face celebrul său experiment cu zmeul, prin care demonstrează că fulgerul este o formă de electricitate (descoperirea electricității).

François Pilâtre de Rozier (1754-1785), cel dintâi om care s-a ridicat de la sol cu ajutorul unui aparat de zbor

- 1757** – John Campbell mărește sectorul circular gradat al cvadrantului reflector de la 90 la 120 grade, creând sextantul.

- 1769** – Joseph Cugnot construiește un sistem de locomotie bazat pe forța aburului,

Mașina cu aburi a inginerului militar Cugnot, realizată în 1770, care înainta cu 4 km/h

- care poate transporta patru persoane la o viteză de 3,6 km/h (primul automobil veritabil).

- 1775** – John Lorimer inventează compasul cu ac

magnetic (busola), în forma cunoscută și astăzi.

- 1777** – David Bushnell inventează torpila.

- 1783** – La Paris apar primele biciclete, velocipede.

- Jean François Pilâtre de Rozier și François Laurent zboară timp de 25 minute cu un balon cu aer cald, realizat de frații Montgolfier, devenind primii oameni care au reușit să „zboare“.

- 1790** – John Greenwood inventează freza dentară.

- 1792** – Claude Chappe inventează semaforul cu brațe mobile.

- 1795** – François Appert inventează conservele.

- 1797** – Henry Maudslay realizează suportul de cuțit al strungului, considerată una dintre cele mai importante invenții din istorie.

- 1799** – Soldații lui Napoleon descoperă o placă de piatră cu texte gravate (lespedea Rosetta), care se dovedește a fi cheia descifrării hieroglofelor egiptene.

...războaiele de țesut și motorul cu aburi, ...

În 1719, în Anglia, un oarecare John Kay deschide într-o clădire cu cinci etaje o filatură. Cu un personal de

peste 300 de femei și copii, aceasta avea să fie prima fabrică din lume. Tot el devine celebru inventând suveica zburătoare, datorită căreia țesutul devine mult mai rapid.

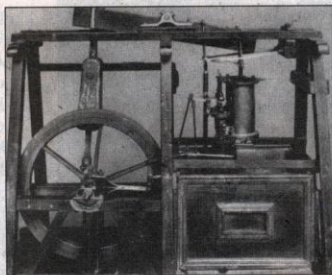
Dar mașinile erau în continuare acționate manual.

Abia pe la 1750 industria textilă avea să fie revoluționată prin aplicarea pe scară largă a acestei invenții. Inițial țesătorii i s-au opus, distrugând suveicile zburătoare și alungându-l pe inventator. Pe la 1760 apar războaiele de țesut și primele fabrici în accepțiunea modernă a cuvântului. Era nevoie de primele motoare...

De mai bine de un secol, italianul Giovanni Branca propusese utilizarea aburului pentru acționarea unor turbine. Experimentele ulterioare nu au dat satisfacție. În Franța și Anglia, inventatori de marcă, ca Denis Papin sau marchizul de Worcester, veneau cu noi și noi idei.

La sfârșitul secolului XVII, Thomas Savery construise deja „prietenu minerului”, un motor cu aburi ce punea în funcțiune o pompă pentru scos apa din galerii. Thomas Newcomen a realizat varianta comercială a pompei cu aburi, reușind să vândă peste 100 de sisteme, iar inginerul James Watt realizează și adaptează un regulator de turație ce îmbunătățește net motorul. Împreună cu fabricantul Mathiew Boulton construiește primele motoare navale cu aburi și în mai

puțin de o jumătate de secol, vântul ce asigurase mai bine de 3 000 de ani forța de propulsie pe mare umflă doar pânzele navelor de agrement.

Instalațiile medievale care încercau să producă energie cinetică (precum această moară) încălcău primul principiu al termodinamicii: din cauza frecării, energia cinetică se transformă în căldură. Problema rezolvată de James Watt, care a creat mașina cu aburi (imaginea de sus)

În 1785 intra în funcțiune, prima filatură acționată de forța aburului, urmată rapid de alte câteva zeci.

...balonul cu o rață, o oaie și un cocos

Pentru omul secolului XX zborul este poate cea mai importantă realizare a înaintașilor. Astăzi gândul ne poartă spre alte planete și sisteme solare, iar pe Pământ a apărut un nou continent, acela al celor peste patru milioane de oameni ce se află în zbor chiar în momentul când citim aceste rânduri. Dar totul, ca în povești, a început de la o foaie de hârtie. Nu pentru elabora-

rea unui concept, ci pentru confecționarea unui balon, care, umplut cu aer cald, avea să zboare...

Frații Joseph și Etienne Montgolfier proveneau dintr-o familie de producători de hârtie. Ei au avut ideea de a construi un balon care, umplut cu aer cald, a parcurs circa 2 km, înainte de a lua foc. Simultan, Jacques Charles realizează la Paris un balon umplut cu hidrogen, ce va zburăra și el foarte bine.

Cu sprijinul direct al regelui Ludovic XVI, Etienne Montgolfier utilizând hârtia unui fabricant de tapete, realizează cu peripeții un balon ce zboară opt minute, având ca pasageri o rață, o oaie și un cocos, pe care i-a readus lin la sol.

Urmează zborul a doi pionieri, François Pilâtre de Rozier și marchi-

zului d'Arlandes, deasupra Parisului, timp de 20 de minute. Erau primii oameni care se ridicau în oceanul aerian, realizând o premieră egalată doar de zborul primilor cosmonauți.

Cea mai mare parte a obiectelor ce vă înconjoară, care vă asigură confortul vieții de zi cu zi și a căror defecțare vă poate arunca în disperare – becul, televizorul, radioul, filtrul de cafea, mașina de spălat rufe, aspiratorul, bicicleta, automobilul, trenul sau avionul, până și blestemata freză de la dentist – au fost inventate sau își au originea în descoperiri făcute în veacul XVIII. ■

• Reverberații • Reverberații • Reverberații

ÎN LAGĂR, NU EXECUTAT

MIRCEA RUSNAC

În numărul pe luna mai al revistei Magazin istoric, la pagina 63, în articolul lui Alexandru-Murad Mironov (foarte bun, de altfel), intitulat 1934. Deschiderea de legații la București și Moscova, se arată: „La începutul anului 1938, Mihail Ostrovski a fost rechemat la Moscova, încheindu-și misiunea în capitala României. Fostul diplomat sovietic a sfârșit rău, fiind epurat prin 1939-1940. A fost condamnat la moarte și executat, sub acuzația absurdă de spionaj în favoarea țării noastre.“

Afirmația aceasta este numai parțial adevărată. Este real faptul că rechemarea lui Ostrovski din misiunea diplomatică pe care o exercita a coincis cu perioada de apogeu a „Marii Terori“, când Stalin a făcut epurări masive și în rândul personalului Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe, condus de Maksim Litvinov. Erau vizate în special diplomații mai obiectivi și cu coloană vertebrală, cum era și Mihail Ostrovski. Într-o lucrare apărută la Editura Junimea în 1998, care face de altfel referiri numeroase la rapoartele trimise la Moscova de ministrul sovietic, lucrare intitulată *România sub lupa diplomației sovietice (1917-1938)*, profesorul Emilian Bold se și întreba „dacă atitudinea lui Ostrovski, curajoasă în condițiile absolutismului și terorii staliniste, n-a contribuit ulterior la rechemarea lui la Centrală și înălturarea din activitatea diplomatică?“. Continuându-și demersul la Arhiva de politică externă a Federației Ruse, profesorului Bold i s-a răspuns că Ostrovski „a murit într-un lagăr de concentrare“.

În lucrarea *Marea teroare. O reevaluare*, apărută și în traducere românească la Editura Humanitas, Robert

Conquest scrie: „Ministrul sovietic la București, Ostrovski, a ezitat să se întoarcă la Moscova, dar a revenit când Voroșilov, alături de care luptase în războiul civil, i-a garantat personal securitatea. A fost arestat de îndată ce a ajuns la graniță, deși nu a fost condamnat decât la lagăr.“

Este probabil că acolo Ostrovski nu a supraviețuit mult timp, deoarece numele lui nu a mai fost pomenit în contextul epurărilor ulterioare de la Comisariatul Poporului. Mai ales după demiterea lui Litvinov, la 3 mai 1939, toți adjuncții săi, arată profesorul Bold, au fost arestați și lichidați, ca și șefii unor misiuni diplomatice: N. Krestinski, G. Sokolnikov, L. Karahan, B. Stomoniakov, V. Antonov-Ovseenko, I. Davlian, M. Rosenberg, L. Stark, K. Iuriev ș.a. Dintre aceștia, Krestinski fusese împușcat în urma procesului Buharin-Rîkov (august 1938), iar Sokolnikov a fost condamnat la 10 ani închisoare încă la procesul Piatakov-Radek (ianuarie 1937), fiind lichidat doi ani mai târziu.

După cum ne informează Arkadi Vaksberg, în cartea *Hotel Lux. Partidele frățești în slujba*

Internaționaliei Comuniste, cele trei mari procese care au avut loc la Moscova în anii 1936-1938 ar fi fost continuate în intenția lui Ejov de înscenarea unui grandios „proces al diplomaților“. Acuzatul principal urma a fi însuși Litvinov, iar grupul diplomaților „spioni“ și „teroristi“ îi mai cuprindea pe: K. Umanski (ambasador în S.U.A.), A. Kollontai (ambasadoare în Suedia), I. Maiski (ambasador în Marea Britanie), I. Suriț (ambasador în Franța), K. Iurenev (ambasador în Japonia), M. Rosenberg (ambasador în Spania), V. Antonov-Ovseenko (consul general la Barcelona) și alții.

Este puțin probabil ca Ostrovski, dacă ar mai fi trăit pe atunci (să zicem vara lui 1939), să fi fost omis de pe această impresionantă listă. Colegii lui Ostrovski din Grecia și Bulgaria, înspăimântați la rândul lor de rechemările similare la Centru, au preferat să evadeze în Occident (ca și celebrul Butenko, caz prezentat de revista *Magazin istoric*), de unde au trimis nimicitoare filipice la adresa lui Stalin.

Ca urmare, cred că Ostrovski, deși nu a fost executat, cum apreciază dl. Mironov, nu a supraviețuit regimului din lagăr. Bazându-ne pe mărtu-

riile de mai sus, cred că trebuie să facem cuvenita rectificare pentru a respecta adevărul istoric.

Colaboratorul nostru Alexandru-Murad Mironov, ține, la rândul-i, să facă următoarea precizare: La data când am scris articolul, nu am avut posibilitatea să consult toate sursele documentare, ceea ce nu mi-a permis să fac o formulare mai clară. Intervenția d-lui Mircea Rusanac clarifică însă în mare parte acest aspect. Profit de ocazie pentru a reproduce aici un pasaj din

telegrama datată 3 martie 1938, expediată Centralei din București de către Popescu-Pășcani, însărcinat ad-interim cu afaceri la Moscova, din care rezultă limpede că la acea dată Ostrovski se afla în viață, dar sub strictă supraveghere: „Astăzi – se spune în telegramă –, având întâlnire cu directorul politic [din Comisariatul Poporului pentru Afacerile Externe] pentru chestiuni de serviciu, am găsit în biroul acestuia pe Ostrovski. Palid și foarte slăbit. Mi-am dat seama imediat că totul era aranjat

ca să mă asigur că se găsește în libertate, mai ales că, cu câteva zile mai înainte, date fiind zvonurile care circulau, am întrebat de dânsul.

Pentru a evita o invitație din partea mea, Ostrovski mi-a declarat de la primele cuvinte că pleacă chiar seara în Caucaz. Sunt însă sigur că rămâne la Moscova și că situația sa este din cele mai neplăcute.

Am avut o impresiune penibilă. Sunt situațiuni care cu greu pot fi înțelese dacă nu se trăiește în această atmosferă de suspiciune și teroare.“ ■

Pământul cu nume de scoică

Este greu să îți închipui – după ce ai trecut pragul sălii Muzeului Național de Artă și ai admirat delicatele piese din expoziția *Stiluri și epoci: porțelanul de Meissen – secolele XVIII-XIX* – că la Nankin, în China, se înalță un turn de porțelan, înalt de 79,55 m. Sau că în castelele din Europa se construiau saloane de porțelan, precum cel de la Capo di Monte, în Italia.

Pentru Europa, porțelanul a fost una dintre descoperirile veacului XVIII. Ceaiul, cafeaua și ciocolata fierbinte dominau saloanele. Pentru a le simți gustul aparte era nevoie de cești și farfurioare, zaharnițe și ceainice, cafetiere făcute dintr-un material cât mai rafinat. Din vestitul porțelan chinezesc, cel care fascina pe „arcaniști“. Derivat din latinescul *arcenum* – secret –, termenul desemna pe europenii care pretindeau că stăpânesc misterul producerii porțelanului „tare“.

Secole de-a rândul, secretul porțelanului chinezesc nu a putut fi pătruns. Europeanii admirau frumoasele obiecte din „porcellana“ – numele unei scoici sidefi, strălucitoare, utilizată de Marco Polo – fără a putea să le reproducă.

Abia în secolul XVI, în jurul anului 1575, într-o manufactură a lui Francesco de Medici, s-a obținut porțelanul artificial sau „moale“. Denumirea se datora faptului că pasta nu suporta temperaturi de ardere mai mari de 1200°C,

faptului că putea fi zgâriat și tăiat foarte ușor și absenței caolinului din compoziție.

Porțelanul „tare“ – care se obține prin ardere la 1450°C – a fost descoperit în 1707 de doi germani, Ehrenfried Walter von Tschirnhaus și Johann Friedrich Böttger, în Saxonia. În 1710, la Meissen, principele elector al Saxoniei, Augustus, a întemeiat o manufactură pentru producerea porțelanului, în care secretul era bine păstrat. Dar nu pentru multă vreme. Tentația banilor era prea mare.

Primele vânzări importante de porțelan s-au făcut la Târgul de la Leipzig, în 1713. În vremea lui Augustus, manufactura din Meissen – a cărei marcă sunt două săbii albastre încrucișate – a produs mai ales figurine de dimensiuni mari. Meissen a dominat producția europeană până la începutul Războiului de șapte ani, în 1756, când a ajuns sub stăpânirea Prusiei. Pe durata conflictului, trimișii lui Frederic cel Mare, regele prusac, au administrat manufactura, în fapt au jefuit-o. După 1763, supremația trecuse de partea manufacturii franceze de Sèvres.

Iată deci cum, la începutul secolului XVIII, la Meissen, Europa pune capăt unei perioade de peste 1 250 ani de exclusivitate chineză a producerii porțelanului. Era încă un simbol al forței cu care continentul nostru pornea să domine celelalte continente. ■

D.M.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

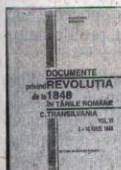
● **LA ROMANIA E LA SANTA SEDE. DOCUMENTI DIPLOMATICI.**

Libreria Editrice Vaticana, 2000, 246 pp.

● **Gheorghe Bichicean - MONARHIA SI ADUNARILE DE STARI IN EUROPA MEDIEVALA, EUROPA CENTRALA SI APUSEANA.**

Casa de Presa si Editura Tribuna, Sibiu, 1999, 169 pp.

● **DOCUMENTE PRIVIND REVOLUTIA DE LA 1848 IN TARILE ROMANE. C. TRANSILVANIA. VOL. VI. 5-16 Iunie 1848** (Introducere de Camil Muresanu).

Editura Academiei Romane, Bucuresti, 1998, 624 pp.

● **Contraamiral Horia Macellariu - IN PLIN URAGAN** (Prefata si ingrijirea editiei Ioana-Maria Ionescu).

Editura Sagittarius, Bucuresti, 1998, 223 pp.

● **Dr. Iftene Pop - BESSARABIA. FROM THE INTERNATIONAL LEGAL VIEWPOINT.**

The Romanian Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1999, 134 pp.

● **Burton Y. Berry - ROMANIAN DIARIES. 1944-1947** (Edited by Cornelia Bodea).

The Center for Romanian Studies, Iasi, Oxford, Portland, 2000, 715 pp.

● **Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Patroiu, Gheorghe Nicolescu - RELATII POLITICO-DIPLOMATICE SI MILITARE ROMANO-ITALIENE (1914-1947).**

Editura Intact, 1999, 448 pp.

● **THE JEWS IN THE ROMANIAN HISTORY. PAPERS FROM THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM. BUCHAREST. SEPTEMBER 30-OCTOBER 4, 1996** (Coordinator: Ion Stanciu).

Editura Silex, Bucuresti, 248 pp.

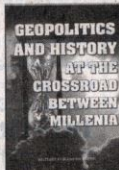
● **Z. Ornea - PORTRETE.**

Editura Minerva, Bucuresti, 1999, 443 pp.

● **Nicolas Werth - ISTORIA UNIUNII SOVIETICE DE LA LENIN LA STALIN (1917-1953)** (traducere, cuvânt înainte și note: Florin Constantiniu).

Editura Corint, Bucuresti, 2000, 143 pp.

● **GEOPOLITICS AND HISTORY AT THE CROSSROAD BETWEEN MILLENNIA** (Coordinators: Col. Dr. Alesandru Duțu, Col. Dr. Petre Otu, Col. Gheorghe Vartic).

Military Publishing House, Bucharest, 1999, 363 pp.

● **Beatrice Kiseleff - ÎNDRPTAR ORTOGRAFIC, ORTOEPIC SI DE PUNCTUAIE AL LIMBII ROMANE.**

Editura Elis, Bucuresti, 1999, 493 pp.

● Eveniment ● Eveniment ● Eveniment

BIBLIOTECA ROMÂNĂ DE LA AACHEN

Prof. univ. dr. VLADIMIR ILIESCU

Universitatea din Aachen a găzduit, la 23 iunie, o sesiune consacrată unor probleme ale culturii și istoriei contemporane ale României. Au prezentat comunicări prof. univ. dr. Armin Heinen (Universitatea din Aachen), prof. univ. dr. Maria Iliescu (Universitatea din Innsbruck), prof. univ. dr. Vladimir Iliescu (Universitatea din Aachen) și dr. Hans Christian Maner (Universitatea din Leipzig). Cu această ocazie s-a inaugurat Biblioteca română din cadrul Institutului Istoric al Universității din Aachen.

Manifestarea s-a datorat în primul rând profesorului Armin Heinen, noul titular al catedrei de istorie modernă și contemporană. Domnia sa este bine cunoscut în România datorită apariției în traducere românească, anul trecut, la Editura Humanitas, a prestigioasei sale disertații de doctorat: *Legiunea „Arhanghelul Mihail”*.

De fapt, la 23 iunie s-a inaugurat mai mult decât o simplă bibliotecă românească dedicată problemelor României moderne și contemporane. Este vorba despre o adevărată secție românească, în cadrul căreia activează și semnatarul acestor rânduri, care ține cursuri de Istoria Europei de Răsărit și de Sud-Est. Deja, în cadrul secției se elaborează lucrări de diplomă, iar în curând se vor susține și lucrări de doctorat cu subiecte românești.

Importanța noii instituții culturale românești nu poate fi îndeajuns de mult subliniată, deoarece ea reprezintă o noutate în lumea universitară germană. Până acum, cei care „își pierdeau timpul” cu realitățile românești erau de obicei filologi romaniști, care se ocupau și de interesanta limbă romantică din Estul Europei. Veneau apoi „anticarii”, adică istoricii Antichității, epigrafiștii greci și latini, care se loveau de texte sau evenimente din România. Dar nici un specialist în istorie modernă sau contemporană nu s-a dedicat problemelor românești decât accidental.

Profesorul Heinen are avantajul că posedă și o formație politologică la celebra „Școală de la Frankfurt” și o pregătire calificată în domeniul computerelor. Iar despre larga sa deschidere europeană vorbește faptul că, în prezent, este conducătorul „Studiului, respectiv secției europene” de la Aachen. Urându-i mult succes în activitatea sa, facem totodată un apel către toți istoricii din România să contribuie cu lucrările lor la completarea Bibliotecii române de la Universitatea din Aachen, o instituție care poate contribui la imaginea României în viitoarele decenii în importanta lume germană. Cărțile și extrasele donate pot fi depuse la Fundația Culturală Română, care se va îngriji de expedierea lor către Biblioteca din Aachen. ■

În octombrie, numărul 50 al revistei „DOSARELE ISTORIEI” vă oferă grupajul „UN POPOR, DOUĂ STATE” din cuprins:

- Pluralism și dualism statal ● China și „insula comorilor”
- Coreenii: 50 de ani de divizare și ură ● RFG + RDG = Germania unificată ● Pământul nostru: Basarabia și nordul Bucovinei ● Renașterea românismului dincolo de Prut ● Vietnam: de la război la unitate ● Yemen: „From double Y to one Y”

CONEXIUNEA MOSCOVITĂ

Trupele sovietice distribuie pâine populației din Budapesta

Experții Conferinței de Pace de la Paris examinează o hartă a României, în august 1946

A PROBLEMEI TRANSILVANE

VASILE ȘANDRU

În anii ultimului război mondial, soarta Transilvaniei a constituit o preocupare pentru Cabinetul de la Moscova. Ne-am oprit cu revelațiile arhivelor Federației Ruse – în cele două numere anterioare ale revistei – la începutul anului 1944. Să urmărim în continuare sinuozitățile soluției găsite de diplomația sovietică acestei chestiuni, așa cum sunt ele prezentate în volumul Problema Transilvană. Disputa teritorială ungaro-română și U.R.S.S. 1940-1946. Documente.

La 5 iunie 1944, M. Litvinov, președintele Comisiei de pregătire a tratatelor de pace și a structurilor postbelice, a prezentat lui Stalin, Molotov, Vorosilov, Vișinski un document strict secret, intitulat *Despre Transilvania*. După o descriere succintă a istoriei și a argumentelor României și Ungariei, el analizează trei soluții posibile, pornind de la concepția că, „în politică trebuie să ne conducem exclusiv după considerente de utilitate”.

O primă variantă ar consta în „realipirea Transilvaniei la Ungaria, cu condiția asigurării unei colaborări strânse și îndelungate a Ungariei cu U.R.S.S.”. El consideră însă că

toate forțele politice din Ungaria s-au întrecut timp de peste 25 de ani în manifestări dușmănoase față de U.R.S.S., ceea ce nu prezintă o garanție pentru viitor.

O a doua variantă are următoarea formulare: „România este, de asemenea, un stat inamic, care merită să fie pedepsit, nu recompensat. Dar este pe deplin posibilă transferarea Transilvaniei către ea, în schimbul unei garanții durabile de colaborare strânsă și îndelungată cu U.R.S.S. și al renunțării definitive la pretențiile sale asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord”.

În favoarea acestei soluții M. Litvinov apreciază că în

România – spre deosebire de Ungaria – există forțe politice importante dispuse să colaboreze cu U.R.S.S. „În cazul obținerii Transilvaniei, un adept al acestei colaborări ar putea să devină Partidul Național-Tărănesc, în frunte cu Maniu.” Realipirea Transilvaniei la România „ar coresponde și principiului autodeterminării popoarelor și ar fi pe deplin susținută de o parte însemnată a Națiunilor Unite”.

Cu toate acestea, M. Litvinov consideră că „în relațiile politice recunoștința se evaporă repede”. Chiar și garanțiile scrise ale românilor ar fi insuficiente pentru colaborarea pe termen lung cu U.R.S.S.

De aici, a treia soluție: „recunoașterea statutului de independență al Transilvaniei, în afara oricăror alianțe sau federații. Cu o populație de peste 5 milioane de locuitori și o suprafață de peste 100 mii de km.p., Transilvania ar fi mai mare decât multe state europene, posedând și resurse economice însemnate. Rămânând însă un măr al discordiei între cei doi vecini, România și Ungaria, ea nu ar putea exista fără tutela unui stat puternic apropiat, în cazul de față U.R.S.S., care are graniță comună cu ea.”

Considerând această soluție cea mai avantajoasă, autorul apreciază că în condițiile unui control asupra Transilvaniei, „s-ar spori și influența noastră asupra statelor balcanice, în particular asupra Iugoslaviei, care are frontieră cu Banatul”.

În final, M. Litvinov precizează că „soluția unei Transilvanii independente s-ar putea adopta fie măcar și temporar, până la clarificarea posibilității unei colaborări sincere cu noi a României sau Ungariei”.

Variantele lui M. Litvinov au fost dezbătute la o ședință specială a Comisiei, desfășurată sub conducerea sa, la 8 iunie 1944. Stenograma (publicată în cartea menționată) a fost înaintată ca document strict secret lui V.M. Molotov.

Un singur membru al Comisiei, Suriț, a avut opinia că „cea mai justă cale ar fi trecerea în viitor a Tran-

silvaniei la România”. Prin aceasta „s-ar înlătura litigiul dintre România și Rusia privind Basarabia... și acordând Transilvania României... noi vom pune bazele unei dependențe reale și durabile a României de politica noastră”.

Nu există prietenii veșnice, ci interese veșnice; acesta este ghidul omului politic

Ceilalți membri ai Comisiei (Lozovski, Manuilski, Stein) au susținut o Transilvanie de sine stătătoare.

Convenția de Armistițiu, din 12 septembrie 1944, în articolul 19 prevedea: „Guvernele aliate consideră hotărârea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită Româ-

Regele, P.N.T. și comuniștii acționează la unison pentru a lichida dictatul de la Viena

niei, cu condiția confirmării prin Tratatul de Pace. Guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să participe în acest scop la operațiuni militare, împreună cu România, contra Germaniei și Ungariei”.

Conținutul parantezei a provocat formularea unor insistente pretenții ungare privind schimbarea graniței cu România, pentru anexarea unor teritorii românești din Transilvania, pretenții care s-au

bucurat de sprijinul S.U.A. și al Marii Britanii.

Demersurile erau în contradicție cu una dintre condițiile principale ale armistițiului dintre Ungaria și U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, stabilită și acceptată la 11 octombrie 1944:

„Ungaria trebuie să evacueze toate trupele și funcționarii unguri din teritoriile ocupate de ea în Cehoslovacia, Iugoslavia, România, în limitele granițelor Ungariei existente la 31

decembrie 1937.”

După 23 august 1944, armata română participând alături de armata sovietică la eliberarea Transilvaniei de Nord, încheiată la 25 octombrie, s-au creat condiții pentru instalarea administrației românești în teritoriul eliberat. În cadrul unei convorbiri a primului ministru român C. Sănătescu cu A.I. Vișinski, la 12 noiembrie,

primul ministru a informat că, după încheierea operațiunilor militare, administrația românească a fost instalată în județele Ciuc, Odorhei, Trei

Seane și Târgu Mureș, dar comandamentul militar sovietic a dat ordin ca în 24-48 de ore administrația română să „elibereze întregul teritoriu al Transilvaniei”.

A. Vișinski a declarat că nu știa despre această dispoziție, dar a afirmat că „în Transilvania a apărut un detașament armat care se dedă la acțiuni criminale. Șeful acestui detașament a declarat că nu se va supune comandamentului

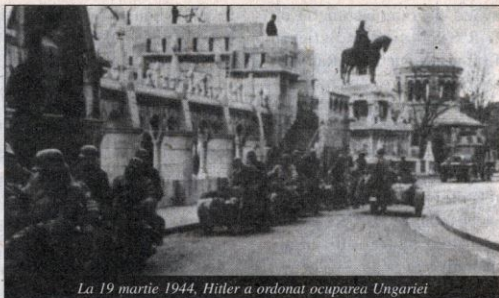
sovietic. Acest detașament se numește «detașamentul Maniu». De aceea comandamentul nostru a cerut ca acest «brav luptător» să înceteze activitatea și să părăsească Transilvania“.

Petru Groza, care a participat la convorbire, a explicat că Maniu nu și-a dat consimțământul ca unitatea să poarte numele său și a arătat că „acest detașament fascist va fi desființat de către noi“.

A. Vișinski și-a exprimat nemulțumirea cu privire la cum îndeplinea partea română prevederile Convenției de Armistițiu: „Societatea sovietică este îngrijorată de neîndeplinirea Convenției. Am venit aici cu scopul de a lămuri situațiile create de aplicarea Convenției și pentru a stabili măsuri rapide și bune pentru ca ea să fie pusă în aplicare, întrucât constituie o bază trairică pentru stabilirea unor relații reciproce normale între Uniunea Sovietică și România.“

Un moment semnificativ al vizitei lui A. Vișinski l-a constituit prezența sa la slujba oficiată de Patriarhia română la 1 Decembrie, aniversarea Marii Aduării Naționale de la Alba Iulia. Evenimentul a fost comentat pozitiv de ziarul *Dreptatea*, în care s-a menționat printre altele: „Gestul domnului Vișinski este expresia publică a stărilor de lucruri, de fapt a realității politice.“ Diplomatul sovietic a trimis textul integral al comentariului lui V.M. Molotov.

La 26 decembrie 1944, comisarul poporului pentru Afaceri Externe al Republicii Sovietice Federative

La 19 martie 1944, Hitler a ordonat ocuparea Ungariei

Socialiste Ruse (R.S.F.S.R.) A.I. Lavrentiev, i-a trimis lui A. Vișinski propunerea șefului Direcției politice a Frontului 2 ucrainean de a se crea în Transilvania de Nord un comisariat numit de autoritățile militare sovietice, din rândul populației locale.

La cererea guvernului român de a se instala administrație românească, guvernul sovietic a condiționat aceasta de îndeplinirea Convenției de Armistițiu, în special art. 11 privind plata despăgubirilor de război (300 milioane USD la valoarea din 1938; o uncie de aur egală cu 35 dolari).

Se aprecia că „transferarea Transilvaniei de Nord României (întreagă sau cea mai mare parte a ei) cu greur ar putea să aibă loc în lunile următoare“. Transferul trebuia pus de acord cu aliații, ceea ce necesita mult timp.

Odată cu acest document a fost înaintat și raportul Comitetului regional Cluj al P.C.R. către Comitetul Central, cu privire la situația din Transilvania de Nord și raporturile cu comandamentul sovietic, raport semnat de

Nicolae Goldberger. Printre altele, în acest voluminos raport se arată că „în acest moment Transilvania de Nord nu aparține nici Ungariei, nici României“, deși Convenția de Armistițiu nu recunoaște dictatul de la Viena și a promis acest teritoriu României.

În legătură cu administrația românească, se aprecia: „Administrația trimisă de guvernul de la București, în loc să fie cu adevărat democratică și să respecte drepturile egale ale tuturor naționalităților care trăiesc în Transilvania de Nord a fost, așa cum se cunoaște, prin acțiunile sale, o administrație colonizatoare, reacționară, fascistă, ceea ce armata sovietică eliberatoare nu putea să admită.“

Se menționa că exista un șovinism puternic, atât din partea ungară, cât și din cea română. Se exprima teama că în eventualitatea creării unui guvern democratic în Ungaria, „Transilvania de Nord ar trebui să fie sub conducerea acestui guvern“. Exista, de asemenea, și o tendință în rândul ambelor popoare, în special printre muncitori. Ei „vor o Transilvanie independentă, care

având o graniță comună cu U.R.S.S., s-ar include în Uniunea Sovietică". Raportul analizează pe larg situația politică, economică, problemele financiare, de sănătate publică, administrative, de presă și propagandă, precum și relațiile cu comandamentul sovietic (controlul asupra presei, epurarea aparatului administrativ ș.a.).

Într-un alt document, datat 31 decembrie 1944 și adresat de A. Lavrentiev lui A. Vișinski, se arată că Statul major general al armatei roșii este nemulțumit de felul în care luptă armata română (cele două armate române „luptă slab și pentru ele stimulentele constă în transferarea în curând a Transilvaniei de Nord României”). Părerile Statului major general este că „transferarea în prezent a Transilvaniei de Nord României nu este avantajoasă pentru noi”.

Poziția părții sovietice era determinată în mare măsură de faptul că guvernul României nu corespundea politicii Uniunii Sovietice de consolidare a sferei sale de influență. Reprezentanții sovietici reproșau cu fiecare prilej neîndeplinirea prevederilor Convenției de Armistițiu.

La 9 februarie 1945 reprezentantul sovietic în Comisia Aliată de Control, A.P. Pavlov, l-a primit pe ministrul de Externe român Constantin Vișoianu la solicitarea acestuia. Ministrul a abordat problema „permiterii autorităților centrale române să revină în

Transilvania, referindu-se la promisiunea lui Vișinski de a rezolva această problemă după semnarea acordului privind livrările” (în contul reparațiilor). Reprezentantul sovietic a răspuns că trecerea Transilvaniei sub administrația autorităților centrale române depinde de „problema generală a îndeplinirii de către România a condițiilor armistițiului. Deci această problemă nu trebuie pusă în legătură numai cu semnarea acordului privind livrările”.

Membrii Comisiei Litvinov au păreri diferite, dar știu că o Transilvanie românească le asigură un vecin etern recunoscător

La declarația ministrului român privind „dorința sa de a colabora cu Uniunea Sovietică”, A. Pavlov a răspuns că salută dorința de a colabora cu Uniunea Sovietică, „dar noi vom judeca această dorință nu după declarații, ci după fapte concrete”. El a relatat că în ajun a discutat cu primul ministru Rădescu despre „situația nesatisfăcătoare a îndeplinirii de către România a condițiilor armistițiului”. El a declarat, de asemenea, că nici epurarea aparatului de stat de criminali de război și elemente fasciste nu este satisfăcătoare. „Listele publicate includ numai o parte infimă a acestor elemente.”

Schimbarea guvernului Rădescu la 6 martie 1945 și instalarea guvernului condus

de Petru Groza a dus la o schimbare esențială a poziției guvernului sovietic, care și-a dat acordul pentru instalarea administrației românești în Transilvania de Nord. La 11 martie 1945, A. Vișinski îi trimitea lui V.M. Molotov următorul mesaj din București: „Astăzi eu împreună cu Susaikov, Vinogradov, Pavlov și Bogdenko am primit delegația guvernului român, în frunte cu Groza și Tătărescu. Ei au venit să transmită copia telegrammei trimise tovarășului Stalin cu exprimarea mulțumirii pentru Transilvania. Ei ne-au invitat de asemenea la Cluj marți, la ceremonia introducerii administrației românești în conducerea Transilvaniei.

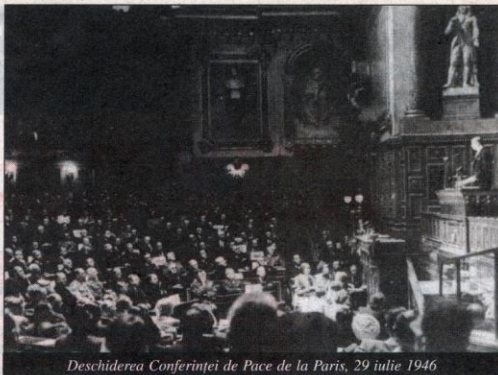
La Cluj vor fi regele și Curtea. Am mulțumit pentru invitație. Plecăm la Cluj la 12 martie; pe 13 martie va avea loc solemnitatea.”

La 16 martie reprezentanții NKVD (Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne) și ai NKGB (Comisariatul Poporului pentru Securitatea de Stat) din România i-au raportat lui L. Beria modul cum s-a desfășurat instalarea administrației românești în Transilvania de Nord. Ei au apreciat că ceremonia „s-a desfășurat cu un succes excepțional”. Au luat parte peste 1 000 000 de oameni. Alipirea Transilvaniei de Nord la România „a produs o impresie uriașă asupra muncitorilor, a tineretului din uzine și din

universități, asupra țărănimii din Transilvania de Nord și asupra micii burghezii". În legătură cu prezența regelui se arăta că „a fost întâmpinat cu entuziasm de reprezentanții autorităților Transilvaniei de Nord în clădirea Primăriei, în timp ce coloanele de demonstranți, salutându-l pe Petru Groza și pe tov. Vișinski, l-au ocolit în mod vizibil pe rege“.

La 11 septembrie 1945, în vederea ședinței miniștrilor Afacerilor Externe ai marilor puteri, care avea loc la Londra, C.P.A.E. al U.R.S.S. a pregătit propunerile pentru Tratatul de Pace cu România. Delegația sovietică avea în vedere să se ia ca bază a Tratatului de Pace majoritatea prevederilor Convenției de Armistițiu (articolele 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15). În ceea ce privește art.19 (referitor la Transilvania de Nord) s-a propus: „În legătură cu art. 19 al Convenției de Armistițiu și având în vedere contribuția României la cauza Aliatilor în războiul împotriva Germaniei, să se includă în Tratatul de Pace articolul privind transferarea către România a întregii Transilvanii.“

La reuniunea miniștrilor Afacerilor Externe din 20 septembrie, ministrul sovietic V.M. Molotov a pledat pentru apartenența întregii Transilvanii la România. El a declarat: „Eu cred că am putea rezolva fără întârziere problema Transilvaniei. Avem sarcina de a lichida arbitrajul de la Viena. Trebuie de

Deschiderea Conferinței de Pace de la Paris, 29 iulie 1946

asemenea să ne amintim hotărârile aliaților, adoptate după primul război, în legătură cu Transilvania. Anulând arbitrajul de la Viena, opera lui Hitler, am putea restabili situația existentă până la acel act, adică am putea reda întreaga Transilvania de Nord României. Este o chestiune atât de clară, încât cred că am putea-o hotări fără nici o întârziere.“

Miniștrii S.U.A. și Marii Britanii au considerat că ar trebui efectuate unele modificări ale graniței româno-ungare, în favoarea Ungariei. Discuțiile au continuat și în ziua de 21 septembrie, când miniștrii occidentali au formulat obiecții privind modul în care a fost instalat guvernul Petru Groza.

Partea ungară a întreprins demersuri pe lângă conducerea sovietică și în cadrul Conferinței de Pace. În timpul primirii de către Stalin a delegației Ungariei, conduse de primul ministru Ferenc

Nagy, la 10 aprilie 1946, partea maghiară, invocând rezerva formulată în Convenția de Armistițiu cu România la art. 19, a revendicat o suprafață de 22 000 km.p., prezentând și o hartă. Stalin a făcut observația că „rezerva aceasta oferă motivul ca Ungaria să poată primi ceva, dar ce anume, ce parte să primească, va trebui să vedem... această problemă se discută acum la Londra de către adjuncții miniștrilor Afacerilor Externe“.

Documentele publicate în volumul menționat de către cercetătorii ruși T.M. Islamov și T.A. Pokivailova redau numeroase aspecte ale dezbaterilor de la reuniunea miniștrilor Afacerilor Externe și de la Conferința de Pace. Rezultatul este bine cunoscut. Cauza dreaptă pentru care s-a luptat România a avut în final succesul firesc: Transilvania, pământ românesc, a revenit patriei-mame. ■

O relatare-examen de conștiință a doctorului Eduard Romalo către regina Maria despre starea de sănătate, boala incurabilă și moartea pacientului Ferdinand I, în 20 iulie 1927.

PUTEA FI SALVAT REGELE FERDINAND?

Fotografie apărută în presa franceză: regele Ferdinand în timpul uneia din curele de la Bagnolles-de-l'Orne

Dacă regele Carol I a fost respectat de supușii săi, Ferdinand I a fost iubit. Dar și omul și vremurile au fost altele. Într-un ceas de cumpănă pentru poporul său, omul Ferdinand s-a retras discret și generos, învingându-se pe sine, pentru a face loc regelui de care era nevoie.

Moartea regelui Ferdinand, la 20 iulie 1927, a fost resimțită ca o mare nedreptate. În durerea lor, mulți au considerat-o ca în afara firii. În orice caz, destui au fost aceia care împărtășeau convingerea că regele „murise cu zile”. Și, ca întotdeauna în astfel de împrejurări, s-au adus și învinuiri. Cele mai dure erau adresate doctorului Eduard Romalo, medicul personal al regelui, pentru că – spuneau cei porniți împotriva lui – nu stabilise din timp și nici corect diagnosticul pacientului său. Iertată n-a fost nici regina Maria, care era învinuită că, în loc să stea lângă suveranu-i soț, spre a-i face mai ușoare ultimele zile, se grăbise să plece într-o călătorie peste Ocean (Magazin istoric, nr. 3/1995).

S-au contat într-adevăr erori medicale? S-a întrebat chiar dr. Romalo și a încercat să răspundă printr-un amplu raport de conștiință profesională pe care l-a înaintat reginei Maria, al cărei suflet avea și el nevoie de o alinare. Documentul – redactat în limba franceză – necunoscut până la această dată – ne-a fost pus la dispoziție de domnul Dan Romalo, nepotul fostului medic, căruia îi aparține și versiunea românească pe care am utilizat-o la redactarea acestui articol. Documentul poartă titlul Simplă relatare, destinată Maiestății Sale Regina, referitoare la starea de sănătate a Maiestății Sale Regele și are următorul moto: „Aceasta este o relatare făcută cu bună credință”. Nu putem reproduce integral acest amplu text, îl vom rezuma în părțile sale esențiale. Subtitlurile ne aparțin.

În aprilie 1926, în timpul uneia din vizitele „pe care i le făceam din când în când, [regele] îmi spunea: «De câțva timp (de 10-12 zile), resimt, jos, unele senzații neplăcute». Prin intermediul mai multor întrebări, repetate și variate, am reușit să-mi dau seama că regele avea două feluri de senzații care îl supărau... Acestea se repetau de 3-4 ori pe zi... L-am examinat imediat după cum se obișnuiește (tușeu rectal), constatând următoarea-

rele. Regele avea: 1) Prostata foarte ușor mărită; 2) Hemoroizi interni (nu externi); 3) O ușoară iritare a mucoasei în jurul hemoroizilor (rectită). În plus știam că regele manifesta, din timp în timp, o dată sau de două ori pe an; 4) Crize ușoare de enterocolită, crize care cedau fără dificultate sub influența unui regim potrivit”.

Fiecare din cele patru afecțiuni putea să provoace tulburările respective, așa cum ele puteau fi și rezultatul tuturor.

Celelalte afecțiuni, cu excepția enterocolitei, fiind de specific chirurgical, regele a fost rugat să accepte să fie văzut și de dr. Ernest Djuvara, chirurg. Acesta l-a examinat pe rege „făcând aceleași constatări”. S-a recomandat operarea cât mai urgentă a hemoroizilor. Era singurul mod de a verifica dacă tulburările respective erau provocate numai de prezența acestora sau era vorba și despre altceva. Regele a cerut un răgaz de 12 zile, dar au trecut și lunile

mai-iunie și operația n-a fost efectuată. Tulburările continuau și bolnavul slăbise. O analiză a urinei a evidențiat prezența zahărului. „Depresiune nervoasă, zahăr, slăbire, astea toate merg foarte des împreună.” A urmat plecarea în Franța, pentru cură la Bagnoles, dr. Romalo sperând ca medicii din Paris să ajute la clarificarea situației.

Bensaude a fost de negăsit...

Ajuns la Paris, pacientul a fost văzut de „două personalități științifice cu autoritate acolo”. Chirurgul Legueux: „Nu găsesc nimic altceva decât hemoroizi interni, cu oarecare inflamare a rectului. Aceste dezordine vor trece dacă, la întoarcere, îi veți face mica operație propusă de Djuvara... Între timp, duceți-vă la Vichy, unde vă trimite prof. Marcel Labbé pentru starea sa generală.” La rândul său, prof. Labbé constata-se o ușoară enterocolită și o insuficiență funcțională a ficatului și recomandase într-adevăr Vichy-ul. Aici s-au făcut amănunțite analize ale sângelui, urinei și fecalelor, dar nu s-a găsit „nimic suspect din punctul de vedere al cancerului”.

Regele arăta mai bine și nu mai slăbise (avea 66 kg). Profesorul Labbé l-a consultat din nou și, foarte mulțumit, repetase sfatul chirurgului Legueux: „Aveți grijă ca Djuvara să trateze hemoroizii și totul va reintra în ordine.” „Totuși — insistă dr. Romalo — rămâneam cu un dubiu și cu o îngrijorare și aș fi vrut ca să-l vadă dr. Bensaude, care — mai târziu — l-a examinat la București cu lampa sa, în 15 noiembrie... Din păcate, el era plecat într-un lung voiaj, fiind de negăsit.”

În drum spre țară, regele s-a oprit la Weinbourg, Veneția, Bled, toate acestea fiind popasuri „cam obositoare”. Senzațiile neplăcute continuau. Ajuns la Sinaia, a fost supus operației de hemoroizi și în timpul convalescenței a slăbit 3 kg. Regimul impus a fost foarte sever, dar „pierderea de greutate survenită în această perioadă îmi păru totuși cam rapidă”.

În ziua de 7 octombrie, două zile după plecarea reginei în S.U.A., regele a început și el o croazieră pe Dunăre. „Am constatat că o categorie a dezordinelor prezentate de rege dispăruse... Ceea ce îmi plăcea mai mult era faptul că cealaltă categorie de senzații neplăcute” persista. În timpul celor 8-9 zile de voiaj, regele a câștigat 3 kg în greutate, dar persistența acelor fenomene l-a împins pe dr. Romalo la „ideea unui obstacol în intestin mai sus de hemoroizii operați”. Putea fi un obstacol simplu (un spasm), dar și o tumoră. „Gândul meu se îndrepta către ce putea fi mai rău și, într-o noapte, neputând dormi și profund îngrijorat, am hotărât că nu vreau să fiu singurul care să cunoască temerile ce mă îngrijorau, care se precizau în mod supărător. Mă dusei să scol din somn pe un om, pe care îl știam foarte devotat regelui și pe discreția căruia credeam că mă pot baza (m-am referit la Antipa) și i-am împărtășit tot ce spun Maiestății Voastre. A rămas consternat și m-a întrebat ce aveam

de gând să fac; la care i-am răspuns că, de cum ne vom fi întors în București, voi angaja un examen radioscopic al intestinului, pentru a preciza bine locul obstacolului intestinal, întinderea sa și să văd ce ar fi de făcut după aceea.” În ultimele două zile, pacientul, ca și alți pasageri de pe vapor, a suferit și o ușoară intoxicație alimentară. Regele a avut dureri „pentru prima dată și la nivelul acelei porțiuni de intestin numită colon descendent...”, loc al spasmului.”

La 14 octombrie, regele se afla la București. Dr. Romalo l-a informat pe gen. Al. Averescu, președintele Consiliului de Miniștri, despre sănătatea regelui și s-a hotărât, pentru 19 octombrie, un examen cu raze X. În 16 octombrie, dr. Romalo l-a solicitat pe dr. Mamulea, fostul medic personal al regelui Carol I, „pentru a-l examina împreună pe rege”. Dr. Mamulea a cerut amânarea radioscopiei. Pe 18 octombrie, regele a plecat la Sinaia. Survenind o problemă urgentă, peste câteva

Doctorul Romalo împreună cu prietenul său dr. Gheorghian

zile dr. Romalo l-a rugat pe colegul său Mamulea să îi țină locul în perioada cât va lipsi.

Fiecare cu părerea lui

Dr. Mamulea a venit la Sinaia pe 22 octombrie. A fost de părere că pacientul trebuia tratat cu extremă atenție: „Repaus total la pat, regim lichid și supunerea unui regim de o severitate draconiană, tizane și câteva linguri de făinoase în fiecare zi.” „Și cât timp cereți să fie urmat acest regim, care ar trebui să dea bunele rezultate pe care le așteptați de la el? Zece zile, îmi spune.” Referindu-se la aceste divergențe, dr. Romalo precizează: „În rezumat, între el și mine există diferența că el credea că toate dezordinile observate la rege trebuiau le-

gate de enterocolită, care ar fi fost agravată de alimentație prea bogată, în timp ce eu – care, după operațiunea hemo-roizilor ce nu adusesse toate beneficiile pe care le speram de la ea (și, împreună cu mine, medicii de la Paris), ajunsesem la convingerea că exista un obstacol în intestin, spasmodic poate, organic mă temeam (tumoră canceroasă) – do-ream ca printr-o cât mai grabnică radioscopie intestinală să confirm sau să infirm această părere.”

În 23 octombrie, înainte de plecarea sa de la Peleş, dr. Romalo a lăsat dr. Mamulea următorul bilet: „Sâmbătă 23. Plec, rămân pesimist, o pierdere de greutate atât de rapidă nu poate fi urmarea unei simple enterocolite. Dacă o să continue în același fel, peste puțin timp bolnavul nu se va

mai putea ține pe picioare. Facă cerul ca dumneavoastră să aveți dreptate și eu să greșesc.” În drum spre București, dr. Romalo a împărțit îngrijorarea sa generalului Averescu și ministrului Palatului, Hiott. A doua zi, la Palat, dr. Romalo l-a întâlnit pe Diamandy, ministrul României la Paris, și l-a rugat ca, la întoarcerea sa la post, să-l caute pe dr. Bensaude și să-l roage să se pregătească să vină la București, ca să-l vadă pe rege.

Pe 30 octombrie, dr. Romalo a revenit la Sinaia. Regele arăta mai odihnit, dar pierderea în greutate continua, ca și cele 4-5 scaune ziua și 2-3 noaptea. Toate acestea „mă ancorau și mai tare în ideea obstacolului existent într-un punct al intestinului numit *ansa sigmoidă*; mai exista o singură șansă de salvare, anume aceea ca

Dr. Romalo a fost confirmat

După 73 de ani ne-am pus și noi aceleași întrebări precum dr. Romalo. A fost un diagnostic greșit? Putea fi salvat regele?

L-am rugat să răspundă acestor întrebări pe un recunoscut specialist al zilelor noastre, cerându-i să ne confirme dacă dr. Romalo a întreprins, într-adevăr, toate investigațiile necesare pentru corecta stabilire a diagnosticului. Am considerat că domnul profesor universitar doctor **DAN SETLACEC** este persoana cea mai potrivită. Cum domnia sa este și un cunoscut istoric al medicinei, ne-a oferit și câteva date suplimentare despre biografia profesională a doctorului Romalo.

Eduard Romalo (1859-1930) s-a născut în comuna Pochidia, județul Tutova. A urmat studii secundare la Montpellier și universitare la Paris, unde a obținut titlul de doctor în medicină. Revenit în țară, a fost numit medic la Compania Europeană a Dunării, cu sediul la Sulina. Din 1892 până în 1926 (când a demisionat), a exercitat profesiunea în specialitatea medicină internă la Spitalul Brâncovenesc în funcțiile de: medic secundar, medic primar, medic de divizie (secție). A fost medicul personal al regelui Ferdinand, începând din 1897, când l-a îngrijit pentru febră tifoidă.

– *Domnule profesor, cum apreciați examenul clinic practicat de dr. Romalo?*

– Interpretarea semnelor clinice pe care le prezenta regele Ferdinand, așa cum rezultă

acest obstacol să fie datorat unui simplu spasm, întreținut la acest nivel de o mică plagă ușoară, necancerasă; nu credeam prea mult în asta, dar aceasta mai era încă posibil”.

Pe 31 octombrie, regele a venit la București, pentru a fi prezent la niște festivități ce s-au încheiat abia în 9 noiembrie. A doua zi, dr. Romalo s-a văzut cu gen. Averescu, căruia i-a spus: „Domnule general, am speranța că lucrurile merg spre mai bine” – gândindu-mă la sigmoidita spasmodică (cu o mică plagă simplă), dar, în fond, convingerea mea fiind alta, ea reiese destul de clar, cred, din tot ce am relatat până aici – «dar», am adăugat eu către general, «aceasta este o speranță, o părere, care trebuie să fie infirmată sau confirmată... prin două examene

pe care le consider indispensabile. Unul radioscopic, pe care îl fac chiar în seara aceasta, în 10 noiembrie, și celălalt rectoscopic, care se va face în 12 noiembrie de către dr. Bensaude, care sosește în acea zi de la Paris».

Radioscopia a fost făcută. Rezultatul foarte rău. În 12, dr. Bensaude „a perfectat examinarea sa, cu confirmarea certă, fără nici un dubiu posibil, a dezastrului”: cancer, situat în cel mai rău loc al corpului uman, care făcea orice operație imposibilă. A recomandat să se facă totuși apel la un chirurg și la un specialist pentru tratament cu radii și cu raze X. Specialiștii urmau să fie trimiși de la Paris de către dr. Bensaude. Au sosit pe 3 decembrie, cu o zi înaintea întoarcerii reginei din America.

„În încheierea acestui examen de conștiință, pe care cu toată sinceritatea l-am desfășurat în sinea mea – își încheie relatarea dr. Romalo –, adaug că, încă nu în întregime satisfăcut de rezultatul la care ajunsese, m-am gândit: un alt medic, luminat, instruit și conștiincios – mai există și din aceștia câțiva situați în afara acestei drame oribile – ar vedea poate lucrurile altfel, și astfel am apelat la un prieten, care întrunește aceste calități; i-am expus întreaga istorie a acestui caz atât de dificil și atât de complicat, cu toate documentele doveditoare, spunându-i la sfârșit: «Ei bine, acum aștept ca, în baza lealității, sincerității și prieteniei voastre, să-mi spuneți ce greșeli, ce erori au fost comise?», și mi-a răspuns: «Nu văd nimic!».” ■

Marian ȘTEFAN

din expunerea dr. Romalo, dovedește că era un foarte bun clinician; bănuielele lui privind existența unei tumori a colonului stâng sau a rectului erau întemeiate și pe parcursul evoluției bolii el și-a menținut opinia.

De la prima consultație (aprilie 1926), dr. Romalo a practicat examenul clinic indicat: tușeul rectal. Atât el cât și profesorii din Franța citați, profesorul Djuvara, cu ocazia operației de hemoroizi (septembrie 1926), dr. Bensaude (din Paris, specialist în patologia rectală) nu au identificat prin acest examen tumora. Diagnosticul a fost stabilit prin examen radiologic și confirmat prin examenul rectoscopic și din expunerea lui Romalo se deduce că el a indicat acest examen din vară lui 1926, când regele Ferdinand fusese în Franța.

– Credeți că regele mai putea fi salvat?

– Dr. E. Romalo ne relatează evenimintele până la identificarea tumorii. Re-

gele Ferdinand a fost operat de prof. A. Hartmann din Paris (specialist în chirurgia colonului și rectului), care i-a practicat anus contra naturii, considerând probabil că leziunea era inoperabilă sau riscul operator prea mare.

Intervenția care ar fi fost indicată dacă boala regelui Ferdinand era operabilă – amputația rectului cu anus iliac definitiv – era adoptată de chirurghi români încă de la 1900 (Thoma Ionescu, I. Bălăceanu). În perioada bolii regelui Ferdinand, chirurgia radicală a bolilor rectului era mult practică și subiect de dezbatere în societăți și congrese (Amza Jianu, A. Căndea – Timișoara, Traian Nasta, I. Tănăsescu – Iași, Victor Dimitriu). Examenul endoscopic erau și ele cunoscute și practicate.

– Domnule profesor, vă mulțumim.

A consemnat Ioana URSU

Două secole în câteva rânduri

Mai mulți istorici prezenți la cel de-al XIX-lea Congres mondial de științe istorice au acceptat să răspundă – în cadrul anchetei noastre internaționale – la întrebarea: *Cum ați caracteriza, în câteva cuvinte, secolul XX, ce speranțe vă puneți în secolul XXI?*

Nicolas Werth, istoric francez, cu importante contribuții la studierea revoluției bolșevice din 1917 și a regimului de Gulag din U.R.S.S.:

Secolul XX a fost, din nefericire, secolul tuturor ororilor. Acestea nu au mai fost rezultatul unei activități artisanale, ca în veacul precedent, ci s-a produs într-o manieră industrială. Ororile de la Auschwitz, ororile Gulagului sau bomba atomică sunt câteva exemple.

Tot ce putem spera este că secolul XXI va fi un secol mai puțin războinic, nu va mai cunoaște totalitarismele acestui secol. Trebuie să sperăm că lecția veacului teribil ce se încheie în curând, un secol al focului și al fierului, va fi înțeleasă de generațiile secolului XXI.

Doamna Bianca Valota Cavallotti, istoric de origine română (este nepoata lui Nicolae Iorga), care trăiește de mulți ani în Italia:

Secolul XX a fost secolul marilor ideologii de dreapta și de stânga și al marilor crize. Din multe puncte de vedere, a fost o tragedie, dar a fost și secolul în care masele au pătruns în istorie. Dacă vom examina cât mai echilibrat fenomenele istorice din acest veac, vom observa că totuși ne-a lăsat o zestre pe care, după câteva decenii, o vom putea examina mai echilibrat și atunci vom putea aprecia și cât de pozitivă a fost ea.

În ceea ce privește secolul următor, este greu să mă pronunț. Istoricul nu este un profet, dar sigur, caracterul de masă al societății se va accentua. Societatea se va globaliza, lucru inevitabil, care este și pozitiv din multe puncte de vedere, dar tradiția europeană care are în diversitate și multiplicitate forța ei istorică, nu trebuie să se piardă. Este contribuția pe care Europa o poate da viitorului.

Catherine Coquery-Vidrovitch, renumită specialistă franceză în istoria Africii:

Sunt de acord cu titlul cărții lui Hobsbawm: secolul XX a fost secolul extremelor. Nu văd ce aş mai putea adăuga la caracterizarea lui.

Ca istoric, sunt convinsă, fiind specialistă în istoria Africii, că într-un timp care este greu de estimat acum, lucrurile se vor modifica total. Astăzi, ponderea economică a țărilor din Nord este foarte mare, celelalte țări având un handicap enorm.

Dar pe plan intern, societățile africane actuale sunt în plină efervescență și eu personal sunt optimistă pe termen mediu și lung, evident nu și pe termen scurt. Ținând cont de compensarea demografică actuală, care face ca Africa să redevină un continent cu o populație numeroasă de trezirea societății civile – fenomen care va cunoaște și regrese, pentru că nu va fi o evoluție lineară –, în următorii 20 ani va avea loc o accentuare a dramelor și șocurilor. Dar pe termen mediu se vor produce schimbări de echilibru fantastice în lume. Desigur, Occidentul are capacitatea să se readapteze, cum a dovedit-o în istoria ultimilor 2 000 ani. Cred că dacă vor fi depășite perspectivele foarte sumbre care se arată pe ansamblu, dacă va fi depășită calea unică ce lasă nouă zecimi din omenire fără speranță, lucrurile se vor schimba mult. În sfârșit, vom vedea ce va fi.

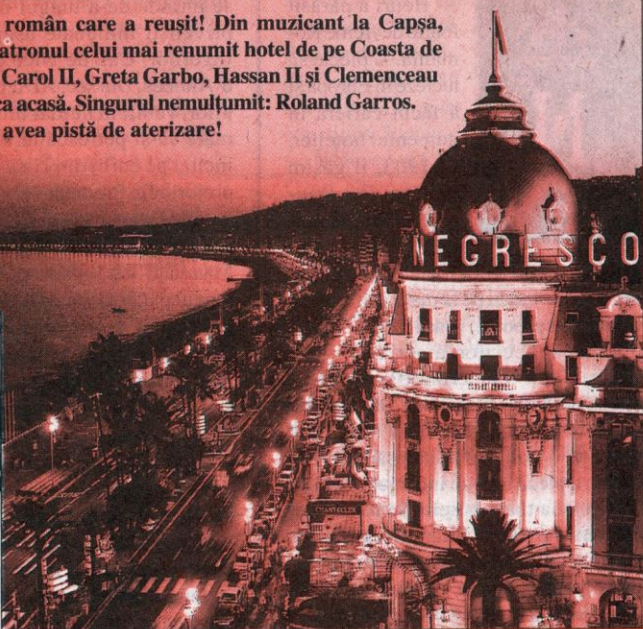
Joseph Haraham, istoric american, specialist în istoria războiului rece și a tratatelor pentru dezarmare:

Secolul XX a fost unul al violenței, al războiului total, al tehnologiei, al diferențelor materiale fenomenale între națiuni.

Secolul XXI va fi unul al dezvoltării tehnologice uluitoare. Pe multe continente, în Africa sau Asia, vor exista conflicte și războaie. Dar nu cred că va exista război major în Europa sau în America de Nord. ■

A consemnat Dorin MATEI

Iată un român care a reușit! Din muzicant la Capșa, a devenit patronul celui mai renumit hotel de pe Coasta de Azur, unde Carol II, Greta Garbo, Hassan II și Clemenceau se simțeau ca acasă. Singurul nemulțumit: Roland Garros. Hotelul nu avea pistă de aterizare!

HENRI NÉGRESKO, UN REGE AL HOTELURILOR DE LUX DIN FRANȚA

ALEXANDRE DAVIER (Meudon, Franța)

Ambiția țintește sus

Pentru instituția hotelurilor de lux din Nisa, acea zi de aprilie a anului 1902, când un maître d'hôtel cu prestanță și un accent savuros a ajuns acolo, a fost deosebită. El străbătuse întreaga Europă și învățase cum se administrau marile hoteluri. Ultima slujbă? Hotel „Helden” din Monaco. Ca director de restaurant, renumele său se răspândise printre ma-

harajahi, granzi de Spania, nobili polonezi, baroni germani, regi americani ai industriei.

Henri Négresco: despre el este vorba.

S-a născut în 1868, la București, într-o familie săracă. Tatăl său avea un mic han. Fiul s-a familiarizat de timpuriu cu saloanele-restaurante din București, intrând într-o orchestră țigănească. Se pare că și-a început cariera în 1885, ca muzicant țigan, la Capșa.

Henri a părăsit foarte devreme România. A plecat să lucreze în Europa și a făcut carieră în domeniul hotelier. În 1903, îl găsim director de restaurant la Cazinou municipal din Nisa.

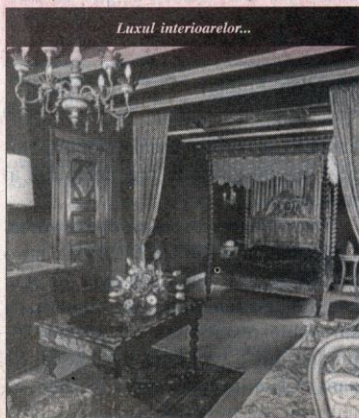
Era deja cunoscut. Toate celebritățile lumii se perindau pe la masa românului. Capete încoronate, prinți, regi ai finanțelor și afacerilor americani – ca Rockefeller, Vanderbilt și Singer – mizau numai pe Négresco. Dar ambiția lui ținea și mai sus: vroia să-și aibă propriul hotel. A părăsit așadar Nisa, pentru a pleca într-un înconjur al lumii; s-a oprit la toate hotelurile renumite, cărora le-a făcut bilanțul calităților și defectelor. Se născuse ideea hotelului ideal (viitorul „Négresco“). La începutul sec. XIX de-abia puteai trece pe Promenade des Anglais din cauza mărarinilor și a pietrelor. Astăzi, acest larg și magnific bulevard

se întinde de-a lungul mării și oferă priveliști minunate asupra Golfului Îngerilor, Cap de Nice și Fort Carré d'Antibes. Din sec. XIX, prezența străinilor, veniți în număr din ce în ce mai mare să-și petreacă iarna în oraș, i-a incitat pe edilii din Nisa să curețe împrejurimile Promenadei.

Dar Promenade des Anglais s-a născut dintr-o inițiativă britanică. Supușilor Majestății Sale le plăcea să se plimbe de-a lungul plajei din fața Golfului Îngerilor, pornind de la vârsarea Paillon-ului în mare. Spre 1820, colonia engleză și-a luat în grijă îmblânzirea acestor pământuri insalubre, folosind săracii orașului Nisa. Prelungit până la Baumbettes, în 1844, de către municipalitate, bulevardul a căpătat atunci numele actual. În 1960, primarul Jean Médecin l-a dublat, înmulțind grădinile și șirurile de palmieri, ducându-l până la aeroport. El începe astfel cu grădina Albert I, pentru a se sfârși cu parcul de flori Phoenix d'Aréna, ce deține cea mai mare seră din lume.

Se păstrează vile vechi, palate, ca Palais de la Méditerranée, Royal, Westminster, West End. Panait Istrati cunoaște bine Promenade des Anglais. În 1921, după externarea sa din spitalul Saint Roch, el încearcă să-și câștige pâinea ca fotograf ambulant pe Promenade. Spre extremitatea dinspre aeroport se găsește Parcul Carol II al României.

Terenul pe care se va ridica într-o zi hotelul Négresco a fost achiziționat, la 18 ianuarie 1840, de Congregația Companiilor Fidele lui Isus. Pe proprietatea estimată la 140 000 franci, un decret imperial autoriza, la 17 iulie 1864, fondarea unui stabiliment destinat să primească pensionari.

Luxul interioarelor...

La 19 decembrie 1911 industriașul Darracq, al cărui nume este legat de înflorirea industriei automobilelor, devenea noul proprietar al terenului cu o suprafață de 6 482 metri pătrați, pentru suma de 1 043 000 franci, în contul Societății imobiliare Coasta de Azur.

După ce a cedat o mie de metri pătrați municipalității Nisei, pentru străzile Cronstadt și rue Nouvelle, Societatea hotărâște construirea unui „imobil folosit ca hotel”. Atunci apare Henri Négresco.

Un summum de confort

Cunoștea bine situația hotelurilor locale și a profitat de o conjunctură care se menținea la un nivel favorabil de câteva decenii.

Spre mijlocul sec. XIX, obiceiurile societății franceze în materie de călătorii s-au schimbat. Poate pentru prima dată oamenii se deplasau fără obligații, fără scop precis, doar de plăcere; și cea mai mare noutate era că vroiau să „stea în sejur” câteva săptămâni în același loc.

Clienți privilegiați și răsfățați ar fi urmat fără nici o ezitare un director care schimba hotelul sau stațiunea.

În fața acestei surse nesperate de profit, și-au investit patrimoniul în noua meserie viitoarele mari familii de hotelieri francezi.

Négresco visa demult să construiască un palat demn de clientela sa. De aceea parcursese lumea și studiasse cele mai celebre hoteluri, pentru a oferi oaspeților săi la Nisa un summum de lux și confort.

Relațiile pe care și le făcuse în carieră l-au ajutat. La cazinoul din Luchon îl cunoscuse pe dl. Darney – constructor de automobile. Négresco i-a propus să participe la construirea unui mare hotel la Nisa. Ceea ce Darney a acceptat. Mai

târziu, a intrat în afacere și Marcel Roubaud (de la zăcămintele de sulf din Marsilia). S-a constituit Societatea Négresco et Cie. Când Négresco a ales locul, locuitorii Nisei au considerat

că e o nebulie, o provocare. Terenul cumpărat se afla lângă vila lui Massena, prinț d'Essling și duce de Rivoli. Se spunea deja că familia Massena locuia la capătul lumii. Négresco s-a încăpățânat. A încredințat arhitectura lui Edouard Niermans, laureat al premiului Romei. Henri Négresco și E. Niermans se întâlniseră în 1904, cu ocazia amenajării Cercului privat al Cazinoului municipal din Nisa, al cărui restaurant renovat de arhitect era condus de fostul maître d'hôtel.

Celebru pentru programele sale hoteliere, Niermans a fost obiectul multor critici. I s-a reproșat o anume mediocritate arhitecturală, compensată printr-o concepere decorativă strălucitoare și superficială a detaliului. Aceste critici se

...al restaurantului Le Chantecler...

vor găsi în caracterul stilistic întărit al hotelului său „Negresco“ (ridicat în 1912, în stil... 1872).

Apartament pe moloz

În 1900, decorul ascunde soluții avansate de funcționalism și de comunicare – elemente-cheie ale arhitecturii actuale. Nu întâmplător hotelul Negresco, clasat monument istoric, a fost considerat mereu un model plagiat. El oferea sinteza între ceea ce un client bogat putea aștepta în materie de confort și lux și ceea ce un director de hotel putea aștepta în materie de facilități. Ultimele soluții de progres tehnic au apărut la noile instalații. Ceea ce nu era puțin lucru. Planurile au fost terminate în 1910, iar lucrările au durat peste doi ani.

Inaugurarea fusese anunțată de Crăciunul lui 1912. De fapt, hotelul (cu excepția etajelor trei, patru și cinci), a fost deschis numai pe 4 ianuarie 1913.

Un american, dl. Guemey, hotărâse să-și petreacă Crăciunul la Negresco. A cerut să i se amenajeze, doar pentru el, un

apartament în mijlocul molozului. Zis și făcut. Fast, lux, cheltuieli nebunești: deviza d-lui Negresco. Șapte suverani s-au aflat acolo în ziua deschiderii, uluiți, toți, în fața atâtor minuni și mai ales a covorului circular din marea rotundă: numai el costase 560 000 franci.

L'Eclaireur, din 7 ianuarie, prin Louis Darrès, și *Petit Niçois* din 8 ianuarie au transmis impresia excelentă pe care o făcuse publicului noul hotel. El a admirat vastul ansamblu care avea să cuprindă 420 de camere. În fiecare cameră, pereți dubli și uși duble, pentru o izolare perfectă. Unsprezece magazine la parter, printre care un salon de coafură, prosper și azi, și o terasă ce se întinde pe aproape 600 metri pătrați.

Ideea centrală a decorațiunilor a fost să prezinte clientelei străine diversele epoci care au marcat în mod deosebit Franța. Din acest punct de vedere, hotelul este un adevărat muzeu al artei franceze, al gustului și eleganței franțuzești. „Spiritul Negresco“, adică un maxim de confort într-un rafinament extraordinar, creat de primul proprietar, a fost menținut de atunci încolo. A fost realizat cu un patrimoniu artistic unic în lume: piese de muzeu, opere de artă, mobile autentice și piese originale de mare valoare, pe care le descoperi vizitând hotelul Negresco și care reflectă cele mai frumoase epoci ale Franței. Această minunată colecție este completată continuu de d-na Augier, care este din 1957 președinte-director al stabilimentului.

Vizitatorii din epocă s-au extaziat în fața noutăților tehnice, absolut revoluționare. În fiecare cameră, luminile se aprind doar la apăsarea unui „buton“, telefoanele deosebite, ca și încălzirea cu cinci cazane cu aburi, sterilizarea apelor

...al Salonului Regal și...

cu raze ultraviolete. Cea mai uimitoare rămâne poate „curătenia cu vid“, realizată de Négresco cu ajutorul unei turbine centrifuge, care aspira o mie de metri cubi pe oră.

Deschis, așadar, în ianuarie 1913, hotelul Négresco depășea la 31 mai un milion de rezervări, aducând un beneficiu de 200 000 franci. Un singur nemulțumit după inaugurare: aviatorul Roland Garros (*Magazin istoric*, nr. 6/1990). El voia cu orice preț să i se amenajeze o pistă de aterizare. Arhitectul nu s-a putut împăca cu această idee.

Trioul imperial

Astăzi este greu de închipuit câți regi și prinți din monarhiile europene și orientale vedeai la Négresco, mai ales înainte de primul război mondial. Aceste capete încoronate se simțeau ca la ele acasă. Mai ales rușii au activitatea mondenă la Nisa și au contribuit cel mai mult la reputația lui Négresco. La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX această societate rusă, cea mai strălucitoare de pe Coasta de Azur, a dat tonul seratelor de la Négresco.

Membrii familiei imperiale au adăugat strălucire coloniei ruse din această perioadă. Marele Duce Vladimir, fratele țarului Alexandru III, venea adesea la Nisa cu copiii săi Kirill, Boris, Andrei și Elena. Soția sa, Maria Pavlovna, sosea de cele mai multe ori împreună cu el, fiind la fel de scilipitoare în societatea de pe Coasta de Azur ca și în cea de la Sankt-Petersburg, pe care a condus-o ani de-a rândul, înainte de a muri în exil la Vittel, în 1920.

Marii duci Vladimir și Dmitri se întâlneau la Négresco în fiecare an, ca la ei acasă. Și-l alăturau și pe Kronprinz,

fiul cel mare al lui Wilhelm II. La Cazinoul municipal, către ora 2 dimineăta, Vladimir, Dmitri și Kronprinzul îi cereau directorului să dea afară clienții. Rămași între ei, luau locul instrumentiștilor din orchestră și cântau până în zori.

La Nisa era văzută adesea și Amelia, regina Portugaliei. Revoluționarii îl asasinaseră, sub ochii ei, la Lisabona, pe rege, soțul ei, și pe prințul moștenitor (*Magazin istoric*, nr. 11/1998). La Nisa, ea stătea la Négresco.

Ducele d'Orléans, moștenitor a „patruzei de regi“ care au făcut Franța, era și el un client la Négresco, unde însoțea o doamnă. Aceasta nu avea nici o speranță să domnească într-o zi: totuși ea purta bijuterii care le împodobiseră odată pe câteva regine ale Franței. Négresco pândește în fiecare noapte în hol întoarcerea ducelui, pentru a-l implora să binevoiască să-i încredințeze bijuteriile istorice pentru seiful hotelului.

...al Salonului Ludovic XIV au făcut faima Hotelului Négresco

Și alte personalități vii colorate, s-au perindat prin saloanele de la „Négresco“. Din India sosea maharajahul de Bikaner îmbrăcat complet în alb, însoțit de generali cu fireturi aurite.

Dar cum să trecem cu vederea personajul atât de pitoresc care era Aga Khan, model de simplitate și bunătate, pe care toți servitorii hotelului, ca și propriul său personal, îl numeau „Papa“.

„Aici vin toate femeile frumoase“

Coasta de Azur este asociată Iubirii. Normal, așadar, ca și „Négresco“ să se înscrie. Astfel, în jurnalul intim al fotografului Jacques Henri Lartigue, găsim câteva rânduri scrise în iarna lui 1917: „Nisa, în sfârșit, sunt aici. Ea locuiește la hotel Négresco, pe Promenade des Anglais. Aici vin acum toate femeile frumoase și oamenii la modă la ceai dansant, aici voi locui și eu într-o cămăruță nu prea scumpă sus de tot, foarte simplă și care îmi place mult...“

La barul de la „Négresco“, Blaise Cendrars și Amedeo Modigliani aveau uneori obiceiul să vină să se răcorească, în torida lună iulie 1918.

În fiecare an, nou-veniții erau primiți cu fastul cuvenit. Greta Garbo, atât de diferită în realitate de imaginea pe care a vrut să i-o ofere publicului... sau prințul moștenitor al Marocului, ulterior regele Hassan II, pe atunci foarte tânăr și dădăcit de funcționarii Ministerului francez de Externe... sau doar un ministru care voia

să-și uite în câteva zile la „Négresco“ grijile.

Primul an a fost triumfal. Sezonul 1912-1913 a lăsat în conturi un beneficiu de 800 000 franci. Négresco, care lucrase astfel pentru prestigiul Franței, cere naturalizarea; cu ajutorul lui Clemenceau, prietenul său, o obține.

Seratele de gală de la hotelul Négresco erau celebre și de aceea foarte frecventate. Mai ales în anii '20 s-au desfășurat un fel de baluri și gale care au luminat cu strălucirea lor la „Belle Epoque“. La una dintre gale a asistat și prințul Carol (viitorul Carol II).

Dar a sosit războiul din 1914-1918: „Négresco“ a fost transformat în spital. Proprietarul însuși a fost mobilizat. Aproape ruinat, visul i s-a năruit. La 52 ani, disperat, Négresco moare, asistat de doctorul Auguste Augier.

Perioada de după război nu i-a adus înapoi pe baronii germani, granzii de Spania și nobilii polonezi. Conții ruși au devenit șoferi de taxi, maharajahii somptuoși de altădată bat cu pasul Coasta de Azur. Hotelul reintrase în exploatare într-un regim lent, din iarna 1916-1917.

Istoria clădirii, calitatea arhitecturii ei fac din „Négresco“ un hotel exemplar, unul dintre rarele modele de palate protejate ca monumente istorice, așa cum scrie pe frontispiciul lui, din 29 octombrie 1975.

Négresco a trebuit să străbată drum lung ca numele său să strălucească noaptea pe Promenade des Anglais. Plecat în Occident fără multe cunoștințe, fără resurse și fără să cunoască limbi străine, el a răzbătut, intrând pentru totdeauna în rândul aristocrației hoteliere. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

PALATUL STURDZA

AL. TÉLÉMAQUE

Trecem adesea pe lângă locuri și clădiri din Capitală fără măcar a bănuî că aici sau acolo au trăit, au acționat personalități, s-au întâmplat evenimente care de multe ori au marcat evoluția noastră ca națiune și stat.

Unul dintre aceste locuri, azi atât de mediatizat, este Piața Victoriei cu palatul cu același nume, proprietatea Ministerului Afacerilor Externe, ridicat în deceniul patru al acestui secol și care azi adăpostește sediul Guvernului României.

Dar câtă lume mai știe că până acum 55 de ani tot aici se afla vechea reședință a Ministerului Afacerilor Străine (denumire păstrată până în 1948), adică Palatul Sturdza, cel de la Capul Podului, cum se numea în trecut Piața Victoriei. O clădire aparte ca stil și care pentru o bună bucată de timp s-a confundat cu însăși instituția pe care o adăpostește.

O fericită întâmplare m-a pus în posesia unui manuscris îngălbenit de vreme și de încercările anilor care s-au scurs. Domnul Valer Ion Tulbure, un octogenar, fost prim consilier juridic al Băncii Naționale a României, veteran de război, după un apel telefonic, a binevoit să mă primească în casa sa și cu vădită emoție mi-a încredințat rându-

plomații de marcă ai primei jumătăți a veacului pe care suntem gata să-l pă-răsim.

Dovadă de încredere față de mine, dar mai ales de piosă dragoste și atașament față de autorul însemnărilor pe care-l cunoscut în tinerețe. Acesta – Alexandru-Mihail D. Télémaque, fost ministru plenipotențiar clasa I și trimis extraordinar al României la Ankara, în două rânduri (1936-1938, 1941-1943) – îmbrățișase cariera diplomatică încă de la vârsta de 22 de ani, după studii de drept la Universitatea din București.

35 de ani de serviciu, cu o singură întrerupere (1915-1920), în care a parcurs cu trudă și perseverență, dublate de o frumoasă cultură, treptele ierarhiei diplomatice, bucurându-se – după cum am putut observa din mărturiile existente azi în Arhiva Istorică Diplomatică – de aprecierea și încrederea șefilor și colegilor săi.

În curând vom publica sub titlul de Efemeride diplomatice la început de veac însemnările, puține câte s-au păstrat, ale distinsului membru al corpului de cadre ale Ministerului Afacerilor Străine, oameni care au știut să ilustreze prin ținută, competență și devotament o lume și o imagine a funcționarului public pe care merită să le cunoaștem și să le prețuim.

Dumitru PREDA

Se dărâmă Palatul Sturdza; clădire ce a adăpostit timp de patru decenii Ministerul nostru de Externe!

Câte evenimente și câte amintiri ale trecutului diplomatic al țării noastre nu se leagă de acest Palat! Nu cred să poată exista o singură ființă, iubitoare de tereut, să nu fi simțit străbătut sufletul ei de o rază de melancolie sau de un simțământ de întristare la văzul sau auzul dărămării acestei clădiri. Căci Palatul Sturdza, deși nu se bucură de o mare vechime, nedepășind o jumătate de secol de existență, totuși prin faptul că în încăperile lui timp de 40 de ani au gândit, s-au trudit și au lucrat cu râvnă miniștrii noștri de Externe, precum și numeroșii lor colaboratori, pentru binele României, a devenit pentru toată suflarea românească sanctuarul „diplomației române“.

Prin urmare, dacă pentru oricare român, numele acestui lăcaș evocă un trecut care impune un mare respect și inspiră o adâncă duioșie, oricine își poate ușor închipui de ce simțăminte au trebuit să fie cuprinse și de câte amintiri scurse au putut fi răscolite sufletele acelor care, o viață întreagă, zi de zi, au fost adăpostiți, pentru îndeplinirea îndatoririlor, sub aco-perișul acestui palat.

Trecând mai acum câteva zile prin fața lui și văzând cum unii lucrători, cu târnă-coapele în mână, desprindeau cărămidă de cărămidă, iar alții cu dalta, cu ciocanul sau cu unelte speciale desprindeau parchetul de podeală, ușile și geamurile de pervazuri și ramele de fier forjat de scări și balcoane, un puternic fior de cucernică amintire mi-a dus gândul înapoi, la finele lui martie 1906.

Citiseam într-adevăr, publicat în ziare, la acea epocă deschiderea unui concurs pentru admiterea de copiiți, în cele opt locuri vacante, la Ministerul Afacerilor Străine.

Deși eram licențiat în drept de câteva luni, n-am stat o clipă la îndoială și m-am prezentat la acel concurs, în speranța că, odată admis în minister, voi cuceri și

alte grade mai însemnate prin depunerea unei munci sânguitoare.

Când am pășit pragul acestui palat, ca mic funcționar administrativ (1 aprilie 1906), portofoliul Ministerului Afacerilor Străine era deținut de generalul Iacob Lahovary. Acesta era al doilea ministru pe care îl adăpostea Palatul Sturdza. Primul său locatar cu titlul de mai sus a fost I.I.C. Brătianu, din inițiativa căruia ministerul a părăsit localul din str. Dionisie cu totul impropriu pentru un asemenea departament, spre a se stabili, la Capul Podului, la început ca chirieș, iar peste patru ani

ca proprietar, contra valorii sumei de 500 000 lei aur, vârsată erezilor Prințului Sturdza, cunoscut de toți contemporanii săi sub numele de „Beizadea Vițel“.

Pe ecranul amintirilor mele trec, rând pe rând, figurile miniștrilor marcanți, care au ocupat fotoliul departamentului nostru de Externe, cu începere de la 1904, precum și ale colaboratorilor lor mai de seamă, din acel departament.

Cum am amintit, mai sus, primul ocupant al Palatului Sturdza a fost I.I.C. Brătianu. La acea dată era încă un neofit în materia diplomației noastre. Dar marile însușiri politice ale tatălui său fiindu-i înăscute, el n-a întârziat să devină stăpân pe toată această materie, pe care a plămădit-o, după împrejurări, cu atâta iscusință și pricepere, încât a reușit să faurească, la căleala focului năpraznic al primului război mondial, *România Mare*.

Se succed apoi: generalul Iacob Lahovary. Figură reprezentativă cu un trecut strălucit, încă de pe băncile școlii. Într-adevăr, atât numele său cât și ale fraților săi Alexandru și Ion se găsesc și azi săpate în placa de marmură a liceului „Louis le Grand“ din Paris, pentru concursurile și examenele ce au trecut, cu un „brio“ care a stabilit faima familiei Lahovary nu numai la noi în țară, dar și peste hotarele ei.

Alexandru Djuvara, spirit juridic din cele mai subtile și de o cultură multilaterală. Temperamentul său artistic dădea dialecticii sale accente de un farmec care subjugă pe interlocutorii săi.

Titu Maiorescu, titanul gândirii noastre filosofice, cărturarul renumit, care s-a avântat în politică nu din vocație, ci din convingerea că o țară – mai

ales tânără ca a noastră – nu poate fi bine și cu folos guvernată decât de un mănunchi de oameni eclectici, care pun cu mult mai presus interesele patriei decât ale lor proprii. Cariera lui politică a fost încununată prin prezidarea Conferinței de Pace ce a avut loc la București și care a pus capăt războiului balcanic din anii 1912-1913.

Take Ionescu, marele european, cum l-a definit Clemenceau a înfăptuit în timpul în care a ocupat portofoliul Externelor (1920-1921) acte diplomatice de natură a ridica prestigiul României în lumea internațională. La 1913, deși ministrul de Interne în cabinetul Titu Maiorescu, a participat la redactarea și semnarea păcii balcanice din București mai sus-pomenită, iar în 1920-1921, ca titular al Ministerului Afacerilor Străine, a fost inițiatorul și realizatorul alianței cu Polonia, precum și făuritorul Miciei Înțelegeri.

I.G. Duca, a cărui privire străpungătoare dezvăluia o iscuțime de minte ce fusese doșpită la văpaia unei vaste culturi ce și-o însușește în anii de instrucțiune și pe care și-o mărea zilnic prin lecturi continue. Dar oricât îi era de aprigă mîntea, ea nu putea egala mărimia inimii sale, ale cărei elanuri duioase făceau să verse lacrimi de recunoștință celor asupra cărora se revărsa.

Și în fine: Nicolae Titulescu, spiritul juridic al secolului, după cum îl caracterizase fostul său examinator la teze de doctorat de la Facultatea de drept din Paris.

Cultura sa, spiritul juridic și talentul său oratoric precum și scripitoarea sa inteligență se îmbinau într-un așa mănunchi desăvârșit, încât îl ridicau, mai întotdeauna, la cele mai înalte culmi ale gândirii.

Celor care îi urmăreau activitatea li se părea că el adeseori atinge genialitatea.

Niciodată prestigiul României n-a fost mai falnic decât în vremea când Titulescu a ocupat fotoliul prezidențial al Ligii Națiunilor și de la tribuna căreia a apărut, cu ardoarea unui apostol, prin dialectica și elocința sa neîntrecute, toate

În partea stângă a Pieții Victoriei, semănând cu un enorm tort sau prăjitură festivă, și umbrită de imenși castani, se afla, înzoronat cu patru turnulețe și numeroase lucarne, hornuri și zorzoane, Palatul Prințului Grigore Sturdza (1821-1901), cel poreclit „Beizadea Vișel”, înzestrat cu o atât de vigoasă constituție athletică, încât era în stare să ridice și țină în spinare un vișel. Dar într-o bună zi dimineată, în coasta chipeșului palat (unde multă vreme a funcționat și Ministerul de Externe), s-a pornit șantierul actualului Palat Victoria – opera arhitectului Duiliu Marcu; și o dată terminat, cele două imobile contrastante au conviețuit frățește vreme de doi ani; după care pitorescul „Palat Sturdza”, a rămas doar o dulce amintire pe cărți poștale ilustrate...

(Barbu Brezianu)

cauzele juste ale oricărui popor nedreptățit.

Pledoariile lui în chestiunea optanților vor constitui de-a pururea o pagină de glorie nu numai pentru memoria lui, dar și pentru renumele întregului neam românesc.

În urma acestor miniștri, revăd pe colaboratorii lor destoinici: Duiliu Zamfirescu, C. Diamandy, M. Burghel, Nicolae Docan etc., care, toți, au îndeplinit, la un moment dat, funcțiunea de secretar general. Toți aceștia erau oameni extrem de pricepuți și funcționari distinși. Dar nici unul din ei

nu egala pe Nicolae Docan, ale cărui cunoștințe multiple, atât în materie diplomatică, cât și în cea istorică, juridică și numismatică, îi stabilise renumele de enciclopedist.

Cu tot caracterul său dificil, el avea un suflet vibrant care știa să aline durerile celor obidiți și totodată să aprecieze, la justa lor valoare, meritele colaboratorilor săi, apărându-le, întotdeauna, drepturile, atunci când ele nu erau ținute în seamă de superiorii lor ierarhi.

Pe acest ecran al amintirilor mele apar însă nu numai figurile mai sus evocate, ci și festivitățile ce au avut loc în decursul acestor patru decenii în saloanele Palatului Sturdza.

Eleganța, bunul gust și spiritul subtil și ales, ce domneau în cercurile noastre intelectuale și moderne, făceau ca acele festivități să poată rivaliza cu cele mai selecte saloane ale Apulului. Ele – după părerea mea – aveau o notă în plus, ce le-o aducea nelipsitul taraf de lăutari, condus de renumitul Chistrache Ciolac. Acest strălucit șef de orchestră prindea după ureche (el neștiind citi nici o notă muzicală) orice bucată de muzică, până și cele mai clasice. Marele său temperament artistic făcând însă să treacă toate melodiile prinse cu urechea prin alambicul sufletului său extrem de emotiv, le reda cu așa măiestrie, încât auditorii rămăneau adânc subjugăți de accentele incomparabil de vibrante ce ieșeau de sub arcușul său, parcă fermecat.

Sub impresia acestor evocări întreaga mea ființă este cuprinsă de o cucernică smerechie ce mă îmboldește să aștern pe hârtie amintirile de mai sus, pentru a lua cunoștință de ele generația tânără de acum. ■

Relațiile Hrușcirov-Tito au fost, în cea mai mare parte a lor, încordate, între P.C.U.S. și P.C.I. existând divergențe cronicizate în timp. Conflictul începuse încă din vremea lui Stalin. Un recent document publicat în Bulgaria dezvăluie faptul că serviciile secrete sovietice intenționau, cu aprobarea lui Stalin, să-l asasineze pe Tito, utilizând un agent secret, cu sarcina de a-i inocula ciurma pulmonară, cu ajutorul unui mic mecanism ascuns în gulerul de la reverul vestonului.

Ciudate sunt traseele canalelor de comunicare și ale simpatiilor și antipatiilor dintre liderii comuniști.

„ROMÂNII SĂ IASĂ DIN C.A.E.R., DACĂ NU LE PLACE“

L.D. GRIGORESCU

Revista Magazin istoric a publicat în nr. 5/1998 mărturia domnului ambasador Vasile Șandru, martor al întâlnirii dintre liderul român Gheorghe Gheorghiu-Dej și cel iugoslav, Iosip Broz Tito, din 7 septembrie 1964. Poate fi considerat o ironie a soartei faptul că fostul dușman al Moscovei, de la începutul anilor '50, mareșalul Tito, devenise un fel de confident al lui Hrușcirov, care i se plânga de comportamentul „tovarășilor români“. Desigur, Moscova nu îl alesese întâmplător. Cunoștea relațiile bune create în ultimul timp între București și Belgrad și știa că „telefonul arab“ avea să funcționeze.

Iată că putem introduce acum un nou document, provenit din arhiva Biroului Politic al C.C. al Partidului Muncitoresc Român. Este vorba despre o informare prezentată la 26 iunie 1964, privind întâlnirea dintre delegațiile de partid conduse de Gheorghiu-Dej, respectiv, Tito, ce avusese loc la 22 iunie 1964, la cererea părții române, eveniment care îl precedase pe acela despre care a povestit ambasadorul V. Șandru.

Totul pornise de la o informație primită pe canal diplomatic de la Moscova. Ambasadorul român în capitala sovietică fusese informat de colegul său iugoslav că după vizita efectuată în Finlanda, la începutul lunii iunie, Iosip Broz Tito se opri la Leningrad și avusese o întâlnire cu Hrușcirov. Una din temele majore abordate a constituit-o problema relațiilor dintre U.R.S.S. și R.P.R.

Hrușcirov își exprimase nemulțumirea pentru faptul

că în România se desfășurase o adevărată campanie antisovietică. La Moscova se știa că în cadrul dezbaterilor pe marginea Declarației Plenarei C.C. al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964, la care participau și membri de partid, au fost puse în discuție probleme asupra cărora se căzuse de acord anterior între conducerea celor două partide, dar și altele care nu ar fi fost adevărate. Erau invocate din nou practicile din vremea lui Stalin, se contesta

Dincolo de zâmbete se deschidea prăpastia acuzelor și nemulțumirilor. De la stânga la dreapta: Hrușciov, Tito și Gheorghiu-Dej

rolul armatei sovietice în eliberarea României, se ridicau pretenții privind Basarabia, se formulau obiecții legate de calitatea utilajelor livrate României de către U.R.S.S. etc.

Liderul sovietic îi împărtășise lui Tito că avusese intenția, la un moment dat, să adreseze o scrisoare conducerii P.M.R., dar a renunțat pentru că nu voia să repete ceea ce discutaseră cu un an în urmă.

In informare se sublinia: „Pe noi ne-a surprins faptul că toate aceste probleme care privesc direct relațiile dintre Uniunea Sovietică și România, în loc să fie discutate cu conducerea de partid și de stat din România, ele sunt discutate pe larg la o întâlnire Tito-Hrușciov. Cu atât mai de

neînțele era acest procedeu, întrucât este știut că în această perioadă era în U.R.S.S. o delegație a C.C. al P.M.R. condusă de tov. Chivu Stoica, care a avut întâlniri cu membri ai conducerii superioare a P.C.U.S.“

Gh. Gheorghiu-Dej l-a informat pe Tito asupra problemelor în care existau deosebiri de vederi între români și sovietici, în principal activitatea C.A.E.R. Aceste deosebiri de vederi fuseseră exprimate în discuțiile cu conducerea P.C.U.S. din iunie 1963 și din cauza lor românii erau „acuzati de îngustime națională, de naționalism etc., etc.“ Deși se căzuse de acord ca divergențele de păreri să nu fie dezvăluite public, „U.R.S.S. și celelalte țări membre ale C.A.E.R. au continuat promovarea aces-

tor idei, atât în cadrul ședințelor C.A.E.R., cât și în presă, în luări de poziții publice ale unor conducători de partide, oameni de știință, economiști, juriști, istorici etc.; se făcuse fel de fel de insinuări la adresa României, că suntem cei mai naționaliști, că ne-am dat de partea chinezilor și altele“.

Gh. Gheorghiu-Dej i-a vorbit lui Tito și despre planul Valev „privind crearea complexului economic interstatat Dunărea de Jos“. „Tovarășii iugoslavi au fost impresionați de aceste propuneri ale lui Valev“ — se precizează în informare, fără a se spune însă în ce sens. Apoi, Gheorghiu-Dej i-a reproșat lui Hrușciov că utiliza vechile practici din timpul lui Stalin, „când organele securității erau puse deasupra partidelor,

când U.R.S.S. întreținea o agentură informativă în toate țările socialiste. Trebuie să spunem că tovarășii sovietici n-au renunțat nici acum la aceste practici, condamnate la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. Ei continuă și acum să întrețină în România o agentură, lucru nepermis în relațiile dintre două țări socialiste prietene, egale în drepturi" (*Magazin istoric*, nr. 7/1999). Cu atât mai mult cu cât, „la întâlnirea ce am avut-o cu delegația P.C.U.S., condusă de tov. Hrușciiov, în iunie 1963, noi am ridicat această problemă și de fapt tov. Hrușciiov a recunoscut existența agenturii. Totuși nici după această dată n-a încetat această activitate“.

R eferitor la problemele teritoriale și de graniță despre care Hrușciiov îi vorbise lui Tito, acuzându-i pe români că au ridicat pretenții asupra Basarabiei, Gheorghiu-Dej ținușe să amintească faptul că „la tovarășul Hrușciiov au apărut de mai multă vreme preocupări cu granițele; astfel, s-a amintit în acest cadru discursul ținut de tov. Hrușciiov în 1959 la Leipzig, în care el punea problema privind granițele dintre țări socialiste și unde s-a vorbit și despre granițele României... Deci, nu noi suntem aceia care ridi-

căm problema granițelor“ (*Magazin istoric*, nr. 8/1999).

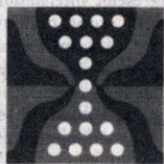
La rândul său, Tito a redat discuția cu Hrușciiov. Acesta se plânse că „s-a ajuns la această situație cu România tocmai în perioada când polemica dintre U.R.S.S. și China s-a ascuțit și că existența acestor divergențe cu România le creează greutăți în rezolvarea problemelor ce le au cu chinezii“. Tito a arătat apoi că în timpul discuției cu Hrușciiov, acesta din urmă nu se referise la Declarația C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, dar era clar că sovieticilor nu le plăcuse acea parte „unde li se aduc învinuiri în egală măsură ca și chinezilor (sunt puși pe același plan) și că Declarația nu conține atacuri mai puternice la adresa activității scizioniste a chinezilor“. În timpul discuției cu Tito, Hrușciiov se întrebase mereu „ce ne mai rămâne de făcut? Românii scot în mase [în public] toate aceste probleme și creează atmosferă antisovietică“. Tito îl sfătuise „să privească cu calm, cu răbdare toate aceste probleme și să le discute cu tovarășii români“. Atunci când Tito remarcase că românii nu erau de acord cu unele formule proconizate în cadrul C.A.E.R., Hrușciiov explodase: „Foarte bine, n-au decât românii să

iasă din C.A.E.R., dacă nu le place.“

I n cursul discuției cu Gheorghiu-Dej, Tito se declarase de acord „că nimeni nu are dreptul să stabilească că unele țări socialiste au dreptul să aibă asemenea relații [cu țările capitaliste] pentru că sunt țări mari, iar altele nu au acest drept pentru că sunt țări mici“.

Cum Tito pleca în Polonia, Gheorghiu-Dej l-a rugat să îi comunice lui Gomulka, primul secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, „îngrijorarea noastră în legătură cu această formulare, care sună ca o amenințare la adresa celor care n-ar participa la o viitoare consfătuire“. Despre ce era vorba? Liderul comunist polonez avusese un pasaj în raportul prezentat la ultimul congres al P.M.U.P. în care afirmase că „acele partide care nu vor participa la o viitoare consfătuire [internățională a partidelor comuniste și muncitorești, atât de mult solicitată de sovietici] se vor pune singure în afara mișcării comuniste“.

Iată deci o primă măturie – din câte știm noi – a unei reacții la nivel internațional a Moscovei, după Declarația din aprilie. O reacție mediată – am văzut de ce – prin fostul dizident și inamic Iosip Broz-Tito. ■

OSLO
- 2000 -

ISTORIA LA CUMPĂNA DINTRE MILENII

Cel de al XIX-lea Congres internațional de științe istorice, desfășurat la Oslo, între 6-13 august, a fost ultima mare întâlnire a istoricilor lumii din acest secol și mileniu. Firească deci încercarea de a face un bilanț al istoriografiei, de a evidenția tendințele actuale și direcțiile de viitor.

Cuvântul care provoacă atâtea controverse, chiar ciocniri violente, globalizarea, nu a lipsit din discuție. Istoricii – indiferent dacă sunt sau nu partizanii fenomenului ce domină evoluția mondială – nu se pot sustrage dezbaterei. Așa cum remarcă, în mod lucid, istoricul britanic Eric Hobsbawm, fenomenul globalizării pare să fi câștigat deja domeniul economic sau pe cel al comunicațiilor. De altfel, prima masă rotundă a fost consacrată subiectului Revoluția tehnicilor de comunicare (multimedia și Internet) și cercetarea istorică.

Am putut, de asemenea, constata că tot mai multe proiecte – mai ales în domeniul arhivistic – se desfășoară on-line, adică cu acces direct, pe Internet. Din păcate, de cele mai multe ori contra unei taxe, care depășește posibilitățile istoricilor români și chiar ale instituțiilor de profil de la noi. Asupra impactului Internetului asupra cercetărilor istorice vom avea ocazia să mai revenim în numerele următoare, când vom continua prezentarea noutăților de la Oslo. Deocamdată, îi anunțăm pe cititorii noștri că, începând cu acest număr, le oferim tuturor celor interesați adrese pe Internet unde pot găsi informații cu caracter istoric. Așteptăm asemenea adrese și de la cititori, pentru ca un număr tot mai mare de cercetători și pasionați de istorie să poată beneficia de ele.

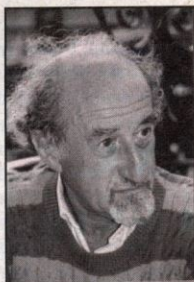
Congresele mondiale de istorie sunt și prilejul cu care se reînnoiește componența Comitetului internațional de științe istorice. La Montreal, președinte al acestui for a fost ales Ivan T. Berend. El i-a predat ștafeta, la Oslo, lui Jürgen Kocka. Cu o amabilitate pentru care

le mulțumim și pe această cale, cei doi istorici au acceptat să răspundă, în exclusivitate pentru revista Magazin istoric, unor întrebări legate de prezentul și viitorul congreselor mondiale de istorie, în general de evoluția istoriografiei. Înainte de a le da cuvântul, câte o scurtă prezentare.

Profesorul Ivan Berend s-a născut în Ungaria. Și-a luat doctoratul în istorie și științe economice. A fost președintele Academiei Ungare de Științe și copreședinte al Fundației George Soros – Academia Ungară. A ținut numeroase cursuri și conferințe în universități germane, americane, britanice, japoneze, israeliene, italiene, spaniole, chineze, indiene și scandinave. Studiile și cărțile sale acoperă istoria socială, culturală și economică a Europei Centrale și de Est în secolele XIX–XX, istoria economică a Europei în secolul XX, problemele economice ale Europei Centrale și de Est după cel de al doilea război mondial, tranziția de la socialism la economia de piață.

Din 1990, profesorul Berend predă la Facultatea de istorie a Universității California din Los Angeles (UCLA). În 1993 a devenit directorul Centrului pentru studii europene și rusești. A fost membru al comisiei pentru privatizare din Ungaria (1989-1993) și o vreme a condus un comitet de consilieri ai primului ministru al Ungariei.

Jürgen Kocka a studiat istoria, științele politice, sociologia și filosofia la Marburg, Viena, Berlin și Chapel Hill (Carolina de Nord, S.U.A.). Și-a luat doctoratul în 1968 cu o teză despre raportul dintre capitalism și birocratie în procesul de industrializare din Germania. A predat la Münster și Harvard. Din 1976 și până în 1988 a fost profesor la Universitatea din Bielefeld, apoi profesor pentru istoria lumii industriale la Freie Universität Berlin. Conduce și Zentrum für Vergleichende Geschichte Europas (Centrul pentru istoria comparată a Europei).

- Domnule profesor Ivan Berend, cum ați caracteriza cei cinci ani care au trecut de la precedenta manifestare, de la Montreal? Care sunt principalele realizări ale comunității istoricilor?

- Întotdeauna este dificil să rezumi o activitate desfășurată timp de cinci ani, mai ales atunci când este vorba despre istorici din lumea întreagă. Dar pot spune că activitatea Comitetului internațional al științelor istorice, cea a asociațiilor afiliate și a comisiilor interne a fost una de succes. S-au luat inițiative majore, s-au produs schimbări importante, au apărut tendințe noi în istoriografie, care au fost rezumate în mod strălucit de către Roger Chartier în sesiunea de deschidere a acestui Congres. Există o mare varietate de tipuri de discurs istoric astăzi în lume, se face un mare efort în direcția istoriei globale, un obiectiv încă greu de atins.

Am participat la câteva sesiuni până acum și studiile comparative, eforturile de a realiza o istorie globală sunt pe drumul cel bun. Cred că globalizarea – un fenomen care domină toate domeniile – este prezentă și în istoriografie. Istoria locală, cea națională, desfășurată între frontierele naționale înguste, este în curs de schimbare. Din acest punct de vedere, ultimii cinci ani reprezintă o perioadă pozitivă. În câteva universități, istoria universală a devenit o materie de bază, lucru prin care se încearcă sublinierea complexității lumii, nu numai a celei occidentale, ci a istoriei tuturor continentelor.

În ultimul deceniu al acestui secol s-a produs o omogenizare a lumii, din punct de vedere politic și economic, ceea ce a avut impact și asupra istoriografiei. La acest Congres nu mai există o confruntare între Est și Vest, istoricii din aceste zone vorbesc acum o limbă comună.

- În opinia dumneavoastră, care este viitorul congreselor internaționale de științe istorice? După cum știți, există voci care spun că asemenea manifestări științifice de mari dimensiuni nu permit istoricilor să facă un real schimb de opinii și că mesele rotunde și seminariile ce își aleg o temă anume oferă un cadru mult mai bun.

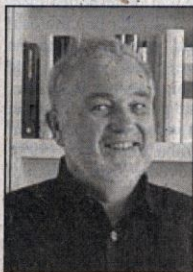
- Da, este o problemă esențială. Asociația noastră a fost întemeiată cu aproximativ 75 ani în urmă. Atunci, după primul război mondial, era nevoie de un efort pentru coordonarea scrierilor istorice și realizarea unei mai bune înțelegeri între istorici din foste țări inamice, cât și pentru realizarea studiilor comparative. În acea vreme își începeau activitatea mari istorici, precum Marc Bloch sau Henri Pirenne, care au subliniat importanța studiilor comparate. Cum cadrul natural al fiecărei istoriografii îl constituia statul național, era nevoie de o organizație internațională care să asigure cooperarea.

Desigur, de atunci lucrurile s-au schimbat enorm. Funcția de bază, inițială, a asociației noastre și-a pierdut azi din importanță. Sunt de acord cu faptul că reuniunile mai mici, specializate, cu 20-50 participanți, sunt mult mai folositoare din punct de vedere profesional. Participanții stau mai mult împreună, au posibilitatea să stabilească contacte mai directe. Care este deci rostul acestor congrese mari, cu 2-3 000 de oameni? Ele au încă o misiune: să adune cât mai mulți istorici de pe toate continentele – ceea ce este imposibil în cadrul unei manifestări specializate, de mici dimensiuni – și să prezinte diferitele realizări istoriografice din cele mai diverse părți ale globului; să ofere istoricilor din toată lumea posibilitatea de a se întâlni. Deci, asemenea manifestări de mari dimensiuni își găsesc încă rostul. Așa cum am putut constata și la Oslo, oamenii sunt bucuroși că se pot întâlni. Astfel putem contribui la procesul de globalizare și la dezvoltarea cooperării între istorici. Dezbaterile despre rostul unui asemenea gen de reuniuni științifice, cât și despre funcțiile Comitetului internațional

vor continua, dar eu cred că și în secolul următor ele își vor păstra rostul și funcțiile.

- Care ar trebui să fie rolul istoricului în secolul XXI?

- Noua tendință a istoriei globale și a istoriei comparative - despre care se vorbește de mult, dar care nu reprezintă, cum bine știm, o realitate - va depăși istoriografiile naționale, locale. O bună înțelegere în cadrul îngust nu este posibilă. Ea poate contribui la dezvoltarea istoriei naționale, dar încă trimite la epoca romantică, la secolul XIX, când s-a născut istoriografia modernă, a cărei funcție era să ajute procesul de realizare a națiunilor. Astăzi, această funcție nu mai este de actualitate. În opinia mea, noua funcție este să ajute și să servească tendința de integrare, exprimată de procesul de integrare a Uniunii Europene, extinderea acesteia, începută în anii '70. Istoricii trebuie să urmeze această direcție și să iasă din frontierele naționale înguste. În secolul XXI va continua tendința deja existentă de creare a unei istorii globale, universale, care va fi una diferită de cea de astăzi.

- Dați-mi voie mai întâi să vă adresez, domnule profesor Jürgen Kocka, în numele cititorilor revistei Magazin istoric felicitări pentru alegerea dumneavoastră ca președinte al Comitetului internațional al istoricilor. Desigur, prima întrebare pe care v-o pun este: cu ce program veniți?

- Vă mulțumesc. Programul meu are două puncte. Mai întâi, sarcina principală este organizarea congreselor mondiale, din cinci în cinci ani. Următorul va avea loc în Australia, la Sydney, în anul 2005. Este datoria noastră să organizăm cât mai bine un congres care să fie foarte interesant, în

cooperare cu istoricii australieni. Vom utiliza și toate sugestiile și ideile comitetelor naționale și organizațiilor internaționale afiliate.

În al doilea rând, dar o sarcină mai importantă decât prima: să adaptăm asociația noastră la noile condiții. Congresul internațional de științe istorice a fost întemeiat în anii '20. Principalul obiectiv politic și cultural de atunci a fost să arunce poduri peste prăpăștiile și stâncile create de primul război mondial, adunându-i la un loc pe învinși și învingători. Apoi, după cel de al doilea război mondial, conflictul dintre Est și Vest, războiul rece, a dominat și congresele au fost unele dintre puținele platforme pe care occidentalii și esticii se puteau întâlni pentru a încerca să discute. Obiectivul Comitetului internațional a fost să adune la un loc oameni din Vest și Est, care, în mod obișnuit, nu aveau prea des posibilitatea să discute între ei și se plasau pe poziții diferite, trăind în regimuri deosebite. După 1990, această situație a dispărut.

În zilele noastre, marea problemă este cum să generăm un schimb între Nord și Sud. Pentru Comitetul internațional, aceasta înseamnă că trebuie să încerce să lărgască baza pe care asociația a fost construită. A fost o organizație întemeiată mai ales pe Europa, America de Nord și Japonia. Una dintre marile probleme va fi să încerce să atragă și alte zone ale lumii, în special din Africa, Asia și America Latină, la activitățile Congresului.

- S-a discutat mult despre problema globalizării. Cum o priviți din punctul de vedere al istoricului?

- Globalizarea este experiența de bază a timpurilor noastre. Caracterul de întrepătrundere al vieții în diferite părți ale lumii sporește datorită noilor tehnici de comunicații, dar și noilor forme ale economiei. Cred că istoricii trebuie să ridice mâna și să înfrunte această provocare. De aceea, cred că ideea unei istorii globale este una importantă, care merită să fie urmată.

Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că metodele noastre, așa cum s-au dezvoltat ele în secolele XVIII-XIX, ne fac să fim

încălinăți să privim către sfere și perioade de timp limitate. Suntem pregătiți să lucrăm cu sursele, să abordăm contexte în mod serios. Trebuie să înțelegem limba surselor pe care le folosim. Dacă respectăm cu toată seriozitatea aceste imperative metodologice, nu ne este ușor să scriem istorie globală. Aceasta este marea problemă, care nu a fost rezolvată nici la Congresul de la Oslo.

- Credeți că istoricul poate înrăuri evoluția istorică? Are el posibilitatea să îi influențeze pe oamenii politici să adopte soluțiile cele mai bune?

- Memoria joacă un rol major în influențarea motivelor, scopurilor și mentalităților, atât ale oamenilor obișnuiți, cât și ale politicienilor. Istoria, ca disciplină

savantă, este o cale prin care se completează această memorie, se corectează sau se îmbunătățește. Cel puțin, în acest sens noi, ca istorici, jucăm un rol important în influențarea indirectă a acțiunilor prezentului și a speranțelor pentru viitor. Sunt și alte situații în care istoricul poate oferi sfaturi, pentru că el a studiat cazuri similare din trecut. Radicalismul de dreapta, spre exemplu, care este foarte vizibil și foarte urât și creează probleme în anumite zone ale Europei și ale lumii. Dispunem de o bună istorie a radicalismului de dreapta și putem oferi anumite idei și sfaturi politicienilor, dacă vor să lupte împotriva fenomenului.

**A consemnat
Dorin MATEI**

„COCTEIL MOLOTOV“

Probabil că mulți s-au întrebat ce legătură poate fi între temutul comisar al poporului Molotov și periculoasele sticle cu conținut inflamabil.

În memoriile sale intitulate *Alături de Stalin*, recent apărute la Moscova, Valentin Berejkov, cunoscut publicist și diplomat rus (1916-1998), povestește că în anul 1941, pe când era traducătorul de engleză și germană al liderului de la Kremlin, a fost întâmplător martorul discuției dintre Molotov și comandantul unui detașament de voluntari ce apăra Moscova, împresurată de hitleriști.

Disperat, comandantul detașamentului îi spunea comisarului poporului că la cinci combatanți revine o singură pușcă și-l implora să-l ajute cât mai repede cu muniții și armament.

Molotov, devenit locțiitorul lui Stalin în atotputernicul Comitet de Stat al Apărării, cunoștea foarte bine starea armatei imediat după izbucnirea războiului, așa că a răspuns ritos:

- Puști n-avem, să lupte cu sticle...

Și rușii au luptat cu sticle. Inițial, sticlele cu conținut inflamabil au fost pregătite în unitățile chimice ale unor regimente și divizii, mai târziu, au început să fie produse în mai toate atelierele, chiar și în fabricile de limonadă, compoziția nefiind întotdeauna

aceeași. În primele săptămâni de război, s-au folosit intens împotriva tancurilor germane. Ascuns în tranșee, luptătorul aștepta ca tancul să treacă deasupra capului său, după care se ridica și arunca sticla spre țeava de eșapament. Dacă lovea ținta tancul lua foc, dar în clipa următoare, cel de-al doilea tanc, care venea din urmă, îl lichida pe curajosul luptător. „Așa și-au pierdut viața în apropierea Moscovei zeci de mii de voluntari” - scria cu amărăciune Berejkov.

Nemții au botezat periculoasele sticle „cocteil Molotov”. În cartea sa *Oamenii lui Stalin* (apărută în limba română în 1993), istoricul rus Roy Medvedev este de părere că „ideea dotării trupelor cu astfel de mijloace de luptă nu-i aparținuse lui Molotov, cu toate că ordinul de producere în masă a acestor mijloace de luptă antitanc fusese semnat de el”.

Berejkov este însă convins că sticlele cu pricina poartă pe drept numele lui Molotov, deși „porecla” n-a fost pe placul armatei sovietice și nici a inițiatorului lor. Astăzi se mai folosește încă sintagma și, din păcate, nu numai sintagma, ci și sticlele cu pericolul conținut, deși a trecut mai bine de jumătate de secol de la al doilea război mondial. ■

Mioara NANU

ALTARELE BEIJINGULUI

Altarul Cerului, ridicat într-un interval de 14 ani

ANNA EVA BUDURA

Capitala Chinei își uimește vizitatorii prin ritmul cu care se modernizează. În urma buldozerelor și macaralelor apar, precum „mugurii de bambus după ploaie“, clădiri zvelte din sticlă și beton. Zidul orașului și-a cedat locul primei centuri – tradiționale case patriarhale, vestigii declarate mai puțin importante – zgârie norilor. În umbră acestora stau tăcute mărturiile istoriei mult milenare ale Capitalei de nord. Spre aceste oaze ale aducerii aminte mi-am îndreptat pașii ori de câte ori simțeam nevoia să evadesc din tumultul vieții trepidante a orașului modern și să reiau dialogul cu strămoșii făuritori ai acestei „așezări a zeilor“ și, prin ei, cu eternitatea.

Și unde aș fi putut să-mi îndeplinesc dorința, dacă nu în templele unde de-a lungul secolelor s-au oficiat ceremoniile ancestrale animiste și pe altarele cărora s-au adus ofrande cerului și pământului, astrilor boltei cerești și roadelor gleei strămoșești, forțelor naturii și eternității munților, râurilor și mărilor? Aveam de ales din cele nouă temple cu altare, zidite la începutul secolului XV, după ce Beijingul a devenit capitala dinastiei Ming (1368-1644).

Considerându-se deținătorii mandatului cerului, ai cărui fii se socoteau, primii împărați ai acestei dinastii au înțeles să preia obligațiile față de datinile strămoșești și să officieze marile ceremonii, cu ritualuri statornicite încă în epoca împăraților legendari, instituționalizate apoi de către primii regi ai dinastiei Zhou (1066-256 î.e.n.), în secolul XII î.e.n. Ca o dovadă a descendenței lor din strămoșii națiunii hua-xia, suveranii tuturor dinastiilor au oficiat aceste ritualuri. Astfel au procedat și primii împărați ai dinastiei Ming, când au hotărât construirea în incinta Palatului a Altarului Sheji – al spiritelor pământului și ale celor cinci cereale, iar mai târziu, în cele patru puncte cardinale ale orașului, a templelor ce adăposteau altare pentru prezentarea ofrandelor cerului, pământului, soarelui, lunii, zeului agriculturii, zeitei viermilor de mătase, spiritelor forțelor

naturii și ale munților și apelor Chinei. Fiecare în parte și toate împreună serveau idealul întregii națiuni chineze, de a avea o țară puternică și prosperă, în care se respectau legile cerului și ale pământului.

În ordinea importanței se cade să încep eu cel mai modest dintre toate, Altarul Sheji, din latura vestică a Porții Liniștii Cerești (Tian An Men) a Palatului imperial.

Construirea complexului ce-l adăpostește a început în anul 1421, în locul în care, cu 1 000 de ani mai devreme, într-un crâng de chiparoși, se afla un templu dedicat înfloririi patriei. În mod simbolic, exemplare de chiparoși seculari străjuiesc și azi drumul ce conduce spre sanctuar.

În centrul unei incinte înconjurată de un zid stacojiu, se află locul sacru al Palatului; Altarul Sheji, considerat punctul focal al imperiului chinez, simbolul gleei strămoșești.

- **Obligațiile împăratului față de bunăstarea supușilor**
- **După zile de post și purificare, sosea alaiul imperial**
- **În raport cu cerul, suveranul era doar un demnitar, un slujbaş**
- **Ritualul ingenuncherii și proster-nării**

Acesta impresionează prin simplitate și, totodată, prin puterea de sugestie: este o platformă pătrată, concepută în formă geometrică-simbol a pământului, având o suprafață de 17 m pătrați, pe care se află întins, în secțiuni precis delimitate, pământ de cinci culori diferite. Acesta a fost colectat din cele patru zări ale țării, în semn de omagiu adus patriei-mame: În centrul platformei este întins pământul de culoare galbenă, în secțiunea estică – cel de culoare verde, în cea sudică – cel de culoare roșie, în cea vestică – cel de culoare albă și în cea nordică – cel de culoare neagră; culori-simbol ale celor cinci elemente primare, după concepția anticilor chinezi, respectiv, metalul, lemnul, apa, focul și pământul. În mijlocul altarului se află un soclu pătrat, numit *columna patriei*. Aranjamentul altarului simbolizează unitatea și stabilitatea țării, numele său – Sheji – devenind sinonim cu vatra strămoșească.

În epoca imperială la acest altar avea loc, în lunile a doua și a opta ale calendarului chinez, unul din cele mai importante ritualuri ale anului, oficiat de suveran. Aici el aducea ofrande spiritelor pământului și ale celor cinci cereale, se închina și se prosterna în

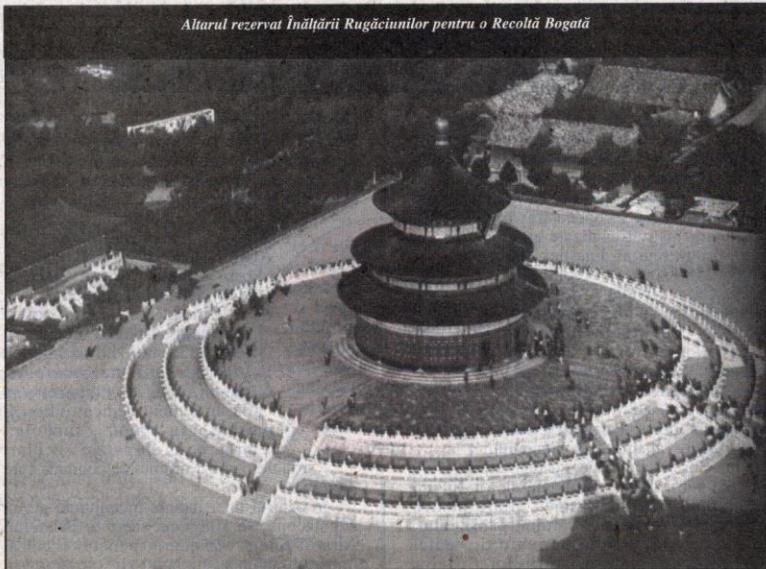
fața strămoșilor, care au cultivat pământul și au produs grânele vitale. Cu conotații simbolice profunde, ceremonialul avea menirea de a ține treze în conștiința împăratului obligațiile și îndatoririle sale față de bunăstarea supușilor și față de integritatea țării.

După proclamarea Republicii China, în anul 1912, complexul Palatului imperial, în care se afla altarul, a fost deschis publicului. Pentru locuitorii Capitalei a devenit un parc de recreere. Odată cu abdicarea ultimului împărat al dinastiei Qing (1644-1911), ceremoniile ancestrale nu au mai fost oficiate. Altarul a rămas însă în continuare simbolul patriei-mame și este păstrat cum se cuvine până în zilele noastre; pământul de cinci culori este mereu împropățat, ca și mesajul transmis atât guvernanților, cât și supușilor.

După zile de post și purificare

Dintre templele cu altare aflate în afara incintei Palatului imperial aș începe cu prezentarea templului dedicat Strămoșului Fondator al Agriculturii. Construcția acestuia a început în anul 1420, în sudul Capitalei.

Altarul rezervat Înnălțării Rugăciunilor pentru o Recoltă Bogată

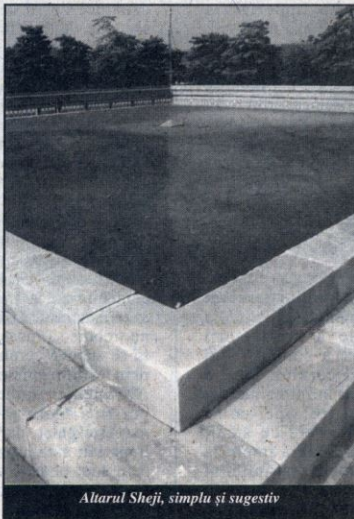
Poporul agricultor al Chinei, dependent de pământ, de forțele naturii, de soare și lună, pentru obținerea unor recolte care să-i asigure supraviețuirea și bogăția țării, ajunsese – de-a lungul mileniilor – la venerarea acestora, la zeificarea celui considerat strămoșul agricultorilor. În zilele hotărâtoare pentru ciclul vegetației agricole, se organizau ceremonii atât în casele umile și pe ogoarele țăranilor, cât și pe altarele templelor dedicate zeilor pământului, corpurilor cerești, apelor și formelor de relief.

Reprezentanți ai cerului pe pământ, împăraților le revenea sarcina să officieze ritualurile cu putere magică benefică asupra cultivării pământului în întregul imperiu. Primii suverani ai dinastiei Ming au hotărât să înalțe un complex întins de temple cu altare, întru cinstirea Strămoșului Fondator al Agriculturii, ca și a tuturor elementelor naturii legate de fertilitatea pământului.

În zorii zilei echinocțiului de primăvară, alaiul imperial sosea în acest templu, după zile de post și purificare. În timp ce orchestra interpreta partiturile prescrise de ritual, suveranul urca treptele altarului, aducând sacrificiile impuse de datină. După aceea el lua în mână coarnele plugului și trăgea câteva brazde, „pentru a da exemplu de hărnicie supușilor săi, înnobilând astfel umila unealtă a celor ce trudes pământul”. Apoi, de pe o terasă, urmărea cum membrii casei imperiale, demnitari și reprezentanți ai populației țării, îi urmează exemplul, arând toată suprafața pământului de ritual.

Ceremoniile continuau la celelalte altare, cinstind spiritele formelor de relief, ale fenomenelor naturii, ale anotimpurilor. Mai apoi, cu conștiința îndatoririlor îndeplinite, suveranul revenea în palat, pentru a se ocupa de guvernarea întinsului imperiu.

Aceste ceremonii s-au desfășurat an de an, cu tot fastul cerut de ritual, până la ultimul deceniu al dinastiei Qing. Ulterior, din cauza stării precare a sănătății sau a vârstei prea fragede a împăratului, rânduielile, ce

Altarul Sheji, simplu și sugestiv

presupuneau o mare rezistență fizică și psihică, au fost neglijate, iar după revoluția din 1911 – nesocotite. În anii ce au urmat, incinta Templului Strămoșului Fondator al Agriculturii a fost transformat într-un loc public, în sediul unor instituții de stat și așezăminte cultural-sportive.

Un altfel de palat

Ca întindere și lucrare arhitecturală și artistică, dar și ca sinteză a gândirii și a semnificațiilor simbolice chineze, altarul cel mai impresionant este cel din Templul Cerului. Are o suprafață de 273 hectare, este considerat cel mai mare

complex de temple și altare perfect conservate din China și cea mai întinsă incintă sacră din lume, dedicată aducerii de ofrande cerului.

Construirea Templului Cerului a început în anul 1406, acolo unde, conform legendei, într-o noapte a căzut constelația Ursa Mare, adică la sud de Palatul imperial. Construcția a durat 14 ani. Inițial, templul a fost conceput ca loc pentru oficierea ceremoniilor, în cadrul cărora urmau să fie prezentate sacrificii atât cerului, cât și pământului. Tocmai de aceea zidul împrejmuitoar „la nord – rotund și la sud – pătrat”, întruchipează cele două forme geometrice-simbol ale cerului și pământului. Ulterior, odată cu întărirea imperiului Ming (1368-1644) și creșterea importanței ritualurilor dedicate cerului, în partea de nord a Capitalei a fost ridicat, în anul 1530, Templul Pământului. Templul Cerului, situat în mijlocul unei păduri de 40 000 arbori, dintre care 10 000 chiparoși, a rămas cel mai mare dintre toate, dispunând de condiții pentru prezentarea ofrandelor și de ambianța cerută de un loc sacru. Faștuosele ceremonii ce au avut loc aici de-a lungul a peste 500 de ani au marcat apogeul ritualurilor strămoșești de importanță națională.

Incinta sacră este compusă din două altare, respectiv din Altarul rezervat înălțării Rugăciunilor pentru o Recoltă Bogată și

Altarul Cerului, din Bolta Imperială a Cerului, construcții dispuse pe axa nord-sud, precum și din Palatul Abstenenței și din clădiri pentru păstrarea vaselor rituale și instrumentelor muzicale și locul de tăiere a animalelor destinate sacrificiului. În arhitectura întregului complex este prezentă până la cele mai mici detalii concepția cosmogonică cu privire la cer și se regăsesc elementele-simbol ale gândirii chineze cu privire la relațiile cer – imperiu, cer – împărat, împărat – supuși.

În dialog cu cerul

Templul din centrul Altarului rezervat Înalțării Rugăciunilor pentru o Recoltă Bogată este o bijuterie a arhitecturii tradiționale, o sublimare a simbolisticii chineze legate de cultul cerului. Este o construcție perfect rotundă, în întregime din lemn, cu un acoperiș în trei ape, ce se micșorează spre vârf. Olanele cu smalt albastru intens al cerului creează impresia înălțării spre țării și contopirii cu infinitul firmamentului.

În interiorul templului, 28 trunchiuri uriașe de cedru (*nanmu*), sprijinite pe console îmbinate cu măiestrie, susțin cupola înaltă de 38 m, cu o deschidere de 32,72 m. Coloanele sunt așezate într-o ordine precisă, pentru a simboliza succesiunea fenomenelor cerești. În centrul edificiului, patru dintre acestea sprijină cupola centrală, numită Fântâna Dragonului (*Long jing*), și reprezintă cele patru anotimpuri ale anului. În mijloc alte 12 coloane simbolizează cele 12 luni ale anului, iar cele 12 din cercul exterior – cele 12 secvențe temporale (două ore) ale zilei. Împreună, semnifică cele 24 diviziuni și subdiviziuni solare, calculate în funcție de deplasarea cu câte 15 grade a pământului, în revoluția sa în jurul soarelui. Suma totală a celor 28 de coloane întruchiează cele 28 de constelații zodiacale chineze.

Altarul Cerului constituie întruchiparea perfectă, artistică și matematică, a concepției că „cerul este rotund” și „cifra nouă este înălțimea supremă a țărilor cerului”, eternitatea acestuia. Aici, și în incinta boltei imperiale a cerului, fenomene de propagare a sunetului și a producerii ecoului sunt puse în slujba menținerii și consolidării autorității sacre a fiului cerului.

În centrul Altarului Cerului, pe „Piatra Inimii Cerului”, pe care împăratul oficia de obicei ceremonia prezentării ofrandelor, orice sunet emis pare foarte clar și sonor pentru cel ce l-a emis, în timp ce cei din afara aceluia perimetru nici nu-l sesizează,

deoarece ecoul se realizează în doar 0,07 secunde. Astfel, împăratul se singularizează în dialogul său cu cerul, întărindu-i-se autoritatea și prestigiul. Se evidențiază totodată faptul că „milioanele de oameni de sub cer se supun (suveranului) și răspund solicitărilor sale”.

Fenomenul acustic ce se realizează în incinta Boltei Imperiale a Cerului urmărește să transmită, de asemenea, un mesaj suveranului. Acolo, zidul circular perfect neted produce unul, două sau trei ecouri, mai intense decât sunetul emis, în funcție de poziția celui ce emite sunetele de pe prima, a doua sau a treia lespede a curții. „Secretele oamenilor se aud în cer precum tunetul”, era avertismentul. Deci nimeni, nici suveranul nu trebuie să încalce legile și cu toții trebuie să se supună cerului. Ideea este exprimată și prin simbolurile prezente în Palatul Abstenenței, unde împăratul postea și se purifica înaintea marilor ceremonii. Se numește palat, dar se deosebește de Palatul imperial; este așezat cu fața spre est, și nu spre sud, olanele acoperișului sunt verzi, și nu galbene, iar construcția este austeră și lipsită de coloane. Toate acestea simbolizau faptul că, în raport cu cerul, suveranul este doar un demnitar, un slujbaş al acestuia. În plus, patru ideograme în minunată caligrafie a împăratului Qianlong (1736-1796) dau expresie ideii că el înțelege să respecte cerul (ale cărui prestigiu și divinitate le împărtășește) și să i se supună.

În timpul dinastiilor Ming și Qing în Templul Cerului aveau loc de trei ori pe an ceremonii de importanță națională:

- în ziua a 8-a a primei luni a calendarului lunar tradițional chinez, când în Templul rezervat Înalțării Rugăciunilor pentru o Recoltă Bogată se oficia *qiguli*, ritual în cursul căruia împăratul solicita grația divină a cerului, pentru a-i ferici pe supușii imperiului cu belșugul celor cinci cereale;

- în ziua solstițiului de vară, când la Altarul Cerului se oficia *yuli* – ritualul în cursul căruia pronia cerească era implorată să asigure ploi binefăcătoare pentru cereale;

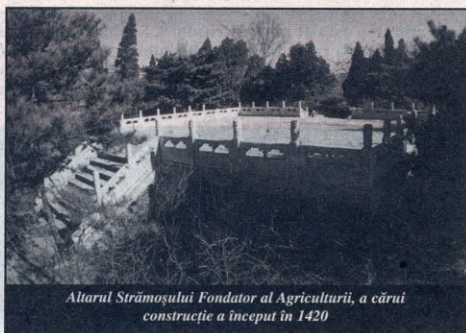
- în ziua solstițiului de iarnă, când se oficia *gaosili*, ritualul menit să exprime mulțumiri cerului pentru recolta obținută.

De-a lungul secolelor, s-a format un ritual complex, impresionant, care în timpul dinastiilor Ming și Qing a atins apogeul și a luat proporții grandioase, exigențele față de executarea fiecărui detaliu tinzând spre perfecțiunea absolută.

Să urmărim desfășurarea ceremoniilor prilejuite de prezentarea sacrificiilor cerului,

cu ocazia solstițiului de iarnă, în timpul dinastiei Qing.

Cu o zi înainte de acea dată, la ora *mo* (între 13 și 15), împăratul părăsea Palatul imperial. Tobeile și clopotele începeau să bată, pentru a avertiza populația să se retragă în case. Alaiul impresionant, format din membrii clanului imperial, nobilimea curții, demnitari și garda imperială, înainta pe drumul proaspăt reparat și stropit. Steagurile fluturau, eșarfele multicolore de mătase se unduiau în aer. Toate creau o atmosferă sărbătorească. Odată ajuns în Palatul Abstenenței, împăratul dădea semnul începerii ritualurilor prescrise.

Altarul Strămoșului Fondator al Agriculturii, a cărui construcție a început în 1420

Confucius este impresionat

Din Bolta Imperială a Cerului se scoteau tabelele votive însemnate cu numele Suveranului Suprem al Universului, ale strămoșilor împăratului, ale spiritelor corpurilor cerești și forțelor naturii; ele erau duse pe Altarul Cerului. În mijlocul acestuia, pe „Piatra Inimii Cerului”, numită și „Piatra Absolutului”, locul cel mai sacru din întregul imperiu, era așezată, pe un mic altar, tabela votivă a Suveranului Suprem al Universului, pe latura estică și vestică – cele ale strămoșilor împăratului, pe laturile estice și vestice ale celui de al doilea cerc al altarului – cele ale spiritelor soarelui, lunii, stelelor, norilor, vântului și tunetului. Deasupra altarelor se ridicau umbre confectionate din mătase și brocat albastru, iar în fața lor erau așezate vase rituale, conținând jad, suluri de țesături de mătase, băuturi, preparate culinare rafinate. În timpul ceremoniei se adăugau plato-uri cu carne friptă din animalele sacrificate.

În partea estică și vestică a curții se afla orchestra, formată din peste 600 interpreți la instrumente muzicale. Ea urma să officieze muzică *shao*, compusă de împăratul legendar Shun, piesa muzicală care l-a impresionat atât de mult pe Confucius, încât „trei luni nu a mai cunoscut gustul cărnii”, și pe care confucianiștii o considerau

cea mai rafinată compusă vreodată, o muzică îndrăgită de cei integri și iubitori de pace.

Înainte ivirii zorilor zilei solstițiului de iarnă, împăratul părăsea Palatul Abstenenței. Clopotele începeau să bată. Sub rugurile pe care urmau să fie fripte animalele de sacrificiu, se

aprindeau focurile. Pe stâlpii înalți erau ridicate lampioane imperiale. În burduhănoasele tămâelnițe se încingeau lemnul de santal și alte esențe parfumate. În momentul în care împăratul ajungea la Altarul Cerului, clopotele încetau să bată și începeau să răpăie tobele. Suveranul urca treptele altarului și, în sunetele pieselor muzicale, începea marea ceremonie. Aceasta avea 9 părți, fiecare cu partitura sa muzicală.

În timpul ceremoniei se crea o atmosferă plină de mistere. Pe fundalul negru al cerului se profilau focurile rugurilor și tămâelnițelor, lampioanele de pe vârful stâlpilor înalți aruncau pete de lumini asupra asistenței. Împăratul, aflat în mijlocul altarului, era învăluit în fumul rugurilor, pe care se preparau animalele pentru sacrificiu. În această ambianță, el dialoga cu cerul și, conform credinței ancestrale, „cerul și pământul comunicau în simțire și afecțiune”, obținându-se binecuvântarea pentru poporul din întregul imperiu.

Ceremonia se încheia cu ritualul îngenerării împăratului și a tuturor demnitarilor în fața altarelor de trei ori și prosternării de fiecare dată, tot de trei ori atingându-se cifra simbolică 9. Obiectele prezentate drept ofrande erau duse cu întregul alai spre cuptoarele speciale pentru a fi arse, iar carnea friptă a animalelor sacrificate era împărțită participanților, în funcție de rangul și meritele lor.

Când soarele se iveau pe cer, liniștea cuprindea incinta sacră.

Azi Templul Cerului este unul din cele mai iubite locuri de recreere a locuitorilor capitalei chineze. Îngrijit cu dăruire, aici s-a menținut o atmosferă inconfundabilă, a elevației sufletești și bucuriei trupesti, specifice locurilor sacre. ■

„Roșu, galben și albastru este-al nostru tricolor“... Interesant ar fi să aflăm ce știu copiii noștri despre semnificația celor trei culori și cum s-au impus ele ca simboluri ale României. Cât privește drapelul german, cele trei culori ale lui, negru, roșu, galben, au avut o existență tumultuoasă pe care – sondajele făcute în Germania o dovedesc – puțini o cunosc.

Drapelul Germaniei reunificate este înălțat în fața Reichstagului

POVESTEA DRAPELULUI GERMAN

De multe ori, privind culorile fluturând ale unuia dintre steaguri, ne punem întrebarea ce a stat la baza nașterii acestor însemnuri, ce semnificații, poate uitate, se ascund în spatele lor, ce idealuri, ce personaje...

Colaboratoarea noastră STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU ne spune povestea steagului german – în triada negru-roșu-galben –, pornind de la un articol publicat de revista germană *Damals*.

În anul 1991, redacția de istorie a postului de televiziune ZDF, în colaborare cu Institutul național de cercetare a istoriei steagului și imnului au lansat în

societatea germană o întrebare ce avea în prim plan istoria steagului național. Dar mare parte a populației nu a putut găsi vreun răspuns. Trecutul culorilor devenite simbol al patriei era adânc învăluit în negură.

Nu același lucru s-a petrecut însă în lumea istoricilor. Aici s-a căutat originea culorilor naționale printre steagurile și blazoanele prinților germani din secolul al XIII-lea. Dar lipsa unei istorii scrise și-a pus amprenta, astfel încât momentul considerat esențial pentru trecutul steagului a devenit anul 1871, anul reînvierii Imperiului german.

Semnificația culorilor ce au alcătuit în timp steagul german trebuie căutată în perioada Evului Mediu târziu, și anume în plină epocă militară a Sfântului Imperiu roman de neam germanic, când galbenul imperial se asociază cu negrul acvilei,

cu roșul imperial și cu albul crucii.

Imaginea tip a secolului XV va prezenta o acvilă bicefală imperială, având limba și ciocul colorate în roșu și așezată pe un fond negru-auriu sau negru-galben. Aceasta va supraviețui Imperiului romano-german

chiar și după constituirea în 1806, de către Napoleon Bonaparte, a Confederației Rinului, din care erau exceptate Prusia și Austria. Culorile negru-roșu-galben vor fi preluate de Imperiul habsburgic și se vor menține pe stindardul acestuia până la dezmembrarea sa din 1918.

Tricolorul sfidează timpurile

Steagul cu trei culori este cel mai răspândit. În secolul al XVI-lea, ținuturile olandeze au folosit în lupta de eliberare de sub dominația spaniolă steagul tricolor. Dar perioada de mare glorie se va ivi începând cu momentul 1789 și Revoluția Franceză. Tricolorul va deveni astfel simbolul statelor naționale din întreaga Europă.

În Germania, pe timpul ocupației napoleoniene, a fost folosit tricolorul francez. Reaparitia culorilor în triada negru-roșu-galben se va produce în timpul războiului de eliberare dus împotriva lui Napoleon I. Culorile emblematice ale nației germane se regăsesc în uniforma voluntarilor ce au luptat pentru eliberare: vestonul negru avea epoleți, gulere și manșete de catifea roșie, iar nasturii se încheiau cu benzi de catifea galbenă. Pentru ca imaginea să fie completă, se purta în vârful lăncii și un steaguleț colorat în culorile roșu și negru.

Timpul trece și odată cu el acest stindard pătrunde din ce în ce mai puternic în conștiința poporului german. Astfel, la Jena, la 12 iunie 1815, un grup de studenți va înființa o asociație, împrumutând culorile folosite de uniforma voluntarilor în lupta împotriva invaziei napoleoniene. Se milita, sub aceste auspicii ale culorilor roșu și negru, împreunate cu auriul ramurii de stejar, pen-

tru realizarea statului național german. Simbolurile coloristice în această aranjare erau preluate din sărbătoarea vânătorii de mistreți, cunoscută în întreg spațiul german.

Anul revoluționar 1848 a impus și un singur steag al tuturor germanilor. Parlamentul constituit la 9 martie 1848, având în componența sa și 39 de membri ai fostei asociații de la 1815, a votat decretul prin care se va specifica: „de acum culorile federației vor fi acelea ale străvechilor germani, unde negrul emblemei imperiale va sta alături de roșu și auriu“.

Luna lui martie va fi extrem de plină de evenimente în ceea ce privește acceptarea „noilor“ culori naționale. La 13 martie, împăratul Ferdinand I, proaspătul conducător al federației germane, a purtat, în timpul sărbătorii victoriei, la Hofburg, steagul tricolor. Revoluția nu fusese învinsă, încă...

La 18 mai 1848, în biserica Sf. Paul din Frankfurt, a avut loc prima mare adunare a tuturor germanilor. Străzile erau împânzite de manifestați ce purtau cocarde tricolore. În adunare, chiar și cei bogați etalau eșarfe negru-roșu-galben și steaguri cu simbolul vulturului bicefal, reprezentând acum ideea federalistă.

Juridic, data de 12 noiembrie 1848 va impune și legea „privind purtarea steagului pe timp de război

și libertatea de a face comerț cu acesta“. Impunerea unui singur steag însă va fi în continuare extrem de dificilă din cauza problemelor politice privind unificarea statelor germane.

Constituția din 28 martie 1849 va prevedea pentru prima dată, în articolul referitor la steagul național, existența unei a patra culori – albul.

Soldat din corpul de voluntari care a luptat împotriva lui Napoleon: uniforma sa conținea cele trei culori ale drapelului german: negru, roșu și galben

Revoluția înăbușită, nu mai simbolul tricolor a rămas sfidând timpurile: la 2 septembrie 1850 trona din turnul bisericii Sf. Paul din Berlin, iar la 15 august 1852 – flutura deasupra palatului Federației de la Frankfurt.

Și regele Prusiei, în 1866, își lega numele de o inițiativă privind tricolorul german. El a transferat aceste culori intrate deja în istorie și pe uniforme ale celor opt corpuri ale armatei prusace.

Două Germanii, aceleași culori

Personalitatea lui Otto von Bismarck (1815-1898) se va face resimțită și în ceea ce privește paleta coloristică a steagului german. În Constituția federalistă din 22 iunie 1867, articolul 55 specifica: „steagul marinei militare și al marinei comerciale este negru-alb-roșu”. Și steagul de război a primit, în curând, evidente modificări.

Cum a apărut această nouă combinație coloristică? Căpitanul Bismarck s-a inspirat, după propria-i mărturie, din articolul *Germanii, străinii și steagul german* de Adolf Soetbeer, secretar la Camera de Comerț a orașului Hamburg, apărut la 22 septembrie 1866 în ziarul comercial *Bremer*. Autorul a asociat culorile prusace – negru-alb – cu cele ale Hansei – alb-roșu.

Și astfel vor trona până în 1918 – negrul, albul și roșul, fluturând deasupra imperiului.

Vântul naționalismelor se va abate și peste regiunile germane. La 9 noiembrie 1918, Philip Scheidemann, unul dintre conducătorii aripilor de dreapta a social-democrației germane, viitor membru al guvernului de coaliție al Republicii de la Weimar, anunța trecerea de la monarhie la republică, văzând în aceasta sfârșitul unei epoci istorice. Constituția din 11 august 1919 stabilea o nouă revenire la tricolorul revoluției pașoptiste. Și astfel, o nouă polemică cuprindea societatea germană: simbolurile lui 1848 sau simbolurile imperiale?...

„Competiția culorilor” nu se va sfârși decât prin venirea la putere a național-socialiștilor, în 30 ianuarie 1933. Noua stăpânire se va decide destul de rapid pentru un nou stindard. Ideea imperială nu trebuia să dispară.

La numai o lună și jumătate de la preluarea puterii, Adolf Hitler decreta, prin intermediul președintelui Paul von Hindenburg, la 12 martie 1933, revenirea la culorile imperiale negru-alb-roșu.

Aventura steagului german nu se sfârșea aici. Simbolurile național-socialismului au acaparat fondul imperial istoric. Pe un fundal roșu se instala un cerc alb având circumscrisă o zvastică neagră. Germania înălța, în același timp, două steaguri: cel nazist, încărcat

de simboluri, dar și cel imperial negru-alb-roșu. Situația duală nu va dura prea mult timp. Moartea lui Hindenburg, în 1934, îl va propulsa pe Hitler în cea mai înaltă poziție din stat, iar legea din 15 septembrie 1935 va decreta un singur steag național al „imperiului” german – zvastica.

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a atras și schimbarea simbolului național. Locul zvasticii și al rasei pure va fi preluat, în Republica Democrată Germană, de simbolurile clasei muncitoare, înfrățită cu țărâimea truditoare. Constituția din 7 octombrie 1949 specifica, din nou, revenirea la culorile tradiționale negru-roșu-galben. În 1959, cele trei – de acum – simboluri de clasă vor câștiga bătălia „finală”. Pe fundalul tradițional vor intra acum simbolurile țărânului, muncitorului, intelectualului – cununa cu grâu, ciocanul, dar și compasul... În tot acest timp, constantă, Republica Federală Germană își va păstra tradiția steagului tricolor.

Reunificarea și demolară zidului-barieră a impus reîntorcerea la tradiție. Tricolorul negru-roșu-galben tronează de acum deasupra tuturor germanilor. O existență tumultuoasă, o istorie plină de suferințe și coborâșuri, identificată cu însăși istoria poporului și a mentalității germane. ■

„Într-o zi am primit vizita unui suedez, care s-a prezentat cu numele Ivar Börnson [...]

Börnson achiziționase un mare număr de autocamioane reformate, vândute de armata germană la licitație în Norvegia și Finlanda. Aceste camioane, care fuseseră vândute pentru că nu mai reprezentau nici o valoare pentru armata germană, ele nemai fiind reparabile, au fost achiziționate de firma Börnson la preț de fier vechi. Din aceste reformături, unele au fost demontate spre a se recupera unele piese și cu acestea s-au reparat, desigur

destul de sumar, cele 50 camioane care erau vândute acum statului român pentru armată, prin Subsecretariatul înzeștrării. Camioanele erau de mărci și modele diferite și se livrau fără cauciucuri, la prețul de 14 000 coroane suedeze [...]

Imediat după aceea, am ieșit în oraș și m-am dus să vizitez câteva reprezentanțe de automobile de diferite mărci. Așa, am găsit că un camion american, Chevrolet, de 3-4 tone cu 7 cauciucuri, livrat nou-nouț din depozit, se vinde cu 8 000 coroane suedeze. Am rămas uimit și îngrozit. Statul român cumpăra niște reformături, fără cauciucuri, cu 14 000 coroane suedeze. Am redactat o telegramă cifrată adresată Subsecretariatului înzeștrării și Marelui

RADU DINULESCU: AMINTIRI DE LA SECȚIA II

CRISTIAN TRONCOTĂ

Stat Major [...] Am comunicat și ministrului Nanu constatările mele și l-am rugat să dea și el o telegramă Ministerului Afacerilor Străine pentru anularea contractului [...]

La toate aceste telegrame nu s-a primit niciodată vreun răspuns scris. După două zile, secretarul general de la Înzeștrare, amiralul Gheorghiu, m-a chemat la telefon și mi-a spus:

– Dinulescule, de ce nu dai drumul la punerea în aplicare a furniturii Börnson?

– Dar, domnule amiral, nu ați primit telegrama mea?

– Ba am primit-o, dar avem nevoie de

camioane.

– Domnule amiral, contractul este direct rușinos și eu nu voi executa niciodată acest contract. Vă rog să îl anulați.

– Nu se poate. Trebuie executat [...]

În interiorul Legației a început să se vorbească despre această afacere. Se pare că cei interesați de la București, aflând de opoziția mea, încercau unele intimidări. Astfel, Grigore Ghiță, atașatul comercial, mi-a spus:

– Nene colonelule, ce faci cu afacerea aceea cu camioanele. Știi că-ți joci cariera. În această afacere este interesat un Baranga, din familia lui Ion Antonescu.“

În final, Radu Dinulescu a reușit să anuleze contractul.

Regele Mihai și Ion Antonescu, pe front

Atunci când s-a petrecut episodul descris mai sus, Radu Dinulescu era atașat militar la Stockholm și Helsinki, cu reședința în primul oraș. La sfârșitul episodului anterior, îl părăsisem la intrarea României în război, în iunie 1941.

Cea mai importantă mărturie a colonelului Radu Dinulescu privește evenimentele petrecute la Odessa, după ocuparea orașului de către trupele române și germane. Hotărât să viziteze orașul, Radu Dinulescu a pornit însoțit de generalul Topor, inspectorul general al Jandarmeriei, care îndeplinea funcția de mare pretor al armatei, și locotenent-colonelul de jandarmi Hociung, pretor al Marelui Cartier General. Era o zi de joi, 22 octombrie 1941 și vroiau să ajungă la ședința ce trebuia să se țină la sediul Comandamentului militar. Nu au mai ajuns din cauza ploii care a făcut drumul impracticabil. S-au reîntors în Tighina. Acolo

au primit știrea despre aruncarea în aer a clădirii Comandamentului (*Magazin istoric*, nr. 3/1995).

Din cauza ploii, vreme de 2-3 zile nu au putut lua legătura cu Odessa. Doar de la Cetatea Albă, prin fire directe de telegraf și telefon s-au putut da primele ordine.

La 25 octombrie, în aceeași formație, au reluat drumul către Odessa. „La un moment dat, pe când ne aflam încă departe de marginea orașului, am zărit o masă de oameni în mișcare. Părea să fie lume multă, pestriță, unii în culori vii, cu bagaje în spinare, alții împingând cărucioare sau roabe, bărbați și femei de toate vârstele, inclusiv copii. Pe măsură ce ne apropiam, descopeream alte și alte amănunte [...] Nici eu, nici însoțitorii mei nu pricepeam nimic. Nici unul dintre noi nu știa rusește, ca să întrebe pe cineva din mulțime ce se petrece. La un moment dat a apărut un soldat cu arma la umăr, părea că însoțește

coloana. Am oprit mașina și i-am cerut să-mi spună ce se întâmplă.

– Sunt evreii din Odessa, care au fost evacuați la Dalnic – mi-a răspuns.

– Din ordinul cui? – am întrebat indignat.

– Nu știu – a ridicat el din umeri [...]“

Au ajuns până la urmă la prefectul Odessei, locotenent-colonelul de jandarmi Niculescu Coca. L-au întrebat cine a dat ordinul de evacuare a evreilor.

„– Eu – mi-a răspuns oarecum mândru de inițiativa sa.

– Cum așa, ai dumneata căderea să iei o asemenea măsură, când în oraș există autorități superioare?

– Eu răspund de ordinea internă și deci am dreptul să iau toate măsurile ca să o păstrez. Bănuiesc că evreii sunt în legătură cu cei care au comis atentatul contra Comandamentului și ne așteptăm și la alte asemenea acte – s-a justificat Niculescu, sigur de îndreptățirea acțiunii sale.

– Dar dumneata știi că în Odessa sunt peste o sută de mii de evrei? Cum pot fi evacuați o sută de mii de oameni

în cele șapte-opt case care mai stau în picioare la Dalcine? Sau poate vrei să-i omori... am avansat presupunerea cu un aer vădit ironic."

Radu Dinulescu – depășindu-și atribuțiile – i-a cerut să revoce imediat măsura.

„– Domnule colonel, dacă îmi dați ordin scris, îl voi executa. – s-a arătat el dispus să stopeze acțiunea.“

Radu Dinulescu i-a dat un ordin scris.

„Dacă aspectul general al orașului părea normal, atmosfera de la Comandament și din celelalte instituții era

A doua zi, la Prefectură, au fost informați că „imediat după atentat, noul comandant militar al Odesei a ordonat arestarea și executarea unui procent de cetățeni pe fiecare sector de regiment. Execuția trebuia să se facă prin spânzurare, la încrucișările principale din zonele respective. Numărul victimelor nu părea a depăși cu mult numărul celor morți cu prilejul atentatului.

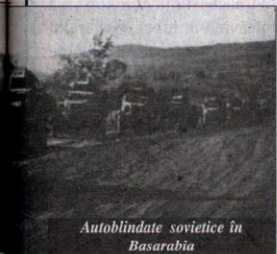
Dar abia se terminase aplicarea acestei măsuri când, de la trenul comandantului-șef ce sosise la Cetatea Albă s-a emis un ordin mult mai sever și anume să se respecte coeficiențele stabilite printr-o ordonanță anterioară, care prevedea ca pentru fiecare ofițer victimă a unui act terorist să fie evacuați 150 de cetățeni, iar pentru fiecare soldat, câte 50.

Coca Niculescu, executorul represaliilor, declara că, în conformitate cu noul ordin, arestaseră 12 500 de

oameni, dintre aceștia 3 000 fiind predați germanilor (pentru cei 15 morți ai lor!), care i-au dus la șanțul anticar din afara Odesei, unde i-au împușcat cu mitralierele și apoi i-au îngropat tot acolo.

Îi rămânea deci lui să omoare circa 9 000 de persoane. Era o problemă grea, căci soldații refuzau să tragă, preciza el. Și, cum oamenii fuseseră adunați și închiși în niște magazine goale de la periferia orașului, a ales o altă soluție: a adus o mare cantitate de bidoane pline cu benzină și petrol, a stropit magazinele cu aceste substanțe și apoi le-a dat foc. Câțiva plutonieri cu pistoale-mitralieră, postați la uși și ferestre, trăgeau în cei care încercau să iasă afară.

– Domnule colonel, refuz să mai ascult asemenea grozăvii – l-am întrerupt, ridicându-mă în picioare. Nu iau act de aceste cruzimi. Ceea ce ați făcut vă privește personal, pe dumneata și pe cei care te-au patronat“.

Autoblindate sovietice în Basarabia

deplorabilă. Oamenii se simțeau pur și simplu dezorientați în urma celor petrecute și tuturor le era teamă de noi atentate. Vizitându-l pe colonelul Moldoveanu, fost șef al Secției II din Marele Stat Major, care acum comanda un regiment de infanterie la Odessa, l-am găsit instalat cu postul său de comandă într-o casă mare, luxoasă, dar cu pereții ciuruiți. Întrebându-l ce era cu acele găuri, mi-a explicat că se făcuseră sondaje spre a se descoperi eventuale bombe. Devenise o ade-vărată psihoză!“

Trupe române în drum către Odessa

La puțin timp după ocuparea Odesei s-a încheiat Convenția Haufe-Tătăranu. „Ce era această Convenție Haufe-Tătăranu, în general atât de puțin cunoscută de marele public? Se știe cum o parte a opiniei publice românești era contra unei participări a României la acest război, iar altă parte dorea ca operațiile noastre militare să nu depășească Nistrul [...] La Președinția Consiliului de Miniștri seoseau memorii în acest sens. Unele dintre ele erau trimise Statului Major General, spre a se face proiectul de răspuns din punct de vedere militar. Deși la un moment dat s-a adoptat ideea opririi pe Nistru, se dădeau totuși indicații ca să se demonstreze necesitatea din punct de vedere militar a ocupării Odesei, tocmai spre a se obține o siguranță strategică dacă ne-am fi oprit pe linia Nistrului și mai departe. Argumentarea trebuia făcută în raport cu situația în care se găsea în acel moment frontul. Sub imperiul presiunii opiniei publice, s-a obținut, după ocuparea Odesei, încheierea Convenției Haufe-Tătăranu. Aceasta era un fel de înțelegere militară între comandamentul suprem german și comandamentul armatei române, fără caracter politic. Convenția s-a semnat la Tighina, semnatarii fiind: generalul Haufe, șeful Misiunii militare germane de legătură din România, și Tătăranu, subșeful Marelui Cartier

General Român. „Convenția prevedea că armata română demobiliza grosul forțelor sale și participa la război doar cu un detașament format din trei brigăzi mixte de vânători de munte și două brigăzi de cavalerie. „Această participare simbolică era destinată să arate că România nu ieșea din pactul anticomintern. O retragere totală ar fi însemnat o spărtură în sistemul politic german, ceea ce ei nu ar fi acceptat. Așa se explică și caracterul confidențial al convenției, căreia nu i s-a dat nici o publicitate; așa se explică și faptul că semnatarii erau două persoane de importanță secundară. „Totodată, teritoriul dintre Nistru și Bug trecea sub administrație românească, iar cel dintre Bug și Nipru sub cea germană. Armata română urma să asigure siguranța militară a zonei, cu trei divizii cu organizare specială, fără armament antitanc, antiaerian și fără aviație.

„Prin luna februarie 1942, într-una din zile, pe la ora 21, am fost chemat de acasă la Marele Stat Major, în cabinetul subșefului Tătăranu. Acolo am găsit pe Tătăranu, pe Gavrilescu, șeful Secției operațiilor, și pe un colonel german, ajutorul șefului Misiunii militare germane în România [...]

Tătăranu mi-a spus că subșeful Misiunii germane a cerut să fie primit spre a face o comunicare importantă și urgentă. Se așteaptă și sosirea șefului Marelui Stat Major.

După câteva minute a sosit și Iacobici. Toți s-au grupat în jurul mesei mari speciale, pe care era întinsă o hartă a teatrului de operații de Răsărit. „

Ifițerul german le-a explicat că sovieticii rupseseră frontul la sud de Harkov și, în paralel, debarcaseră pe coasta de Vest a Crimeei, la Eupatoria. Lipsit de rezerve, comandamentul german ordonase unei divizii române din cele trei care asigurau, siguranța teritoriului dintre Bug și Nipru să intre în luptă în zona Harkov și altele să treacă istmul Perekop și să intervină în luptă. Generalul Iacobici a replicat că unitățile respective nu erau dotate corespunzător pentru asemenea misiuni. Răspunsul a fost că, probabil, comandamentul german a detașat unități speciale de întărire.

„Îmi dădeam seama, ca și ceilalți ofițeri români prezenți, că faptul reprezenta o gravitate excepțională. Nemții, cu de la sine putere și fără știrea comandamentului român, băgaseră în luptă unități românești, călcând astfel Convenția Haufe-Tătăranu [...]. După ce și-a făcut comunicarea, neamțul a plecat. S-a redactat un raport pentru ministrul armatei și pentru Conducător. Acesta a fost doar începutul unor cereri din ce în ce mai mari din partea nemților. Conducătorii statului nu au avut tăria să reziste la aceste cereri și să refuze [...]” ■

(Va urma)

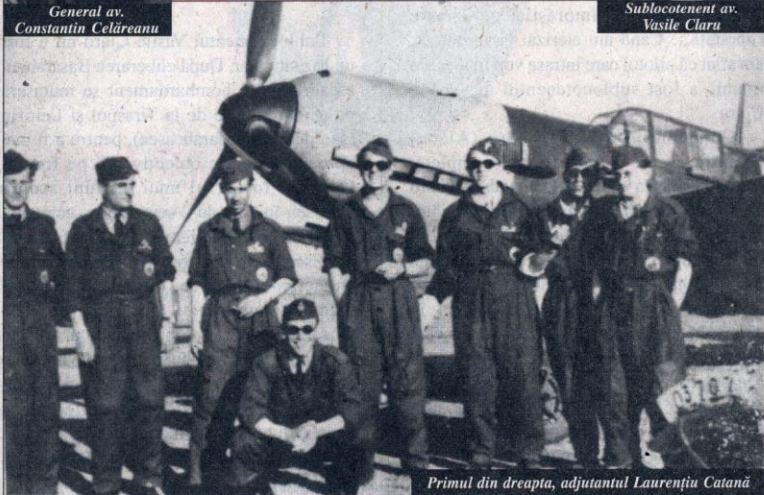

General av.
Constantin Celăreanu

La 22 iunie 1941, Gruparea Aeriană de Luptă, comandată de generalul de escadră aeriană Constantin Celăreanu se compunea din 253 aparate și 208 echipaje. Ea a adus o contribuție importantă la reușita operațiilor de eliberare a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Faptele de arme ale zburătorilor noștri în acele zile exprimă poate cel mai bine starea de spirit a întregii oștiri române chemată să repare marea nedreptate din urmă cu un an de zile.

Sublocotenent av.
Vasile Claru

Primul din dreapta, adjutantul Laurențiu Catană

FAPTE INCREDIBILE

Dr. VALERIU AVRAM

El se numea Vasile Claru

În ziua de 12 iulie 1941, Grupul 8 vânătoare al comandorului av. Constantin Tănăsescu era instalat pe aerodromul Manzâr din Basarabia. Escadrițele nr. 41, 59 și 60, având în dotare avioane IAR-80, au executat în această zi numeroase misiuni de însoțire a aviației noastre de bombardament, care primise misiunea să nimicească importante obiective inamice din Tiraspol, Nikolaev și Odessa.

În arhive s-au păstrat mărturii despre acele zile de aprige confruntări. Iată una dintre ele. Sublocotenentul av. Alexei Nicolov, pilot în Escadrița 73 P.Z.L. Karas, povestește: „În ziua de 12 iulie 1941, am executat misiuni de bombardament cu Karas-ul meu în zona Tiraspol, unde se afla o importantă concentrare de trupe blindate sovietice. Ne însoțeau vânătorii din Grupul 8; avioanele IAR-80 ne dădeau siguranța că vom reuși să ne îndeplinim misiunea. Abia începusem bombardamentul, când formația noastră a

fost atacată de zeci de avioane «Rata» rusești de vânătoare și o luptă aprigă s-a încins pe cerul Tiraspolului. Câteva aparate inamice s-au prăbușit în flăcări. Am văzut însă, chiar în fața mea, un fapt incredibil: un avion românesc s-a repezit în mijlocul formației inamice și a intrat în plin într-un aparat bolșevic. A urmat o explozie formidabilă pe cerul acestei zile fierbinți și resturile celor două aparate s-au împrăștiat pe o mare suprafață... Când am aterizat la aerodrom, am aflat că pilotul care intrase voit în avionul inamic a fost sublocotenentul av. Vasile Claru...

Comandorul av. Alexandru (Alec) Dumitrescu are o relatare mai completă: „...În dimineața zilei, sublocotenentul Claru Vasile decolează în patulă, pornind către inamic. Tânăr ofițer, călătorește însă în arta zborului și luptei, Claru – care era o speranță a unității lui – dorea de mult să aibă o întâlnire serioasă, nu ca cele de până atunci, în care se bătuse doar cu 2-3 «Rata» și din care ieșise întotdeauna învingător. Și a avut-o, în această dimineață de iulie!

Încercuit la un moment dat de șase avioane bolșevice, tânărul zburător atacă! După o luptă dârză, doboară cu măiestrie trei avioane care cad în flăcări, însă cu ultimul i se termina benzina și întreaga muniție... Își dă seama că este pierdut! Bolșevicii parcă au simțit că este acum o prădă ușoară și se năpustesc asupra lui, trăgând din toate părțile. Dar sublocotenentul Claru înțelege să se prăbușească luptând și învingând până la ultima suflare și într-un gest eroic, dar și cu o supremă voință, se aruncă în plin cu avionul său în inamicul cel mai îndrăzneț, pe care îl doboară într-o teribilă împreunare. Astfel și-a învins Claru, în acea zi, al patrulea inamic! Așa a știut să moară, luptând, un suflet de elită, un brav între bravi, un cavalier al aerului românesc.”

În Ordinul de zi nr. 1 al Grupării Aeriene de Luptă din 14 iulie avea să fie citat și Grupul 8 vânătoare „pentru felul cum zbură-

torii acestui grup înțeleg să-și ducă misiunea până la sfârșit”.

Prin Înalt Decret Regal nr. 2 844, din 11 octombrie 1941, fapta eroului a fost răsplătită post-mortem cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a.

Cel de pe Savoia Marchetti-S.M. 79

Sublocotenentul Vasile Claru nu a fost un caz singular. După eliberarea Basarabiei, escadrilele de bombardament se mutaseră pe aerodromurile de la Tiraspol și Leipzig (sud de gara Basarabeasca), pentru a fi mai aproape de noile obiective de pe frontul Odesei. În cursul unei misiuni asupra Odesei, în ziua de 2 septembrie, echipajul unui din bombardierele Savoia Marchetti ale Escadrilei 71 a fost lovit de un obuz al antiaerienei inamice. Pilotul adjutant șef Dumitru Anițoia și mitraliorii de bord Gheorghe Vâlcu și Ion Ștefănescu, văzând avionul cuprins de flăcări, au luat o hotărâre neașteptată: s-au deplasat în partea de nord a portului, unde se aflau ancorate câteva nave de luptă ale inamicului și s-au prăbușit asupra uneia dintre ele, scufundându-se cu ea cu tot.

Pentru faptele lor de arme, toți membrii echipajului au fost distinși post-mortem cu Ordinul „Virtutea Aeronautică cu spade clasa Crucea de Aur”.

Citind cu atenție Jurnalul de operații al Statului Major al Aerului, descoperim și alte fapte de același fel. În ziua de 26 iunie 1943, „adjutantul Catană Laurențiu s-a ciocnit voit în luptă cu un YAK. Ambii s-au prăbușit. Adjutantul Catană s-a salvat cu parașuta, dar a căzut în liniile inamice”. În ziua de 29 iunie 1943 „adjutantul Moldovanu s-a ciocnit voit cu un avion de vânătoare inamic care s-a prăbușit. Avionul românesc a reușit să revină la bază”.

Sunt numai câteva din faptele de arme deosebite care au rămas imortalizate în filele de arhive. ■

Iubiri

celebre

HELOÏSE

—

ABÉLARD

FLORENTINA DOLGHIN

Marile povești de dragoste au căpătat în timp o aură de legendă. Spunem Dante și Beatrice, Petrarca și Laura, Tristan și Isolda, Romeo și Julieta, Abélard și Heloïse și continuăm cu „au fost odată ca niciodată doi tineri care s-au iubit dincolo de moarte, că dacă n-ar fi fost...” Mai avem noi cei de azi, roțițele unei lumi computerizate, puterea de a crede în autenticitatea lor?

Așadar Heloïse (Héloÿssa, Helvisa, Helvinde, Helevis și, mai târziu, Heloïm – variante ale aceluiași nume) și Abélard... Tânăra a trăit la Paris, în Ile de la Cité, și era ceea ce numim astăzi un copil supradotat. S-a născut în anul 1100 sau 1101. Pe mama ei o chema Hersendis, iar despre tată istoria nu a consemnat nimic.

În epocă fetele cu aplecare spre carte învățau în mănăstiri. Heloïse a mers deci la mănăstirea Sainte-Marie din Argenteuil, pe malul nordic al Senei, în mijlocul unei câmpii tihnite, cu arbori și vii. O buclă largă a fluviului separa lăcașul de vestita mănăstire Saint-Denis, ce avea să joace un rol decisiv în destinul tinerei.

*„Unde-i Heloïse,
frumoasa/Pentru
care – odinioar/
Întristat, a-mbrăcat
rasa/De călugăr
Abélard?”*

*(François Villon,
Cântecul doamnelor
de altădată)*

În biblioteca abației de la Argenteuil, cu manuscrise bogate, Heloïse i-a studiat pe Ovidiu, Cicero, Virgiliu, Horațiu, Quintilian și Seneca, a învățat puțină aritmetică, geometrie, noțiuni simple de astronomie... Ea știa latină foarte bine, dar și elemente de greacă și ebraică. Oricum, pentru tânără era prea puțin. Călugărițele de la mănăstirea Argenteuil nu prea mai aveau a-i spune noutăți elevei lor.

Atunci a intervenit în viața fetei unchiul Fulbert, fratele mamei, care, la rugămintea lui Hersendis, de a se ocupa de instrucția copilei, a luat-o la Paris, un orașel pe o insulă în mijlocul Senei. Fulbert, canonic la Notre-Dame, locuia în mănăstire – o altă construcție, nu cea care dăinuie până în zilele noastre și a cărei primă piatră a fost pusă

abia în 1163, exact în anul morții Heloisei – într-un ansamblu de căsuțe cu grădini, din Ile de la Cité.

Prezența unei fete într-un complex clerical nu reprezenta cel mai obișnuit lucru. Nu prea des se zăreau fete în mulțimea de „scolares” și „magistri”. Profesorii auziseră deja despre inteligența și cultura tinerei. Călugărul Pierre de

Montboisier, zis Venerabilul

(1092-1156),

din 1122 abate

de Cluny,

povestea că

în anii 1117,

1118, la el, în

îndepărtata Bur-

gundie, se vorbea

despre calitățile deo-

sebite ale Heloisei. „Se spu-

nea că o femeie s-a consacrat

studiului literelor și, lucru

rar, filosofiei și că plăcerile

lumești, frivolitățile și dorin-

țele nu ar putea-o corupe să

renunțe la ideea de a se

instrui.”

Cum să fi arătat Heloise?

Se cunosc puține despre înfățișarea ei. La începutul veacului trecut, Alexandre Lenoir, fondatorul primului Muzeu al monumentelor franceze, a obținut dreptul de a-i deschide mormântul și a-i măsura scheletul. Era înaltă, bine făcută; a fost blondă sau brună, cu ochi negri sau albaștri, nu se știe. Cât despre Abélard, dintr-o ciudată pudoare, el, care a narat cele mai intime momente ale pasiunii lor, nu își descrie iubita decât în câteva cuvinte și acelea

într-o manieră negativă, a timpului, de altfel, dar și a lui personal: „Nu era ultima dintre femei la chip”. Versurile lui, ce vor face înconjurul Europei, vor omagia pe „foarte înțeleapta Heloise, cu sufletul ei minunat, forța de caracter, imaginația înflăcărată, talentul la scris și

apetitul pentru știință”. Știm că era o adolescentă meditativă, ale cărei reflecții provocau uneori zâmbetul, alteori intimidarea celor din preajmă.

Școlile Parisului aveau un bun renume, ca și profesorii lor. Studenții erau atrași îndeosebi de doi dintre dascălii vremii: Guillaume de Champeaux și un anume Pierre Abélard (ortografiat adesea Abailard), prima mare figură de intelectual modern, primul profesor. Era breton, născut în 1079, la 20 km de Nantes, în localitatea Pallet, în familia unor mici nobili. Își formase reputația bazându-se pe o inteligență ascuțită, pe capacitatea de a emite raționamente, de a purta discuții în contradictoriu

și a-și depăși interlocutorii prin forța argumentelor. Mai știm că a avut o mamă remarcabilă, care i-a cultivat gustul pentru teologie și căreia îi purta o mare admirație.

Abélard, filosoful, logicianul era ușor arogant. În discuțiile cu marile spirite ale vremii, el ținea să aibă întotdeauna ultimul cuvânt. „Credeam că alt

filosof pe lume nu mai era în afară de mine.” Era

frumos, talentat,

scria poezie,

filosofie,

compunea

muzică. Toți

cei care îl as-

cultau remar-

cau la el vocea

plăcută, caldă,

nuanțată, râsul sincer

și cutezanța cu

care își cucerea auditoriul.

Într-un cuvânt, un personaj seducător.

Unchiul Fulbert a aflat

într-o zi, de la prieteni, că maestrul Abélard ar vrea să-i vorbească. Canonicul s-a grăbit să-l primească și astfel a auzit o propunere la care nu se aștepta: Abélard trăia singur, dedicat filosofiei și studenților săi și ar fi vrut să fie găzduit în marea casă a lui Fulbert, din mănăstire, nu departe de sala de cursuri. Bineînțeles, totul contra unei sume, pe care era dispus să o plătească.

Fulbert a fost mișcat peste măsură și deosebit de onorat: un personaj cu un asemenea prestigiu să locuiască cu el sub același acoperiș... În plus, canonicul avea o reputație de avar, îi plăceau ba-

nii, or Pierre Abélard îi făcea o ofertă foarte avantajoasă.

În sfârșit, Fulbert s-a grăbit să ia în calcul și interesele nepoatei sale, Heloïse, care locuia în casa lui. Ar fi consimțit maestrul să predea lecții pupilei sale, și ea o fată studioasă?

S-a bucurat când a primit acordul lui Abélard, după nici o secundă de gândire. Lui Fulbert nu-i venea să-și creadă urechilor. Nepoata avea cel mai bun profesor din câți existau. Unde mai pui că și neplătit.

De fapt, în demersul lui, Abélard uzase de o și- retenie. O remarcase de mult pe tânăra din casa lui Fulbert. O mărturisește în memoriile sale – de fapt o autobiografie, *Historia calamitatum* (Poveștea nenorocirilor mele), un soi de confesiuni –, unde recunoaște că era devorat de pasiune, dar și de orgoliul de a nu-și trăda sentimentele. O întâlnise de mai multe ori în curtea mănăstirii și o plăcuse de la început. Avea un trup bine făcut și o figură inteligentă. Cât despre Heloïse, ea era fermecată de faimosul profesor, chiar înainte de a-l fi cunoscut.

Avea numai 16 sau 17 ani.

O vârstă la care este greu să rezști unei iubiri romantice. În plus, prin inteligența și instrucția ei era despovărată de prejudecăți și convenții și pregătită să-și urmeze

destinul. Ce-i drept, un destin provocat de Abélard. Care, și el, era un novice în dragoste. Cunoscutese doar dragostea platonice în propriile-i versuri și citindu-l pe Ovidiu.

Pe Heloïse o urmărise adesea când ieșea din casa unchiului, după cum și ea știa programul lui. Treceau unul pe

Ludovic VII înconjurat de curtea sa, unul dintre suveranii Franței în vremea căruia au trăit cei doi îndrăgostiți

lângă celălalt, fără să-și arunce o privire. Dar de la zi la zi, zăbindu-se fără a-și vorbi, simțeau prezența celui alt tot mai necesară.

Așa încât găzduirea lui de către Fulbert a rezolvat multe. Iar Heloïse exulta că o ignoranță – cum se socotea – a devenit eleva unui profesor de reputația lui Abélard. De la prima lor întâlnire s-a simțit subjugată de el, de înțelepciunea și frumusețea lui.

Fulbert nu bănuia nimic. El avea încredere în filosof și în nepoată. Dar în timpul studiului, ochii profesorului alunecau pe chipul Heloïsei, căreia începuse să-i dedice simțite poeme, adevărate cântece de iubire. „Cărțile noastre rămăneau deschise, dar vorbeam mai mult despre

dragostea noastră decât despre lecturi și ne dădeam unul altuia sărutări mai multe decât explicații”, scria Abélard, într-o *Scrisoare către un prieten*, o confesiune sinceră, ce rămâne, într-un fel, prima autobiografie literară din Franța.

Iubirea l-a făcut incoerent pe Abélard. Profesorul și-a pierdut elocința. Elevii

săi au observat schimbarea, surâsul lui distrat. El însuși era conștient de ceea ce i se întâmpla. „Îmi țineam lecțiile cu indiferență, fără entuziasm. Nu mai

vorbeam cu inspirație, ci numai din memorie. Repetam pur și simplu vechile mele lecții, dar aveam destulă libertate de spirit încât să compun câteva versuri pe care nu filosofia mi le dicta, ci dragostea... Ce mare tristețe și durere pe discipolii mei când mă vedeau preocupat, tulburat, cu spiritul răvășit...”

Profesorul întârzia la cursuri, pretextând acaparea lui de către un studiu foarte important, se eschiva de la disputele filosofice, de la plimbările în grup cu discipolii săi... Iar ei, la început, l-au crezut.

Apoi loată lumea a înțeles. Mai puțin Fulbert, deși sub acoperișul lui se petrecea totul. Când un binevoitor i-a povestit, canonicul a făcut în așa fel încât să-i surprindă pe cei doi îndrăgostiți. De imaginat furia nefericitului, pră-

bușirea speranțelor și încrederii lui în nepoată și în maestrul atât de admirat. Idolul trebuia coborât de pe pedestal. Nu era decât un om ca toți ceilalți. Fulbert l-a alungat din casa lui.

Curând Heloïse a constatat cu mare bucurie că va deveni mamă. Rușine? Vină? Există vina de a iubi? Cu atât mai mult cu cât subiectul dragostei ei era Abélard? Nu a simțit nici cea mai firavă remușcare. S-a grăbit să-l înștiințeze pe Abélard, printr-o scrisoare. Primul gând al acestuia a fost să o scoată pe Heloïse din casa unchiului său. Într-o noapte, când Fulbert nu era acasă, a pătruns în camera la Heloïse și a răpit-o. A venit având asupra lui haine de călugăriță, cu care a îmbrăcat-o, conducând-o apoi la sora lui, Denise, în Bretania. Heloïse a rămas acolo până după nașterea copilului lor. Un timp, pentru profesor, casa surorii lui a devenit un fel de loc de pelerinaj. Era faza romantică a fericirii celor doi.

Nașterii copilului, un băiețel, căruia i-au pus numele Pierre Astrolabe, încredințat spre creștere Denisei, i-a urmat o suită de evenimente tragice, derulate cu mare repeziciune.

Fulbert îl urmărea cu o ură ferocă pe fostul idol. Răpirea nepoatei nu făcuse decât să-i sporească furia oarbă. Abélard s-a hotărât să-l îmbuneze, să-i ofere reparații: i-a propus să se căsătorească cu Heloïse, cu condiția unei ceremonii secrete. De ce? „Pentru ca gloria mea să nu aibă de suferit.” El era filoso-

ful, nu înțelegea să fie deturnat de la misiunea lui intelectuală.

În ce o privește pe Heloïse, ea a refuzat energic propunerea lui Abélard. Dragostea ei era prea profundă și dezinteresată, pentru a accepta ideea unei compensații oarecare, a unui pact scris. În plus, un filosof de valoarea lui – gândea Heloïse – nu trebuia înălțuit într-o legătură. A mers chiar mai departe. A expus convingător lui Abélard un tablou împovăraător al vieții de familie, al menajului, cu copii și griji curente. Totuși, la insistențele lui Abélard, tânăra a sfârșit prin a ceda. L-a însoțit la Paris și într-o noapte, după multe rugăciuni și meditații, într-o capelă mică și în mare secret, cei doi s-au căsătorit fără martori. Cum a vrut Abélard. Tot în ascuns tinerii au continuat să se vadă și după căsătorie.

Fulbert nu era însă omul care să păstreze taina. De altfel Heloïse bănuise de la început: „Căsătoria nu va rămâne mult timp secretă. Cum ar accepta unchiul meu o reparație în secret la o ofensă publică?” În orgoliul lui naiv, Abélard crezuse însă sincer că acest gest reparator îi era de ajuns lui Fulbert.

Heloïse a încercat să fină fiece zvonurile care circulau pe seama lor; a afirmat că toate erau minciuni inventate de dușmanii lui Abélard, pentru a-l discredita în fața studenților, iar Abélard a susținut declarațiile ei. S-a jurat că ea nu era soția lui. Socotindu-se dezonorat, Fulbert a provocat o ceartă, sfârșind prin a-și pământul

nepoata. Heloïse a părăsit pentru a doua oară casa unchiului ei, dar de data asta nu s-a mai dus în Bretania, la Pierre Astrolabe, ci ca novice în mănăstirea din Argenteuil.

Așadar, a raționat Fulbert, fusese păcălit de Abélard. Nimeni nu mai credea acum în căsătorie, deși și acolo, la Argenteuil, înșelând vigilența maicii superioare – cum o înșelase cândva și pe a lui Fulbert – Heloïse a continuat să îl vadă pe Abélard.

În vremea asta, Fulbert spunea peste tot, în vizitele lui, că Abélard, plictisit de soția lui, pe care pretindea că o iubește, a închis-o într-o mănăstire, iar el își petrece vremea cu femeile ușoare. Pierzându-și controlul, a pus la cale răzbunarea: emasculearea tânărului – metodă folosită în epocă la animale, pentru a le judeca și pedepsi – într-o noapte, în somn. Mai întâi a cumpărat complicitatea unei slugi a filosofului, apoi și-a pus planul în aplicare.

Plângându-și soarta, Abélard a cerut azil la mănăstirea Saint-Denis, în vreme ce Heloïse intrase deja în rândul monahiilor la Argenteuil. Cei doi au petrecut ani mulți în cele două lăcașuri, fără să se mai vadă, dar iubindu-se la fel. El a devenit un solitar, la fel de pătimas în disputele sale filosofice, vecine adesea cu erezia, pentru care a fost condamnat de către diverse concilii sau personalități religioase. Ea s-a mulțumit să primească de la el scrisori, la care i-a răspuns, amintindu-i de

fiecare dată că, în ciuda veșmântului pe care îl poartă, ea este și va fi numai și numai a lui, implorându-l să fie tot timpul cu ea, alături de ea, să-și întoarcă privirea către ea.

Găsindu-și liniștea în rugăciune, ea a devenit stareța mănăstirii Argenteuil. Era vremea când Abélard, răticind din mănăstire în mănăstire, a fondat, lângă Nogent-sur-Seine (pe un teren donat de un emul), sihăstria Paraclet, după care s-a retras la Saint-Gildas-de-Rhuys, în Bretania. Acolo a primit vestea că Heloïse împreună cu discipolele ei au trebuit să părăsească mănăstirea din Argenteuil, răticind pe drumuri, fără cele trebuincioase traiului.

I s-a părut atunci că a-i oferi Heloïsei și surorilor ei lăcașul de la Paraclet era cel mai potrivit mod de a-i cere iertare pentru tot. Impulsiv, a părăsit Saint-Gildas, a ajuns la Paraclet și de acolo i-a scris Heloïsei că o așteaptă, împreună cu cele ce vroiau să o urmeze.

Fosta stareță nu a stat o clipă pe gânduri. După zece ani de despărțire, cu aceleași sentimente de obediență oarbă pe care îl avusese față de Abélard dintotdeauna, ea a pornit spre mănăstirea Paraclet, în Champagne. Abélard a putut vedea că era încă foarte frumoasă, la fel de inteligentă și de îndrăgostită de el.

Cum donația mănăstirii Paraclet îi provocase noi inamiciții, Abélard a părăsit repede lăcașul sfânt, unde o revăzuse pe Heloïse.

Știa că nu o va mai vedea niciodată. Și din nou n-au mai avut multă vreme vești unul despre celălalt. După un timp, Abélard a rupt tăcerea. I-a scris, i-a povestit despre el, i-a explicat, ca într-o confesiune față de un om drag. Ea i-a răspuns la fel. Sunt acestea cele mai frumoase scrisori de dragoste rămase din

Imagine târzie, fanteristă, a cuplului

epoca medievală.

„Stăpânului meu sau mai degrabă fratelui meu, slujitoarea lui sau mai degrabă fiica lui, soția lui sau mai degrabă sora lui. Lui Abélard, de la Heloïse.” „Scrisoare către cel pe care îl iubesc. Cel pe care nu îl pot vedea, deși iată-l în carne și oase, îl văd prin ceea ce îmi scrie. Durerea mea este cu atât mai mare, cu cât mai mare este exactitatea cu care îmi povestești amărăciunile tale. Inima mea tresaltă când aflui despre situația ta disperată,

când în fiecare zi se răspândește zvonul asasinării tale.”

Chiar dacă era călugăriță, Heloïse a rămas, în străfundul sufletului ei, o femeie torturată de ideea că dragostea pe care i-a purtat-o Abélard nu avusese profunzimea celei pe care i-o oferise ea.

Când Abélard a murit, în 1142, abatele de la Cluny a înștiințat-o mai întâi pe Heloïse, cu multă grijă, pentru a nu-i provoca un șoc. Curând, Pierre le Vénérable l-a deshumat pe Abélard, așa cum îi ceruse insistent Heloïse, și i-a transferat rămășițele pământești la Paraclet.

Heloïse va mai trăi 22 de ani, adică încă o treime din viața ei, purtând aceeași neîntărmuită dragoste unui om lângă care trăise trei ani, din care doar câteva luni de fericire fără nori. Trei ani contra 40 de ani de privațiuni.

Pe patul de moarte, Heloïse a cerut să fie depusă în mormânt lângă soțul ei și voința i-a fost executată. De atunci cei doi nu s-au mai despărțit niciodată. S-a spus că la deschiderea mormântului, Abélard a ținut brațele către ea, pentru a o primi, după care le-a strâns la loc, cuprinzând-o în îmbrățișare.

Din 1817, Heloïse și Abélard și-au găsit odihna într-un mormânt stil neogotic din cimitirul Père Lachaise. Și acolo sunt tot alături.

Destinul lor ne-ar putea lăsa să gândim că grație Heloïsei, Abélard a înțeles că există ceva în plus în dragostea lumească, iar grație lui Abélard Heloïse a simțit că există ceva mai mult decât dragostea lumească. ■

ARHIVA MITROHIN

„Astăzi, serviciile secrete americane plănuiesc să recruteze agenți din rândul cetățenilor sovietici, să îi pregătească și să îi propulseze în poziții importante în sistemul sovietic, în economie și în știință. CIA a alcătuit un program pentru a pregăti în mod individual agenții în tehnicile de spionaj, cât și pentru «spălarea creierelor» din punct de vedere politic și ideologic... CIA dorește ca agenți individuali, care lucrează în condiții de izolare, pentru a îndeplini sarcini de sabotare și denaturare a instrucțiunilor superiorilor, să fie coordonați dintr-un singur centru din cadrul sistemului de informații al Statelor Unite. CIA consideră că asemenea acțiuni deliberate ale agenților vor crea dificultăți politice interne pentru Uniunea Sovietică, vor întârzia dezvoltarea ei economică și îi vor dirija cercetarea științifică în direcții greșite.“

Despre teoria complotului s-au scris cărți. Atunci când ceva nu merge este mai comod să invoci ideea existenței unui complot, decât să-ți recunoști greșelile sau neputința. Principala explicație invocată de partizanii regimului comunist pentru falimentul acestuia a fost complotul forțelor imperialiste. Iar

In condițiile în care sovieticii nu reușeau să recruteze spioni la vârful administrației americane, iar lucrurile mergeau din ce în ce mai prost pe plan intern, complotul explica orice. Mai ales că în același an, 1977, problema drepturilor omului căpăta o amploare deosebită, iar

mișcările de disidență, puternic mediatizate în Occident, erau tot mai numeroase.

Ideea complotului prinsese atât de bine, încât în vremea administrației Reagan, în mai 1981, Andropov anunța, în prezența lui Brejnev, în fața conducerii KGB, că instituția pe care o condu-

Gorbaciov a fost exponentul acestuia, care a vândut Occidentului blocul comunist și a distrus U.R.S.S.

Adepii teoriei complotului nu reușesc să explice câteva lucruri simple. În primul rând, de ce a reușit complotul „imperialiștilor“ și nu cel al „forțelor socialiste“. Pentru că un complot similar au pus la cale și serviciile secrete sovietice, în colaborare cu cele ale celorlalte țări socialiste.

În al doilea rând, de ce nu a reușit sistemul socialist să profite de cantitatea impresionantă de secrete industriale furate din țările occidentale.

Cartea lui Vasili Mitrohin, scrisă împreună cu Christopher Andrew – The Mitrokhin Archive. The KGB in Europe and the West (Arhiva Mitrohin. KGB în Europa și Occidentul), apărută anul trecut la Allen Lane, The Penguin Press – aduce mărturia unei impresionante cantități de documente copiate de autor din arhiva Primului Directorat Principal (PDP) al KGB, serviciul de informații externe al U.R.S.S. Din acest volum am desprins și fragmentul de la începutul episodului. Este un pasaj dintr-un raport redactat la începutul anului 1977, înaintat de șeful PDP, Vladimir Kriucikov, lui Andropov, șeful KGB. La rândul său, Andropov a trimis documentul, sub semnătură proprie, la 24 ianuarie 1977, Biroului Politic al P.C.U.S.

cea urma, pentru prima oară, să colaboreze cu GRU (serviciul de informații al armatei sovietice) în cadrul planului „Ryan“ pentru a strânge date despre presupusul plan al americanilor de a lansa prin surprindere un atac nuclear asupra Uniunii Sovietice. Chiar și după ce,

a luat locul lui Brejnev la Kremlin, în noiembrie 1982, planul „Ryan” a rămas în vigoare. Ambasadorul U.R.S.S. la Washington, Anatoli Dobrînin, numea fenomenul o „interpretare paranoidă” a politicii administrației Reagan.

Lansarea programului „Războiul stelelor” a fost interpretată la Moscova drept o pregătire psihologică a poporului american pentru un război nuclear. În noiembrie 1983, tensiunea atinsese cote maxime, în condițiile exercițiului organizat de NATO, „Able Archer 83” (Arcașul priceput), pentru verificarea procedurilor de lansare a rachetelor nucleare.

Nebunia s-a domolit treptat, după moartea lui Andropov și a ministrului sovietic al apărării, Ustinov. De asemenea, Cancellariile de la Washington și Londra – alarmate de paranoia sovietică – au transmis semnale liniștitoare.

Conducerea PDP manifestase încă de la început teamă față de intențiile administrației Reagan. A făcut apel la strategia utilizată și până atunci cu succes: Institutul pentru Statele Unite și Canada. Statutul secret al Institutului, din 1968, păstrat în sediul PDP, autoriza KGB să ceară abordarea unor teme de cercetare potrivit intereselor sale, să obțină acoperire de cercetători pentru ofițeri, să invite factori de decizie din politica

americană la Moscova sau să îi abordeze în Statele Unite. Un ofițer KGB deținea funcția de director adjunct al Institutului. Personajul cel mai important era directorul, Ghiorgi Arbatov. L-am întâlnit pe profesorul Arbatov la Salzburg, la Seminarul organizat în castelul fostului arhiepiscop, cu tema *America în epoca noastră*.

U.R.S.S. a dispărut. KGB a dispărut. Mentalitățile au rămas.

Era invitat de onoare, alături de oameni politici și ziaști americani; i-am urmărit expunerea și am purtat o discuție în biblioteca palatului, care, din vina mea, nu s-a mai transformat într-un interviu. Am putut constata că era tratat cu toată considerația de către gazdele noastre americane. Arbatov și-a construit în timp o vastă rețea de contacte la nivel înalt în S.U.A., pe care a știut să le cultive.

Vladimir Kriucikov

În aprilie 1981, după o vizită făcută în Statele Unite la cererea PDP, Arbatov relatează impresiile culese despre Ronald Reagan în cursul unui dîneu la Casa Albă. Îl putuse observa pe președintele american vreme de o oră și jumătate, de la 15 m. I-a admirat talentul de actor – i-au apărut lacrimi în ochi la intonarea imnului –, modul cum juca rolul de „părinte al națiunii”.

Despre Arbatov, Henry Kissinger, fostul secretar de stat

al președintelui Richard Nixon, spunea că „avea o deosebită subtilitate în a utiliza inepuizabilul masochism al intelectualilor americani care considerau un articol de credință că orice dificultate în relațiile americano-sovietice trebuia să fie cauzată de stupiditatea sau intransigența americană”.

Pentru a „îmbunătăți munca” de culegere a informațiilor în S.U.A., PDP a încercat diferite soluții. Una dintre ele a fost trimiterea la rezidențura din New York a directorului Institutului de Psihologie al Academiei de Științe. El trebuia să îi învețe pe ofițeri cum pot fi cultivate contactele de interes. De asemenea, s-a creat un întreg sistem de recompensare pentru ofițerii care reușeau recrutări spectaculoase. În continuare însă, cei mai valoroși spioni ai sovieticilor au fost cei care – puțini la număr, din câte știm

până acum – și-au oferit singuri serviciile.

Venirea lui Gorbaciov la putere a modificat aparențele. Noul lider sovietic cerea PDP să îi spună adevărul. Dar deprinderile vechi se pierd greu.

În decembrie 1987, Gorbaciov l-a luat cu el, în vizita pe care a întreprins-o în S.U.A., pe Kriucikov. Era pentru prima oară când șeful PDP însoțea un lider sovietic într-o vizită în Occident. Era un semn al încrederei – pe care avea să o regrete peste patru ani, în timpul puciului din august 1991 – pe care o avea în Kriucikov. Un om pe care – am văzut deja – Oleg Kalughin îl considera o nuliță ajunsă în fruntea PDP doar pentru că știa să tragă sforile.

În cursul vizitei, Kriucikov a fost invitat la masă la restaurantul Casei Albe de directorul adjunct al CIA, Robert Gates. Mai târziu, acesta avea să scrie: „Privind înapoi, este stânjenitor să te gândești că la această primă întâlnire la nivel înalt CIA-KGB, Kriucikov știa că are un spion – Aldrich Ames – în inima CIA, că el știa destul de exact ceea ce noi îi spuneam președintelui și altora despre Uniunea Sovietică și că el cunoștea o bună parte a eforturilor noastre, umane și tehnice, în U.R.S.S.” Potrivit cărții lui Mitrohin, Ames era o floare rară. Potrivit istoriei, nu i-a ajutat pe sovietici să nu piardă confruntarea finală.

În octombrie 1988, Kriucikov a devenit primul șef al PDP care a ajuns șef al KGB. Atunci când a părăsit PDP, a ținut un discurs în care s-a referit la „operațiunile provocatoare” ale serviciilor de informații occidentale. Anul următor, Kriucikov a devenit primul șef al KGB care l-a

După instalarea Administrației Reagan, pentru mulți dintre ofițerii de informații sovietici aflați la post în Occident devenise mai important să-și calmeze șefii din Centrală, convinși că războiul nuclear este pe punctul să înceapă, decât să alimenteze în continuare paranoia declanșată la Moscova

primit în biroul său pe ambasadorul S.U.A. la Moscova.

Lui Kriucikov i-a urmat în fruntea PDP Leonid Șerbașin, primul ofițer care lucrase anterior în Occident, de la cel de-al doilea război mondial. Era considerat un șef capabil de către subordonați. Dar cum lucrurile mergeau din ce în ce mai prost pentru KGB, teoria complotului și-a făcut reparația. În decembrie 1990, Kriucikov denunța o conspirație occidentală menită să „saboteze economia” sovietică, „să-i livreze grâne impure, chiar infestate, cât și produse cu un nivel peste normal de radioactivitate sau care conțineau substanțe dăunătoare”. În februarie 1991, adjunctul său, Gruško,

susținut de primul ministru de atunci, Pavlov, au afirmat că băncile occidentale încercau să submineze rubla.

Peste două luni, Nikolai Leonov, fost adjunct al șefului PDP, afirma public faptul că obiectivul politicii S.U.A. era „să elimine U.R.S.S. ca stat unitar”. Dar Gorbaciov, spunea el, refuza să asculte. „Noi nu vrem să se repete situația tragică de dinainte de Marele Război patriotic contra Germaniei, când informațiile sovietice au avertizat asupra unui atac iminent al Germaniei naziste, dar Stalin a respins-o ca fiind greșită, chiar provocatoare. Știți cât ne-a costat această greșală.”

La 17 iunie 1991, Kriucikov relua, într-o ședință cu ușile închise a Sovietului Suprem, raportul strict secret al PDP din 1977 privind planurile secrete ale CIA, din care am citat la începutul acestui episod. Kriucikov l-a informat în mod solemn pe Gorbaciov că principalul agent CIA era Aleksandr Iakovlev. Americanii îl recrutaseră cu 30 ani în urmă, în timpul unui stagiul pe care îl făcuse la Universitatea Columbia, împreună cu Oleg Kalughin. În august 1991, Kriucikov se număra printre complotiștii care au încercat să îl răstoarne pe Gorbaciov. Nu au reușit decât să grăbească sfârșitul U.R.S.S. ■

(Va urma)

**Prezentare de
Dorin MATEI**

ȘTEFAN CEL MARE

AICI ÎNCHEIE PACE CU PO- LONII (1499)		VAPORI		A COASE PE MARGINI O TESĂTURĂ		RIDICAT ÎN SLAVI		GÂNDURI
AICI E ÎNFRÂNT ÎN 1476		VERIGĂ DE LANȚ				DÂNSUL		
NU-I CEL BUN				L-A AJUTAT SĂ IA DOMNIA (TEPEȘ)				
ÎN VALE!				CIOLANE				
		FAMILIE DE ALBINE				ÎN PLEN!		
		INFLORES- CENȚĂ DE GRAMINEE				SOL GOLI		
CONTINENT MARE					A CUNOAȘTE			
ANIMAL CARNIVOR					UNS CA DOMN			
				ÎNCĂPERE MARE				AICI L-A INVINS PE MATEI CORVIN ÎN 1467
				VAS				
	VERIGHETĂ					TUB GOLI		
	CAPITALA LUI ȘTEFAN					LIMPEDE		
				ÎN VECII				
				DIN VECHIME			SUITĂ	
PĂNZĂ PE CARE VEDEM FILMUL		LOCUL VICTO- RIEI DIN 1475						
		CETATE ÎNĂ- RITĂ DE ȘTEFAN						
					A LUCRA PĂMÂNTUL			
					ORDIN VECHI			
ÎN NEONI			POPOR CU CARE S-A BĂTUT ȘTEFAN					VĂZDUH
AICI L-A ÎNVINS PE BASARAB CEL TÂNĂR (1481)						BOLD		
						ÎN ORIE!		
ÎN AVAL!			VOLUM					
PLAGA DE LA PICIOR CE I-A PRODUS MARE SUFERINȚĂ				COTIDIAN				

Gheorghe BRAȘOVEANU

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

La 7 septembrie, *Scânteia* și alte ziare dau publicității Legea pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, adoptată „în unanimitate” de Marea Adunare Națională, în cea de-a opta Sesiune ordinară a sa.

Teritoriul României era împărțit în 28 regiuni, cu raioane și centre comunale.

Bucureștii aveau următoarele raioane: I – Vladimir Ilici Lenin; II – Iosif Visarionovici Stalin; III – Gh. Gheorghiu-Dej; IV – 1 Mai; V – 23 August; VI – Grivița Roșie; VII – Tudor Vladimirescu; VIII – Nicolae Bălcescu.

Mai reținem din cronica politică a acestor luni.

Are loc Congresul Comitetelor de luptă pentru pace din R.P.R. O delegație a guvernului Republicii Democratice Germane, condusă de Walter Ulbricht, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R.D.G., vizitează România.

Se desfășoară Săptămâna Prieteniei Româno-Maghiare. Deschiderea festivă are loc, sâmbătă 23 septembrie, la Casa Prieteniei Româno-Sovie-

tice. Începe, de asemenea, Luna Prieteniei Româno-Sovietice.

În Sesiunea lărgită extraordinară din 29-30 septembrie și 1-2 octombrie, Academia R.P.R. dezbate Proiectul de Plan al Electricității țării.

Tot la Academie, la 25 octombrie, are loc ședința festivă a Secțiilor de Științe Istorice, Filosofice, Economico-Juridice și, respectiv, Știința Limbii, Literatură și Artă. Prezintă comunicări: Al. Rosetti – *Influența lingvisticii sovietice asupra lingvisticii din R.P.R.*; V. Maciu – *Influența științelor istorice sovietice asupra științelor istorice din R.P.R.*; K.H. Zambaccian – *Influența artei sovietice asupra artei din R.P.R.*; Camil Petrescu – *Influența literaturii sovietice asupra literaturii din R.P.R.*

Se constituie Consiliul Central al Frontului Democrației Populare (F.D.P.) care va coordona alegerile pentru Sfaturile Populare. În fruntea sa este ales dr. Petru Groza, președintele Frontului Plugarilor.

Străzile Capitalei – notează F. Brunea-Fox în *Adevărul*, din 26 septembrie – continuă să „constituie o problemă ce prezintă interes”, păstrându-se o „nomenclatură în multe privințe anacronică”.

Adina Paula Moscu,
Mihail Eminescu

Dintre exemplele po-
menite de autor să reținem
câteva. Edilii Capitalei
fiind sesizați că denu-
mirea de „Vasile Militaru
[poet interbelic – n.n.]
figurează pe tablitele a
trei străzi, s-au gândit să
le reformeze. Au înlocuit
vechile denumiri cu altele
noi și originale: strada
Colindătorilor. Nu o sin-
gură dată, ci tot de trei ori.
Asta ca să facă «pandant»
probabil lui Moș Ajun, ce
se află de 7 ori reprezentat

Sosese recruții

în cinstea lui Moș Crăciun, în cartierul
Rahovei.“

Există străzi care poartă „pur și sim-
plu literele alfabetului. Astfel A prezi-
dează 19 străzi, B 18, C vreo 20 și chiar
rarisimul X are vreo 3.

Să stai în strada A – continuă F. Brunea-
Fox – sau în B sau în C etc. e, precum se
constată, o ironie pe care numai factorul
sau numai agentul fiscal sunt în stare s-o
sesizeze“.

In revista *Știință și cultură*, nr. 9,
septembrie, 1950 acad. P. Con-

stantinescu-
Iași scrie des-
pre „Casa Scân-
teii“, aflată în
construcție, cel
mai mare com-
binat poligrafic
din țară.

Fiind „utilată
de către indus-
tria de construc-
ții de mașini so-
vietică cu peste
400 mașini din
cele mai mo-

derne“ (între care o mare
rotativă), „Casa Scânteii“
va asigura „chiar din pri-
mul an de funcționare –
lucrând numai cu o parte
din capacitatea ei – un
tiraj de 2 300 000 ziare“
și, zilnic, 200 000 cărți și
broșuri.

Între acestea, manuale
școlare, universitare, cărți
tehnice etc.

Dacă în 1950 s-au
tipărit –arată autorul –
7 629 000 manuale, pen-
tru 1955 (la sfârșitul pri-

mului Plan cincinal) sunt prevăzute a
fi editate 11 000 000 astfel de lucrări,
200 000 cărți de știință superioară,
12 000 000 volume pentru răspândirea
științei și culturii.

Pentru cartea de literatură, care în 1950
apăruse în 100 000 exemplare, în 1955 sunt
preconizate 3 000 000 exemplare.

Ce se mai pierdea, în septembrie-oct-
ombrie 1950 în Capitală: cartele de lemne,
bonuri de consignatie, autorizații pentru
cazane de rachiu, bilet „de proprietate a
unui cal murg, în etate de 15 ani“, acte
concesiuine la cimitire, cartele alimen-

tare, certificate
școlare („4 cla-
se primare“),
titluri de pen-
sie, carnete de
sănătate.

Se mai de-
clarau pierdute
– în rubrica de
anunțuri a *Ade-
vărului*: diplo-
mă de profe-
soară de gim-
nastică, chi-

Spectacol de gală dat în cinstea delegației R.D.G.; de la stânga
la dreapta: S.I. Kavtaradze, ambasadorul U.R.S.S.,
Gheorghe Gheorghiu-Dej, Walter Ulbricht, dr. Petru Groza

tanțe de la casele de împrumut, carnete Loto, facturi, „registru de afaceri“.

Ce cumpărau bucureștenii? Pe tichete, lapte de la „Arolacta“. De la I.C.S. „Alimentara“ – marmeladă, „james-uri“ (gemuri), compoturi „din cele mai bune fructe și preparate, cu mult zahăr“, ciocolată „veritabilă“, fulgi de ovăz, „aliment nutritiv pentru mici și mari“.

La I.C.S. „Consignația“ – șifoniere cu și fără oglinzi, dormeze, fotolii, servicii de masă, tacâmuri din alpaca, argintărie, serviete din piele, geamantane ș.a.

Incet, dar sigur, Bucureștii se schimbă. În 1950 se desființează casele de toleranță (bordelurile) din Capitală. Bineînțeles presa vremii nu relatează nimic despre așa ceva.

Iată însă că găsesc într-o recentă carte o evocare a acestor case de plăceri și a universului lor. Este volumul *Memorii (caleidoscopul unei jumătăți de veac în București, 1900-1950)*, editat de prof. univ. dr. ing. Nicolae P. Leonăchescu și publicat la Editura Albatros. Autorul, Constantin Beldie (1887-1954), un cunoscut gazetar în epocă, a fost redactor și secretar de redacție la *Noua revistă română*, *Ideea europeană*, *Cuvântul*, precum

și, între altele, director al unei importante edituri, interbelice – Cultura Națională.

Să reproducem câteva rânduri închinatelor unor celebre femei de... consum din Bucureștii de odinioară. „Lili Georghiadis, cea blondă, azi târându-și picioarele adipoase, ca de elefant; Lina Magazia,

proprietăreasă cuminte peste drum de Liceul Lazăr...; Mița Biciclista, fostă mai târziu nevastă a bunului meu coleg, premiat de onoare la Sf. Sava, azi măritată cu un general și având 83 de ani, dar părând numai de 50 și locuind în casele ei din fața Bisericii Amzei, cadou de 120 000 lei aur al unui admirator, iar la începutul începuturilor ei față de spălătoreasă din curtea instalatorului Hort, furată la 15 ani din Moreni, dusă la Paris, decrotată [curățată, șlefuită], stilată și culcată cu berbantul rege Leopold I al Belgiei, om de ispravă ca toți marii curvari, fiindcă a adus țării sale întreg bazinul Congo-ului; apoi Marie Studenta, amanta ministrului Rusiei, Pokliewski-Koziel; Mimi Moft, amanta regelui Alfonso al XIII-lea și citoră a dispensarului pentru femei gravide în casele ei

din str. Dionisie; Angela Marioțeanu, pe care o zăresc și astăzi [1952] la restaurantul lacto-vegetarian de pe bulevard, fostă amantă atitrată a prințului Turun, fratele regelui Faruk al Egiptului...”

Se pregătește macheta unui nou spectacol, Azilul de noapte, de Maxim Gorki

Și alte și alte astfel de femei, după cum botează melancolic memorialistul, „du temps jadis“ (din vremea de-alt' dat).

Din cronica culturală.

Institutul de Istorie al Academiei R.P.R.

înființează Școala de limbi slave și orientale, unde se predau, gratuit, cursuri de rusă, bulgară, medio-bulgară, sârbo-croată, polonă, cehă, slovacă, turcă-osmană și modernă, medio-grecă (texte bizantine), greacă modernă, armeană veche, albaneză și maghiară.

Se înființează Institutul de Artă Cinematografică, cu 30 locuri la actori, 20 la regizori și 30 la operatori. Sunt selecționați tineri din 25 de centre din țară.

Se acordă premiile Expoziției de Stat anuale de artă. Printre laureați: pictorii Ștefan Barabaș – *Înscrierea la Școala Populară de Artă*; Iser – *Autoportret*; Tiberiu Kraus – *În ședință*; Adina Paula Moscu – *Cap de bătrân, Eminescu*. La sculptură: Boris Caragea – *Întâlnire*; C. Baraschi – *Maxim Gorki*. Pentru desen, Ligia Macovei – *Femei din Lidice*; Paul Atanasiu – *Ostași*.

Între caricaturiști sunt premiați: Taru – *Hiena*; Cik – *Căminul cultural stârnește furia chiaburilor*; Doru – *Vipera dresată*.

Se instituie următoarele titluri ce se pot acorda oamenilor de știință, tehnicienilor și ar-

La o demonstrație sportivă pe Stadionul Tineretului

tiștilor: Om de știință Emerit, Artist al poporului, Artist Emerit, Maestru Emerit al artei, Profesor Emerit, Învățător Emerit.

Luni 24 octombrie, se inaugurează Școala de Literatură și Critică

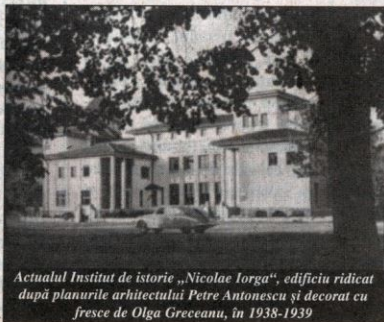
Literară „Mihail Eminescu“. Între cei prezenți, și scriitorul sovietic Konstantin Fedin, autorul, între altele, al romanelor *Orașe și ani*, *Primele bucurii*, *O vară neobișnuită*, *Ringul*.

Diverse. Mășuri de igienă luate în școli: alimentarea cu apă să fie supravegheată; încălzitul „să fie deosebit de bine executat“; în „școlile medii și cele elementare cu ciclul 2“ vor fi înființate cabinete medicale, iar în internate – infirmerii.

În dimineața zilei de 26 septembrie, la ora 05.54, are loc o eclipsă totală de Lună.

Iau ființă Trusturile de Alimentație Publică, al căror „obiect – se arată într-o Hotărâre a Consiliului de Miniștri – este organizarea și administrarea restaurantelor,

bufetelor, bodegiilor, berăriilor, cofetăriilor și oricăror altor unități de consumație, precum și prelucrarea și desfacerea produselor alimentare în cadrul acestor unități“.

Actualul Institut de istorie „Nicolae Iorga“, edificiu ridicat după planurile arhitectului Petre Antonescu și decorat cu fresce de Olga Greeceanu, în 1938-1939

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

Primim tot mai multe mesaje prin e-mail. Le răspundem tot prin poșta electronică, așa cum procedăm cu toate scrisorile semnate și cu adresa completă pe care le primim la redacție. Dar tot așa cum unele scrisori sosite prin poșta tradițională își găsesc locul și în pagina de Dialog cu cititorii, ne-am gândit ca de acum încolo, de câte ori va fi cazul, să avem și o pagină consacrată scrisorilor primite prin e-mail.

Domnul NICK ARDEN ne scrie: Aș vrea să citesc un articol despre istoria învățământului gimnazial din Transilvania, în special despre Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Ați putea să îmi scrieți unde se poate găsi așa ceva? Mulțumesc.

Sperăm să vă oferim în curând un asemenea articol în paginile revistei noastre. Bibliografia v-am trimis-o prin e-mail.

Stimată redacție, sunt **RADU URSA VICTORIA** și am primit cu bucurie răspunsul dumneavoastră. Îmi cer scuze pentru scrisoarea anonimă pe care am trimis-o, căci

DIALOG CU

îmi amintesc acum că nu răspundeți la mesaje de acest fel. Mesajul dumneavoastră m-a încurajat însă, fie și numai deoarce câteva dintre sugestiile pe care mi le-ați dat corespund propriilor mele idei în legătură cu un posibil articol în *Magazin istoric*. Nu cu mult timp în urmă am scris un scurt eseu despre predarea istoriei în școală, eseu care conține pe lângă un sondaj (părerile colegilor mei despre manualele de istorie) și felul cum privește elevii istoria – materie obligatorie în programul de învățământ. Cred că acest eseu, cu unele corecturi și adăugiri, desigur, ar putea fi un articol potrivit pentru titlul *Istoria și școala*. Sper că va fi gata cât mai curând. Imediat ce îl voi termina, vă voi comunica prin e-mail sau pot să-l trimit direct prin poștă pe adresa revistei? Vă mulțumesc mult pentru timpul și șansa oferită de a-mi exprima opiniile și de a-mi pune în valoare pasiunea pentru istorie. Abia aștept să vă citesc răspunsul.

Dragă Victoria, așa cum fi-am răspuns deja, așteptăm textul tău, urmând ca după ce îl vom primi să decidem în privința publicării lui. Pentru ceilalți cititori, sugestiile făcute tinerei noastre corespondente erau (și sunt pentru toți cei care doresc să ne scrie pe asemenea teme): 1) cum vi se par actualele manuale alternative și, în general, rolul acordat istoriei în școală; 2) ce lucruri interesante ne puteți spune despre orele, eventual

cerul de istorie din școala voastră; 3) aveți în zonă monumente istorice aflate într-o degradare avansată, în pericol? Dacă da, scrieți-ne despre ele și, eventual, despre încercările care se fac pentru a le salva.

Vă salut

Eu sunt un cititor al revistei *Magazin istoric*, rezident în Statele Unite ale Americii și cel mai convenabil mijloc pentru mine de a citi revista este pe Internet. Dar la adresa pe care o folosesc eu, <http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm> ultimul număr prezentat este cel din luna martie, 2000, iar acum mai sunt câteva zile până în august. Există vreo altă adresă de Internet la care mă pot conecta pentru a fi la curent cu ultimele apariții ale revistei? Cu respect,
HORATIU PENESCU.

Domnule Penescu, ne cerem scuze, dumneavoastră și altor cititori, pentru asemenea întârzieri care mai apar. Ele se datoresc faptului că revista nu este culeasă direct pentru a fi difuzată pe Internet. Transpunerea se face în cadrul Institutului de Tehnică de Calcul – care ne asigură prezența pe www, cu deosebită prietenie și promptitudine –, pe baza furnizării de către noi a textelor culese la tipar. Pe acest drum mai apar mici întârzieri, pe care sperăm să le eliminăm. O altă soluție, pentru a citi revista integral, ar fi să vă abonați direct la redacție.

CITITORII

MONUMENT

Ierodiaconul-monah VALERIAN CHIȘU, de la mănăstirea Sfintei Cruci, din Oradea ne trimite fotografia de mai jos, reprezentând monumentul eroilor (operă a sculptorului bihorean Cornel Durgheu) ridicat în satul Homorog, jud. Bistrița, în memoria celor 42 fii ai localității, eroi din primul și al doilea război mondial.

Monumentul a fost dezvelit în aprilie 1998. Ceremonia sfințirii a fost oficiată de P.S. dr. Ioan Mihăilțan, episcopul Oradiei.

ÎN FAȚA CATEDRALEI DIN ALBA IULIA

DL. GEORGE ZAROJANU, din București, face precizarea că explicația copertei 4 a nr. 12/1998 nu este exactă, ceremonia încoronării neavând loc „în marea Catedrală a Încoronării” din Alba Iulia ci în fața lăcașului.

Aduce ca mărturie însemnările mitropolitului primat Miron Cristea (din 1925, primul patriarh al României) publicate, în 1987, la Sibiu, de Mitropolitul Antonie Plămădeală, în volumul Contribuții istorice privind perioada 1918-1939:

De asemenea, cititorul nostru ridică o problemă de... exprimare: dacă Ferdinand a fost încoronat sau s-a autoîncoronat.

Din aceleași memorii ale lui Miron Cristea, pe care le citează cititorul nostru, la solemnitatea încoronării se poate vedea că procesiunea s-a desfășurat după un program special întocmit de factorii politici și religioși ai țării, la elaborarea căruia s-a ținut seama de tradiția cronicărească a încoronării domnilor români. Prin încoronarea sa la Alba Iulia, Ferdinand – regele României – a căpătat titlatura de „rege al tuturor românilor”, adică al fostului Regat și al teritoriilor care s-au unit cu acesta și au format România Mare.

DOUĂ INTEGRAME

DL. PAVEL TOTOLICI, vicepreședintele Clubului Rebusistic „București”, din Capitală, ne scrie pe marginea a două integrale publicate de dl. Virgil Bărsănescu în numerele 7 și 8/2000 în revista noastră.

Iată constatările d-lui Totolici.

Cele două integrale nu respectă nici cele mai elementare norme ale redactării în domeniu, norme acceptate de majoritatea covârșitoare a autorilor.

Câteva din greșelile săvârșite de dl. Bărsănescu.

În grilă nu se definesc toate cuvintele, inclusiv grupurile de două litere. În grila din august nu sunt definite 6 cuvinte, precum FATUM, RA, TA, AT, ș.a. Dar este definită litera I.

În grila din august sunt 13-14 asemenea cuvinte, precum NVI, ROAA, DIM, MNA etc. ceea ce în integrămă nu se admite.

După ce face și alte considerații privind regulile alcătuirii unei integrale – de care

dl. Bărsănescu nu ține seama – corespondentul nostru încheie: Nu am analizat integrala din punct de vedere al conținutului, dar ar fi ceva de spus și pe această linie.

CĂMINUL ROMÂNESC

Din Geneva, Elveția, primim un nou număr al publicației cu acest titlu. Este numărul 2 (74), 2000, din cel de-al 18-lea an de apariție. Subintitulată „Foie de legătură a românilor din Elveția”, revista apare de patru ori pe an. Redactor responsabil, dl. ȘTEFAN RACOVITȚA.

CITITORIA DIN STÂNCESȚI

Doamna AURICA MORARU, din Botoșani ne semnalează următoarele: În satul Stâncesți din apropierea orașului Botoșani, mai există încă biserica familiei Callimachi; această biserică este degradată și s-ar putea ca un cutremur mai puternic s-o dărâme. În această biserică se află cripta familiei Callimachi, ramura din Botoșani.

Cred că ar fi oportun să se reevalueze ce s-a scris despre familia Callimachi (N. Iorga și A.D. Xenopol).

La rândul nostru semnalăm celor în drept cele comunicate de cititoarea noastră.

Am reținut, de asemenea, sugestia publicării unui articol despre familia Callimachi.

CONTENTS (Romanian History) Gr. Tocilescu The Need for History in School • C.C. Giurescu The Historian C. Giurescu – un model • C. Rezaचेवि Michael The Brave – „Restitutor Daciae”? • A. Caragea Portraits of Phanariote Hospodars: Grigore Callimachi • P. Turlea February 1938. Brătianu-Tătărescu: Impossible Communication • I. Calafeteanu Antonescu and the Romanian Jews from Foreign Countries • T. Oroian The Fate of the Romanian Mission in Budapest, after August 1944 • N. Ionescu-Gură „Destroy the Landowners!” • V. Sandru The Transylvanian Issue in the Moscow Archives (III) • D. Romalo, M. Ștefan Could have been saved King Ferdinand? • A. Davier Henri Négresco, a King of Hotels • A. Téliémaque, D. Preda The Sturdza Palace • L.D. Grigorescu Khrushchev unhappy about Romania, goes to Tito • D. Matei Oslo, 2000. Interviews with Ivan T. Berend and Jürgen Kocka • C. Troncotă Radu Dinulescu: Recollections from the Second Bureau (IV) • V. Avram Fights on the Sky of Tiraspol, in the Summer of 1941 • V. Ilescu The Romanian Library from Aachen • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Gr. Tocilescu Le besoin d'histoire dans l'école • C.C. Giurescu L'historien C. Giurescu – un modèle • C. Rezaचेवि Mihai Viteazul – „Restitutor Daciae”? • A. Caragea Portraits de princes phanariotes: Grigore Callimachi • P. Turlea Février 1938. Brătianu-Tătărescu: l'impossible dialogue • I. Calafeteanu Antonescu et les Juifs de la diaspora • T. Oroian Le destin de la mission roumaine à Budapest, en Août 1944 • N. Ionescu-Gură „Que les grands propriétaires fonciers disparaissent!” • V. Sandru La question de la Transylvanie dans les archives de Moscou (III) • D. Romalo, M. Ștefan Aurait-on pu sauver le roi Ferdinand? • A. Davier Henri Négresco, l'un des rois de l'hôtellerie • A. Téliémaque, D. Preda Le palais Sturdza • L.D. Grigorescu Khrouchchev confie à Tito ses mécontentements sur la Roumanie • D. Matei Oslo, 2000. Interviews avec Ivan T. Berend et Jürgen Kocka • C. Troncotă Radu Dinulescu: souvenirs sur le Deuxième Bureau (IV) • V. Avram Combats aériens à Tiraspol, durant l'été de 1941 • V. Ilescu La bibliothèque roumaine d'Aix-la-Chapelle • I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans

Содержание (Румынская история) Г. Точилеску Нужда в истории в школе • К.К. Джуреску Историк Константин Джуреску – настоящая модель • К. Резачевич Михай Храбрый – „Restitutor Daciae”? • А. Караяджа Портреты фанариотских государей – Григоре Каллимахи • П. Турля Февраль 1938 г. Брăтиану-Тăтăреску: невозможное общение • И. Калафетяну Отношения Антонеску к румынским евреям из зарубежья • Т. Ороян Судьба румынской миссии в Будапеште в августе 1944 г. • Н. Ионеску-Гурă Путь помещикам исчезнуть! • В. Шандру Трансильванский вопрос в московских архивах (III) • Д. Ромало, М. Штефан Возможно ли было спасти жизнь короля Фердинанда? • А. Давье Анри Негреско – звезда гостиниц • А. Телимак, Д. Предă Дворец Стурдза • Л.Д. Григореску Хрущев жалуется Тито о Румынии • Д. Матеи Осло 2000 г. Интервью с Иваном Т. Берендом и Ю. Коккой • К. Тронкотă Рăду Динулеску: Воспоминания из II-го Бюро (IV) • В. Аврам Бой в небе Тирасполя летом 1941-го г. • В. Илеску Румынская библиотека в Ахене • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) Gr. Tocilescu Das Bedarf nach Geschichte in der Schule • C.C. Giurescu Der Geschichtswissenschaftler C. Giurescu – ein Vorbild • C. Rezaचेवि Mihai der Tapfere – „Restitutor Daciae”? • A. Caragea Bildnisse von Phanariotische Fürsten: Grigore Callimachi • P. Turlea Februar 1938. Brătianu-Tătărescu: ein unmöglicher Dialog • I. Calafeteanu Antonescu und die Juden von aussen • T. Oroian Das Schicksal der rumänischen Mission in Budapest (August 1944) • N. Ionescu-Gură „Die Gutsbesitzer sollen raus!” • V. Sandru Siebenbürgen in die Moskauer Archiven (III) • D. Romalo, M. Ștefan Könnte König Ferdinand gerettet vom Tod werden? • A. Davier Henri Négresco, ein König der Hotel-Branche • A. Téliémaque, D. Preda Der Sturdza Palast • L.D. Grigorescu Khruschew beklagt sich über Rumänien bei Tito • D. Matei Oslo, 2000. Gespräche mit Ivan T. Berend und Jürgen Kocka • C. Troncotă Radu Dinulescu: Erinnerungen (Büro II)-(IV) • V. Avram Luftkämpfe über Tiraspol im Sommer 1941 • V. Ilescu Die Rumänische Bibliothek vom Aachen • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahre

SUMARIO (Historia rumana) Gr. Tocilescu La necesidad de enseñar la historia en la escuela • C.C. Giurescu El historiador C. Giurescu – un modelo • C. Rezaचेवि Miguel el Valiente – „Restitutor Daciae”? • A. Caragea Retratos de príncipes fanariotas: Grigore Callimachi • P. Turlea Febrero 1938. Brătianu-Tătărescu: el diálogo imposible • I. Calafeteanu Antonescu y los judíos rumanos del extranjero • T. Oroian La suerte de la misión rumana de Budapest en agosto de 1944 • N. Ionescu-Gură „¿Qué desaparecían los terratenientes!” • V. Sandru El problema de Transilvania en los archivos de Moscú (III) • D. Romalo, M. Ștefan ¿Podía ser salvaguardado de la muerte el rey Ferdinand? • A. Davier Henri Négresco, un rey de los hoteles • A. Téliémaque, D. Preda El Palacio Sturdza • L.D. Grigorescu Khrushchov se queja a Tito en relación con Rumanía • D. Matei Oslo, 2000. Entrevistas con Ivan T. Berend y Jürgen Kocka • C. Troncotă Radu Dinulescu: Recuerdos del II Buró (IV) • V. Avram Combates en el cielo de Tiraspol en el verano de 1941 • V. Ilescu La Biblioteca rumana de Aquisgrán • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Corești” S.A. – București

Lei 9 000

ISSN 0541-881X

